

Fylogeneze a diverzita vyšších rostlin

Krytosemenné: úvod

Petr Bureš

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Angiospermae (krytosemenné)

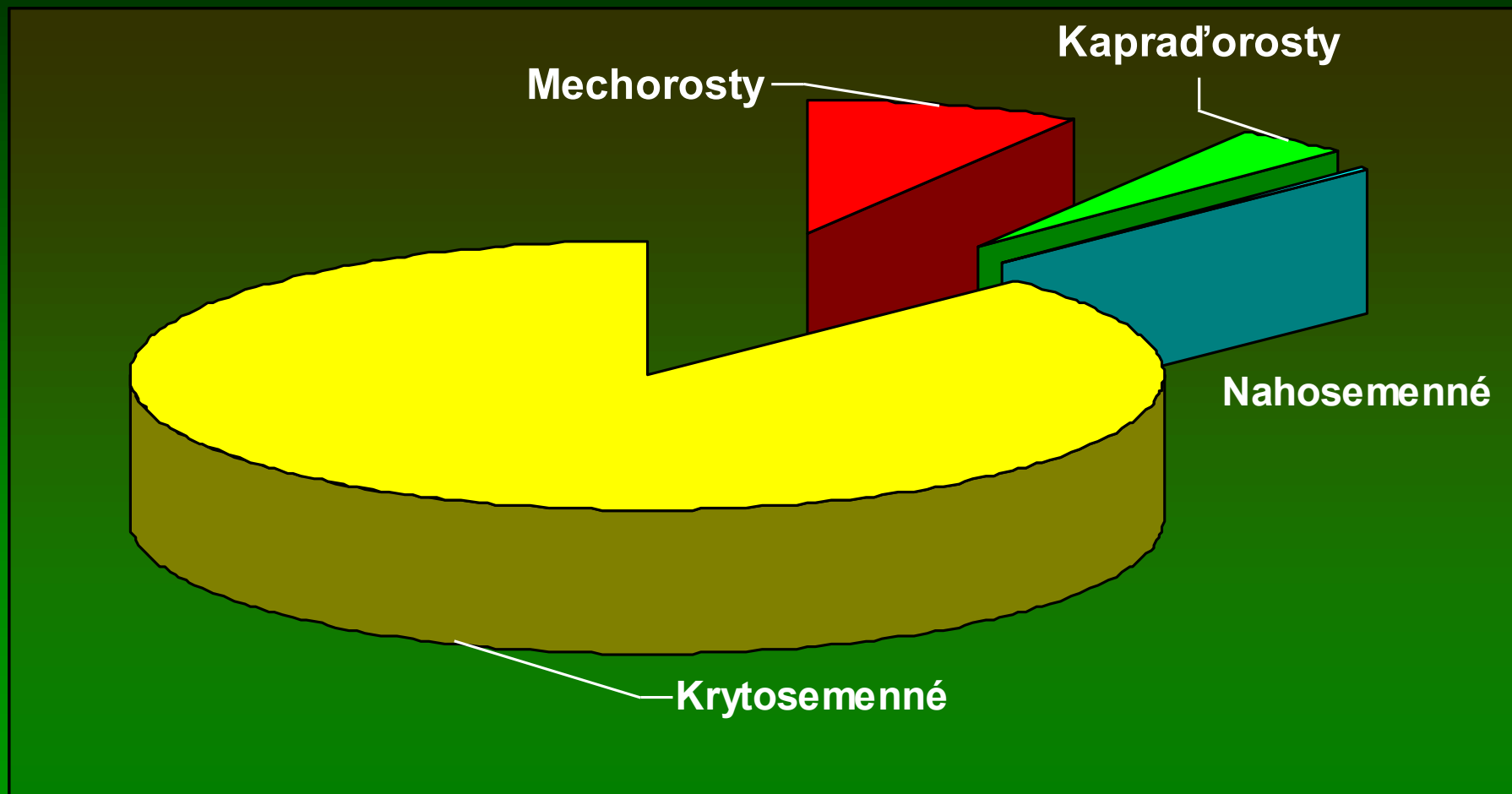
Fylogeneticky nejvíce odvozená a druhově dnes naprosto dominantní příbuzenská skupina vyšších rostlin

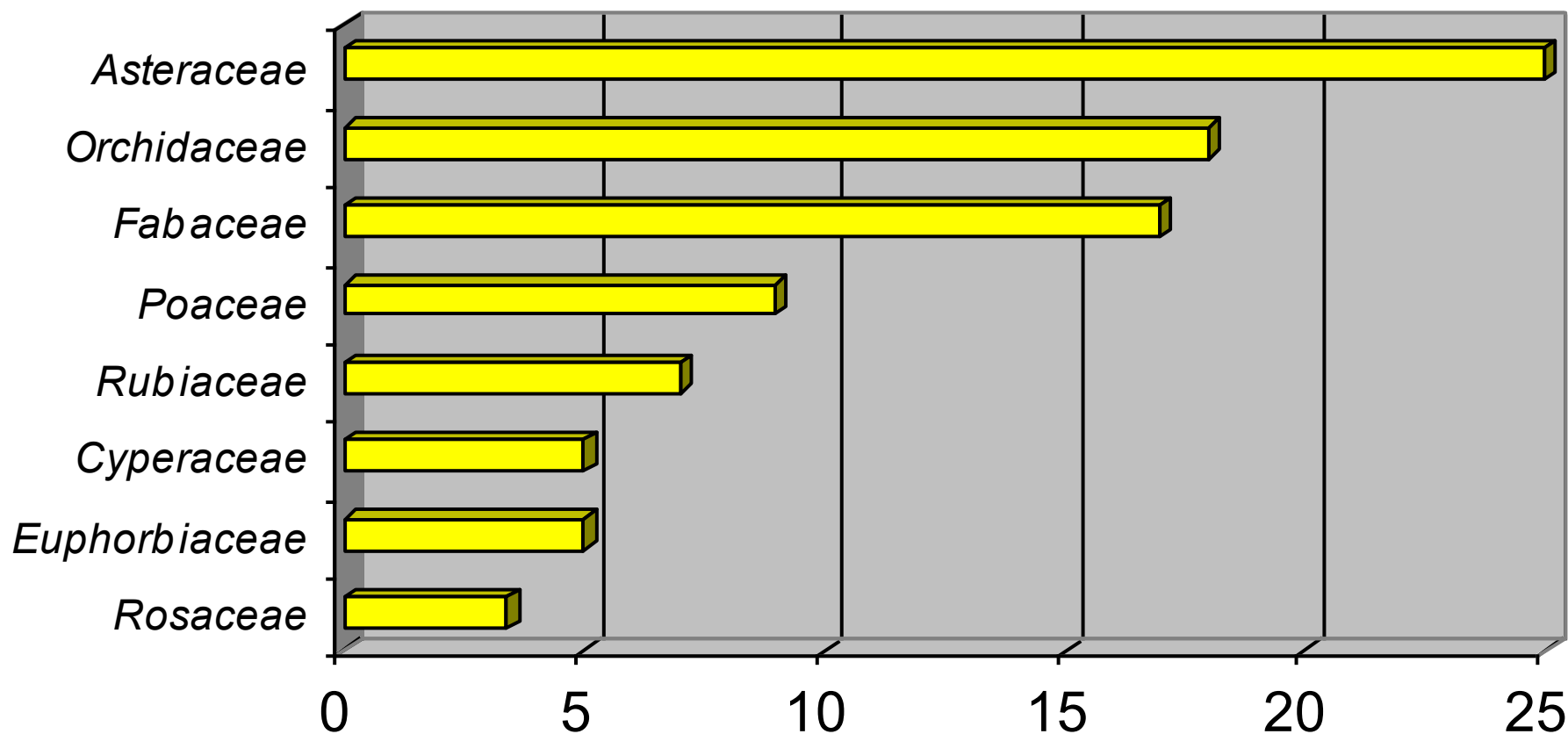
Habitus: byliny i dřeviny rozmanitého vzhledu a různých ekologických nároků

Petr Bureš: Prezentace přednášky Fylogeneze a diverzita vyšších rostlin - úvod ke krytosemenným

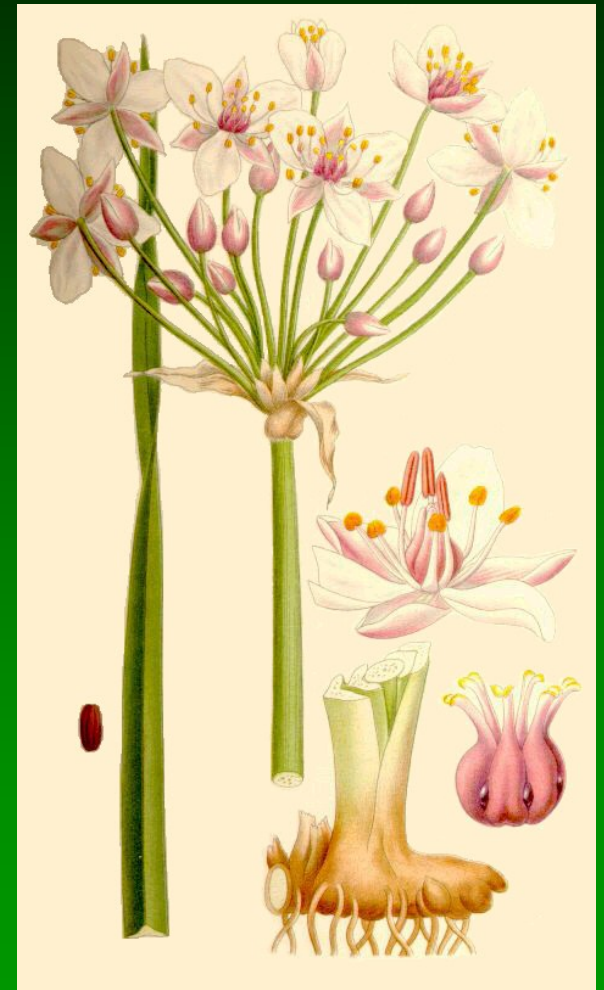
Srovnání počtu druhů krytosemenných s ostatními skupinami vyšších rostlin: mechorosty - 25 000, kaprad'orosty 10 000, nahosemenné 800, krytosemenné 250 000 - 360 000

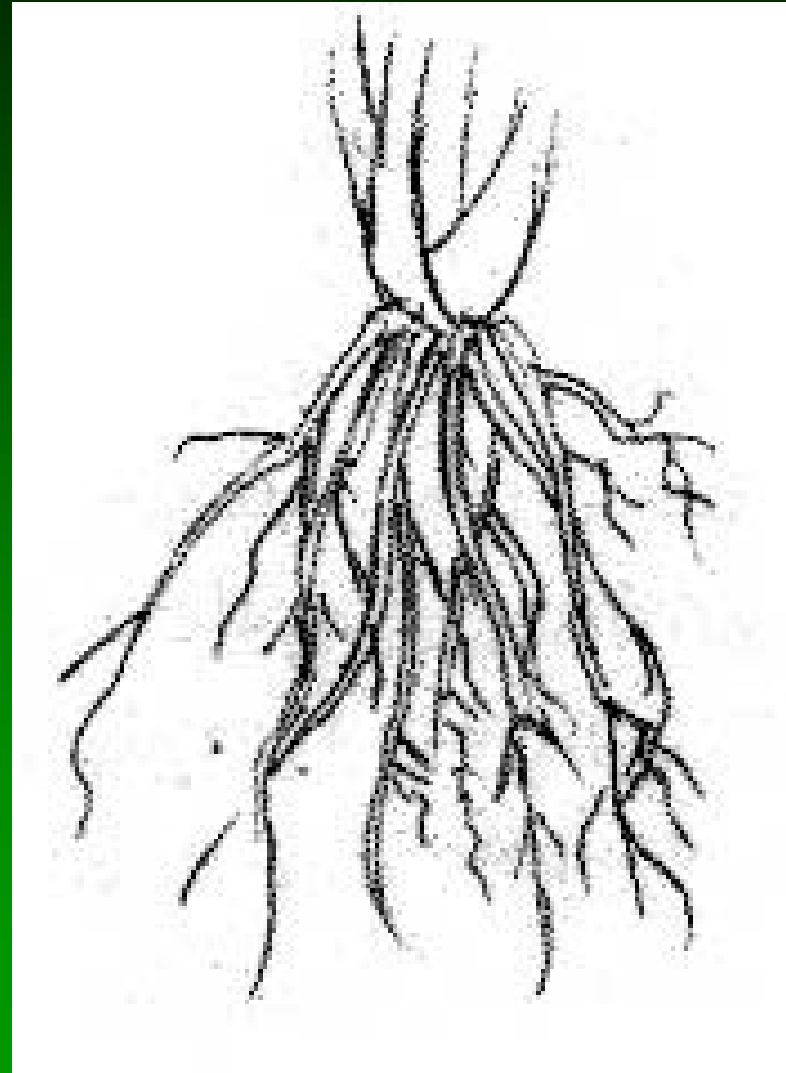
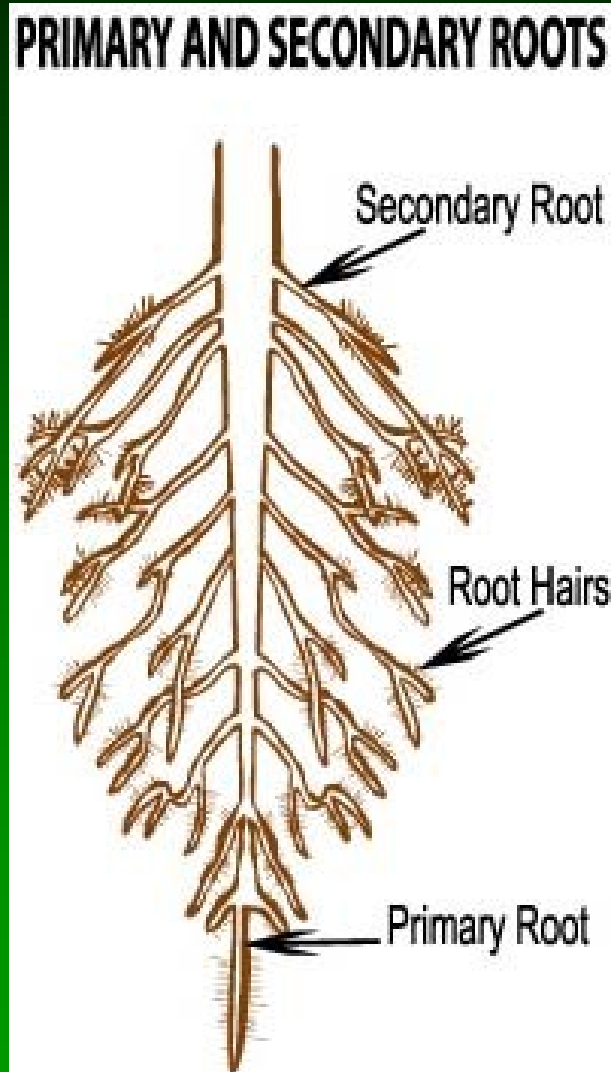
Osm druhově nejbohatších čeledí krytosemenných. Celá jedna desetina druhového bohatství krytosemenných pak připadá na jedinou čeleď - *Asteraceae*.

Opačným extrémem jsou čeledi zahrnující pouze jeden jediný druh - např. *Hippuridaceae*, *Butomaceae*

Hlavní (primární) kořen vytrvává nebo zaniká
= allorhizie nebo homorhizie

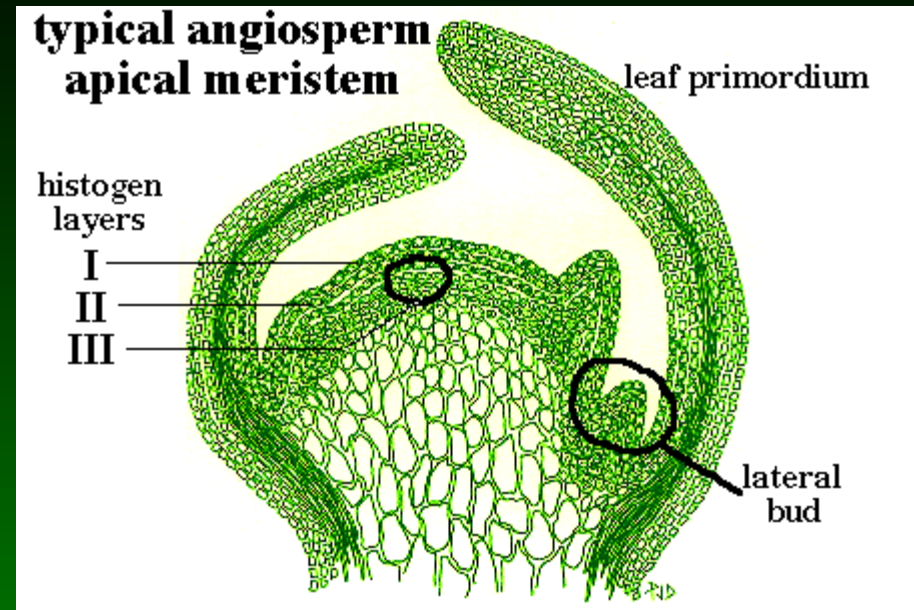
Apikální meristém

- mnohobuněčný
vícevrstevný

- diferencovaný na

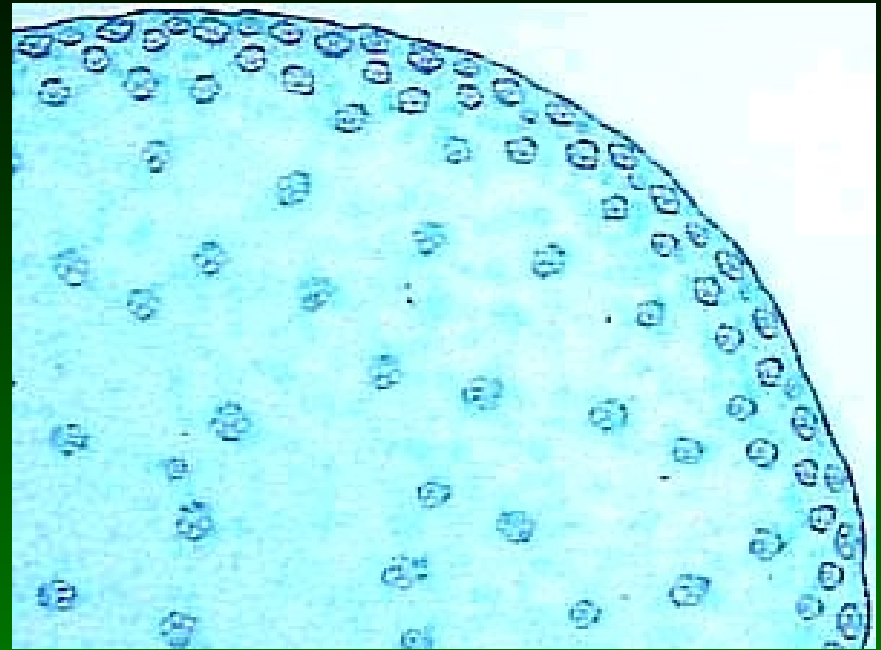
(i) jedno- až
vícevrstevnou tuniku
dělicí buňky ve směru
kolmém na povrch

(ii) korpus dělicím buňky
rovnoběžně s povrchem

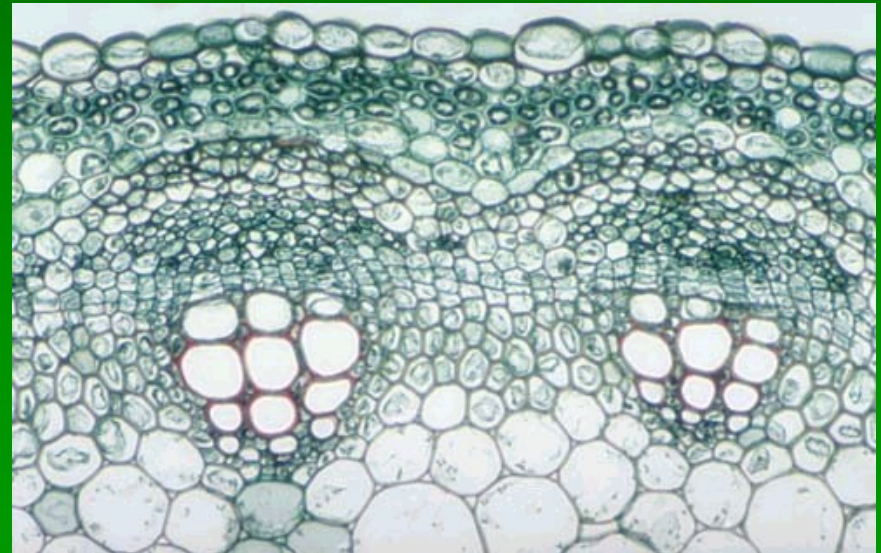
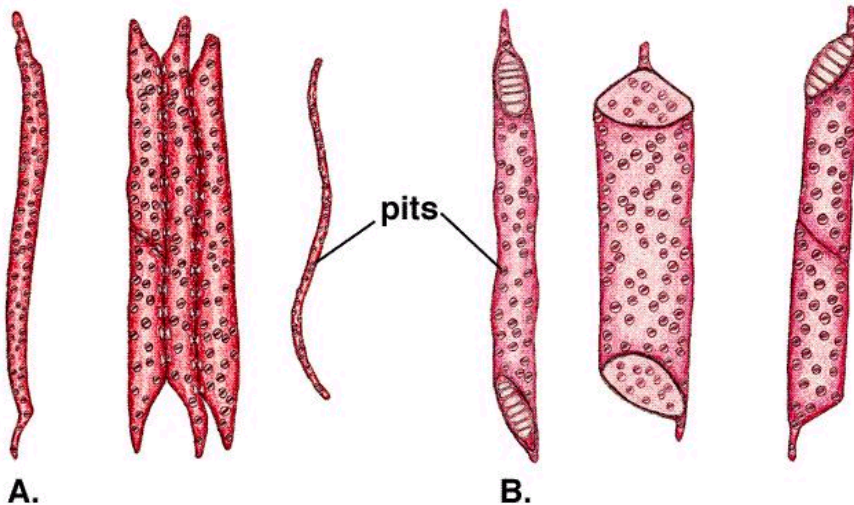

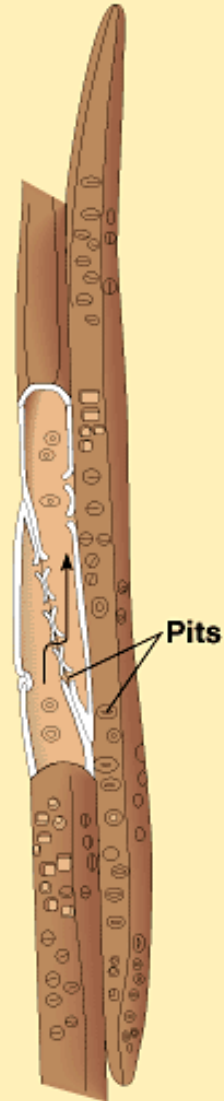
Stonek - druhotně tloušťne
nebo netloušťne; cévní svazky
eustélické nebo ataktostélické
xylém heteroxylární (s trache-
idami i trachejemi); pouze u
primitivních typů homoxylární
(jen s tracheidami)

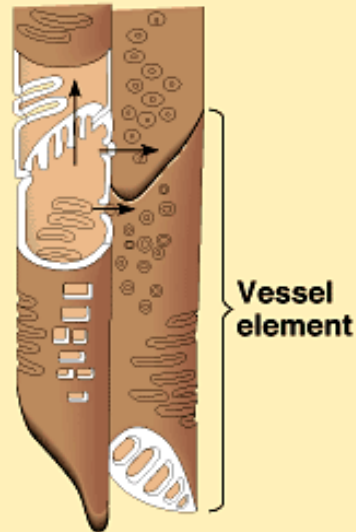
Kingeley R. Stern, Botany Visual Resource Library © 1997 The McGraw-Hill Companies, Inc. All rights reserved.

Water-conducting Cells of Xylem

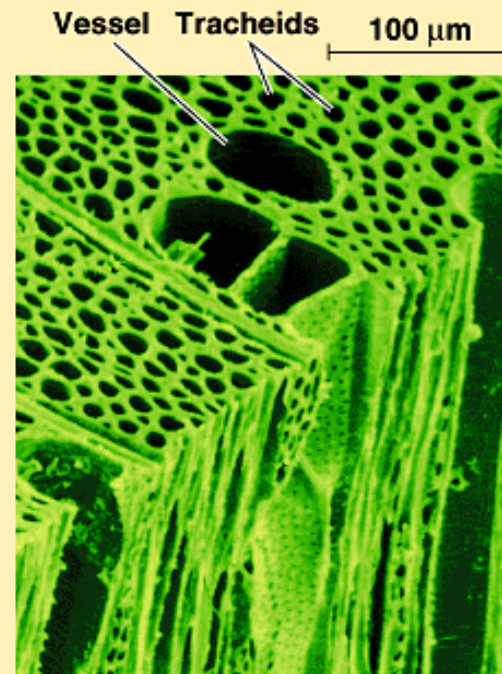

(a) Tracheids

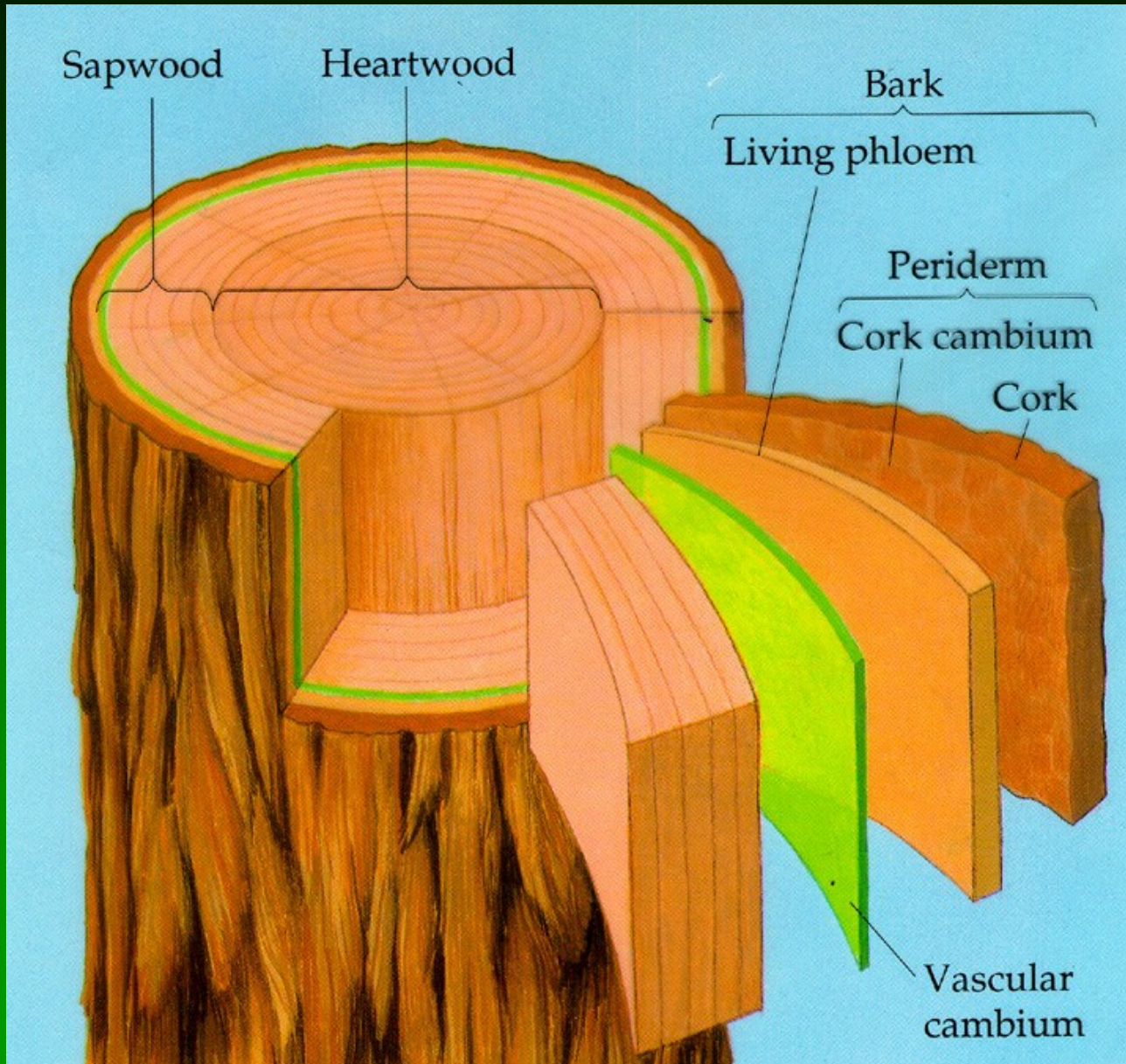

(b) Vessel elements with partially perforated end walls

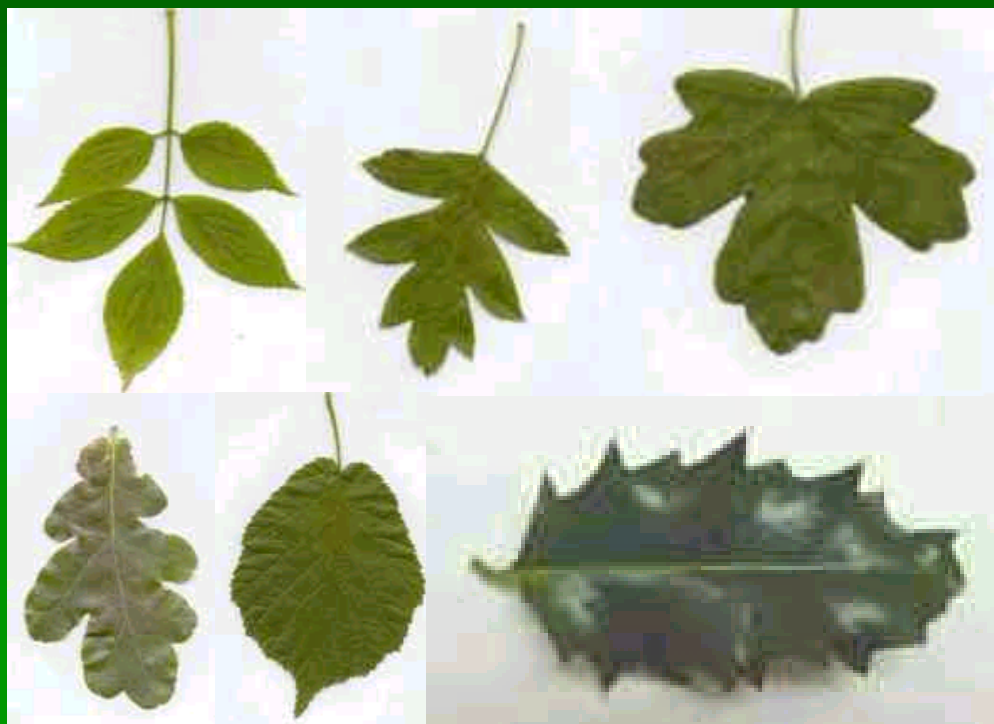

(c) Tracheids and vessels (colorized SEM)

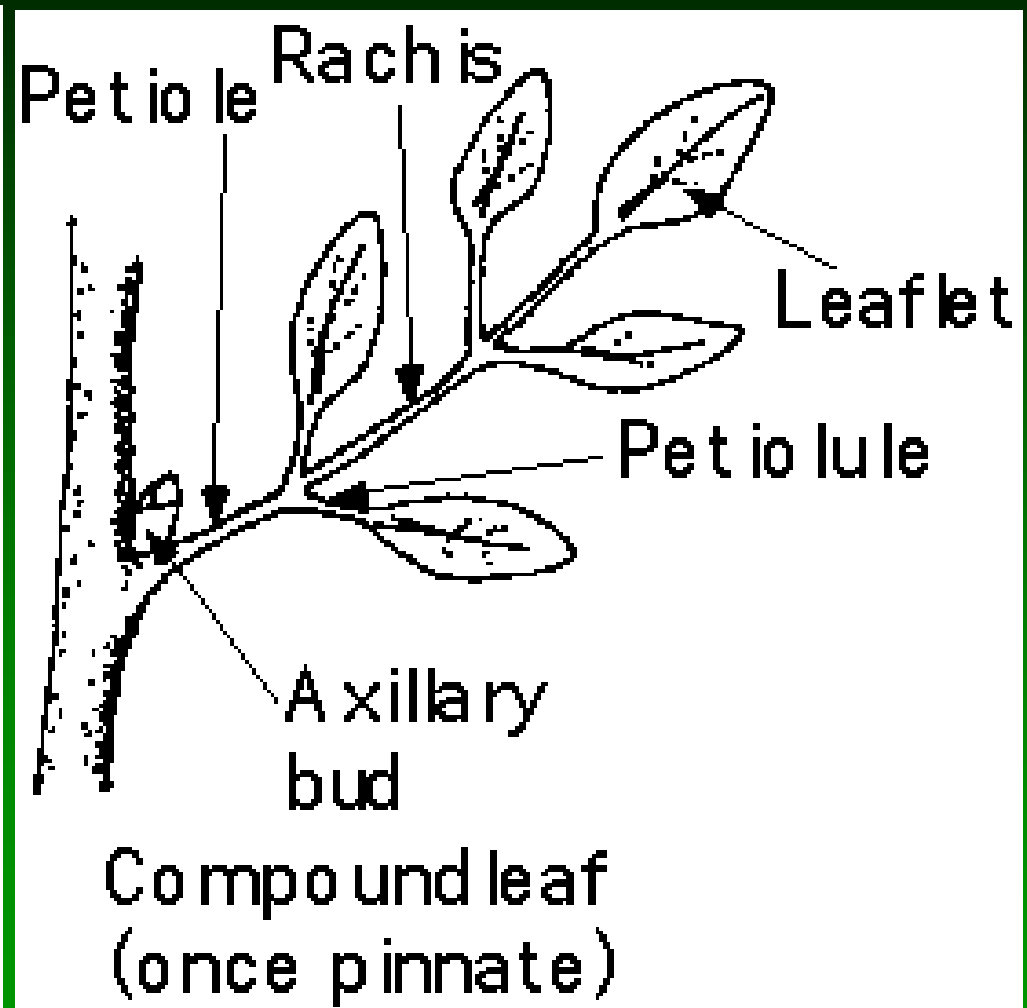
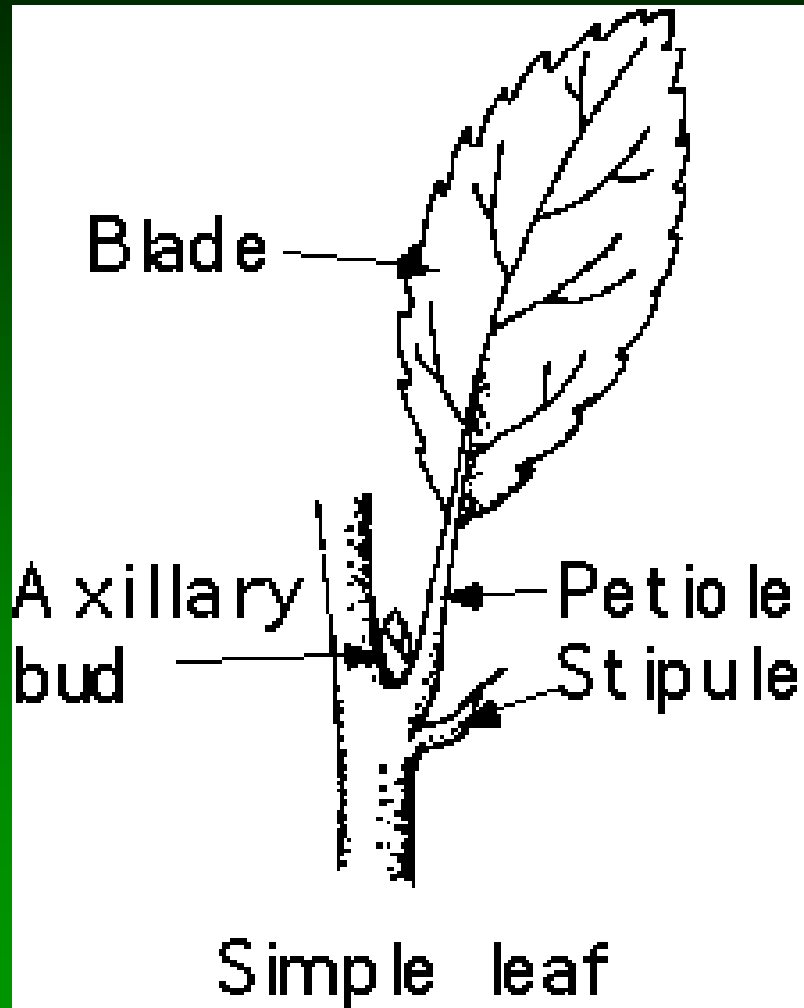
U sekundárně tloustnoucích má kmen na průřezu letokruhy

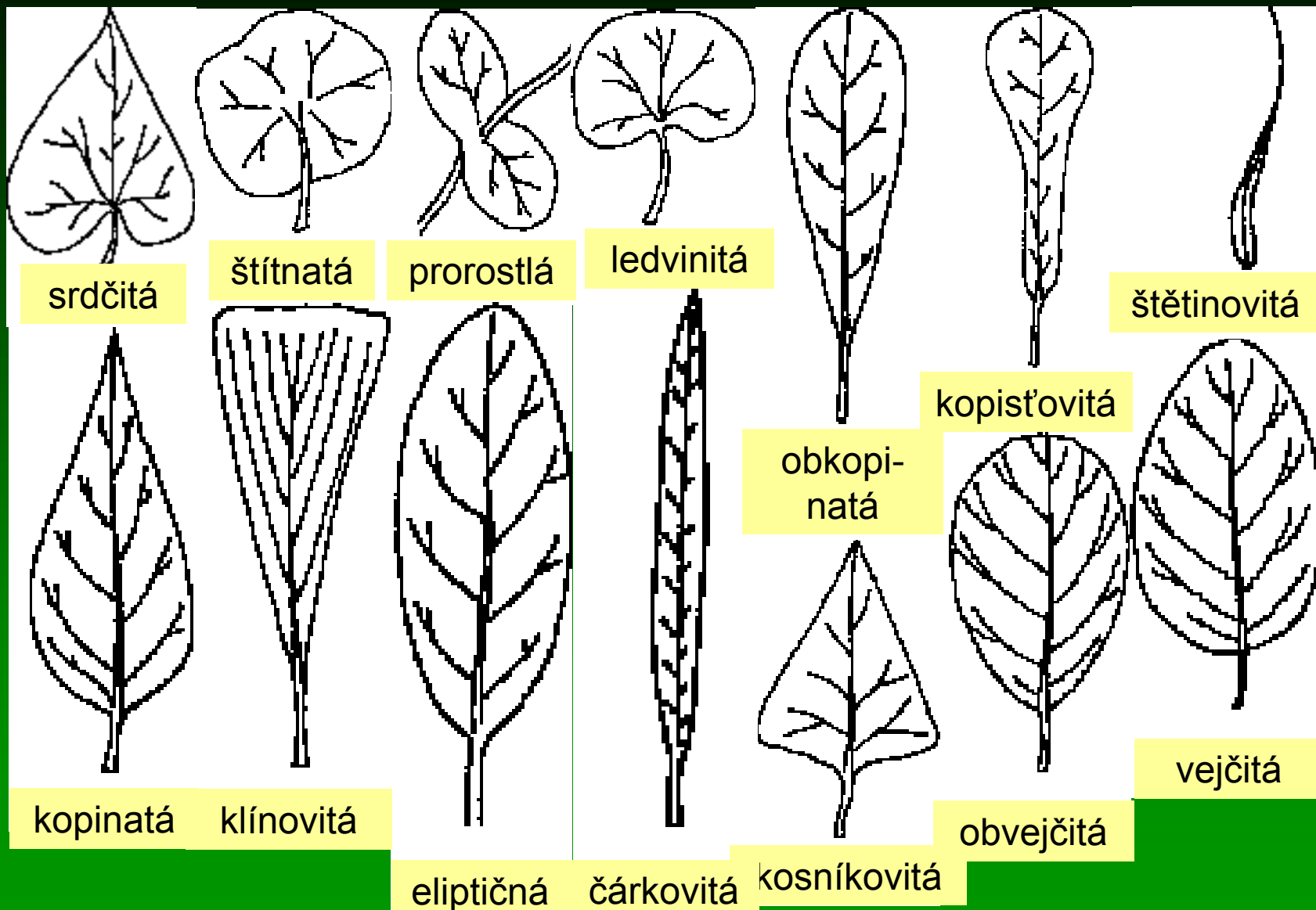
Listy megafylní, převážně lupenité
velmi rozmanitého charakteru
malé i velké
opadavé i vytrvalé
žilnatina dlanitá, zpeřená nebo rovnoběžná

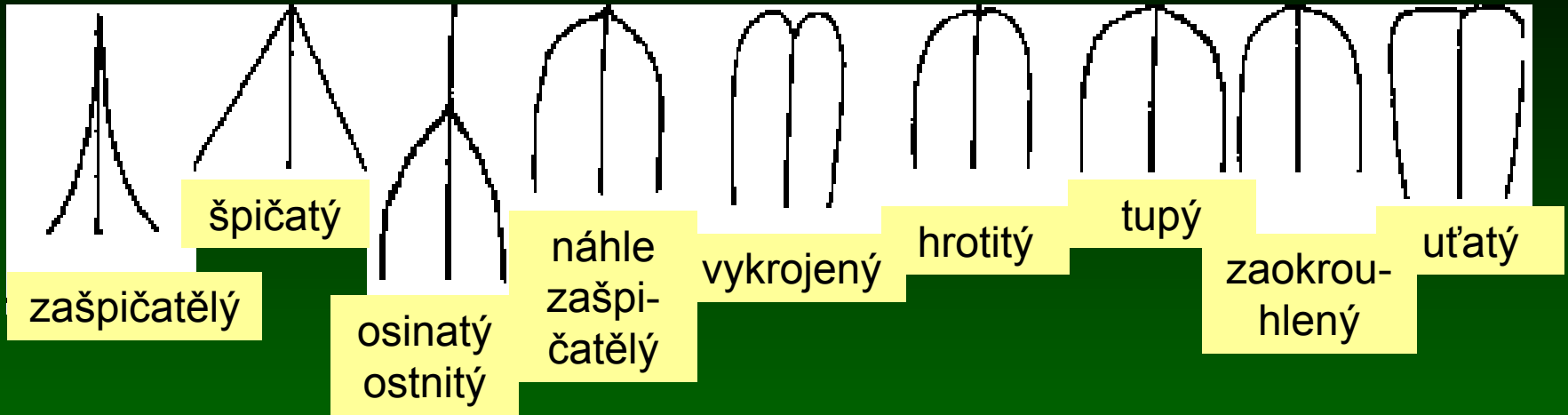
Listy jednoduché nebo složené (z lístků)

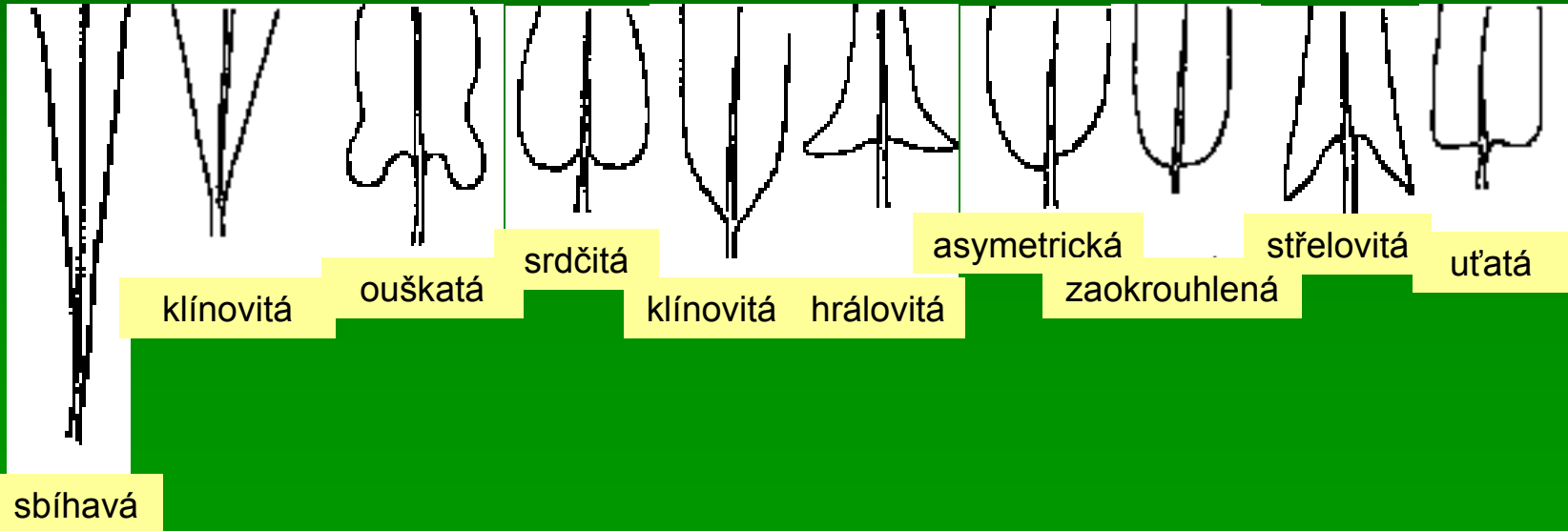
Nejčastější tvary listové čepelě

Tvary vrcholu listové čepele

Tvary báze listové čepele

Listy podle
charakteru okraje

celokrajný

chobotnatý

vykrajovaný

dvojitě zubatý

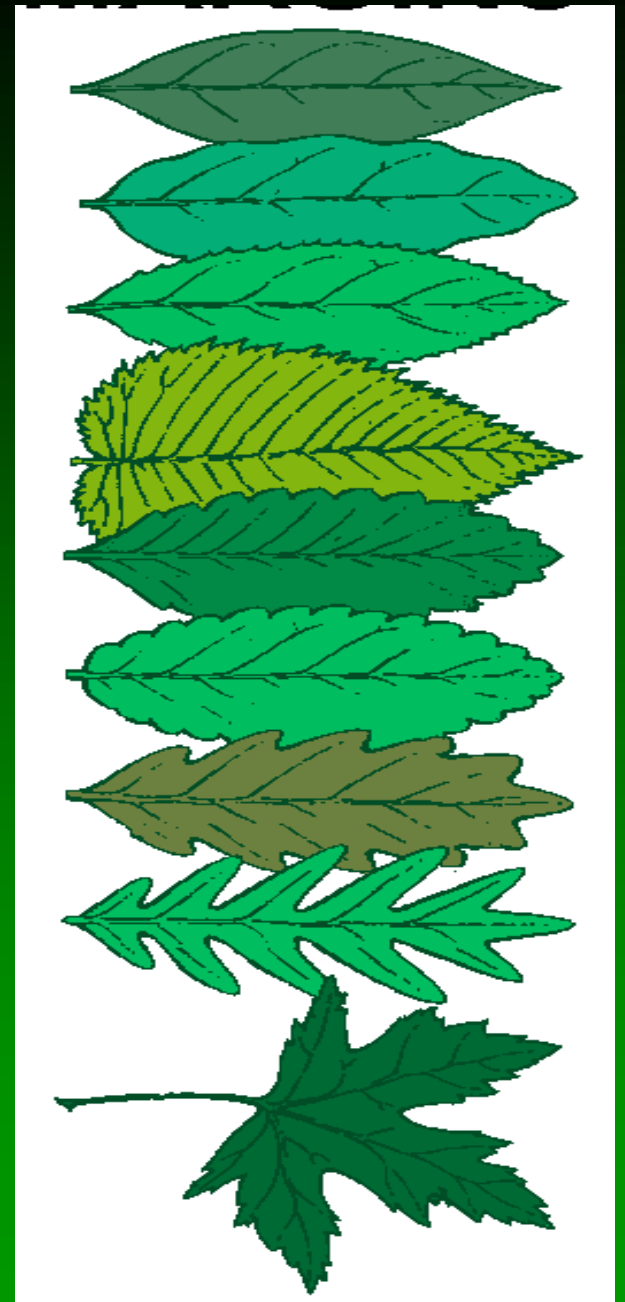
vroubkovaný

zubatý

peřenolaločný

peřenosečný

dlanitosečný

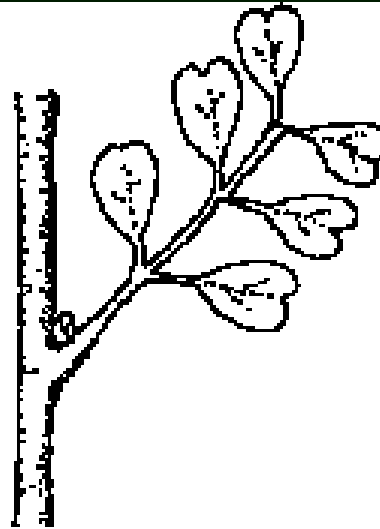

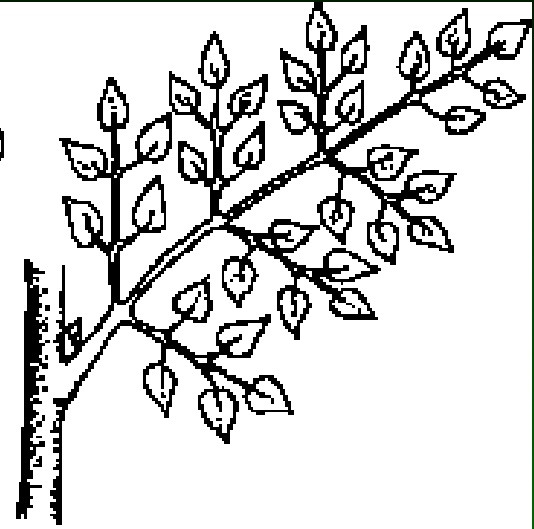
Typy složených listů

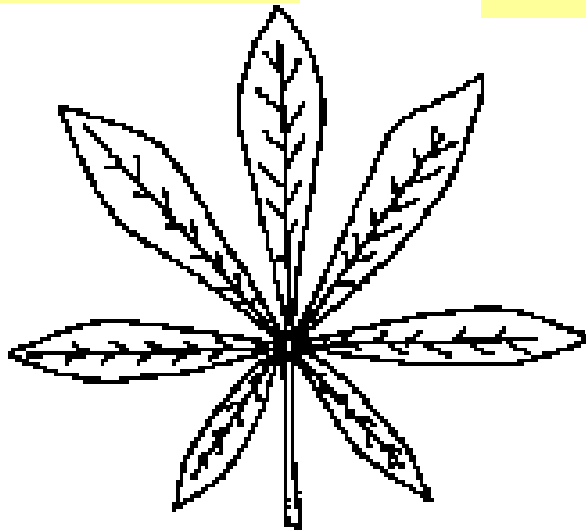
lichozpeřený

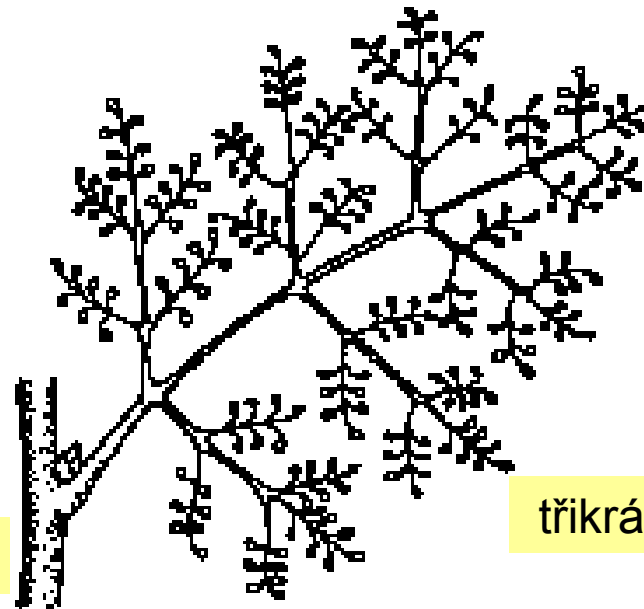
sudozpeřený

dvakrát zpeřený

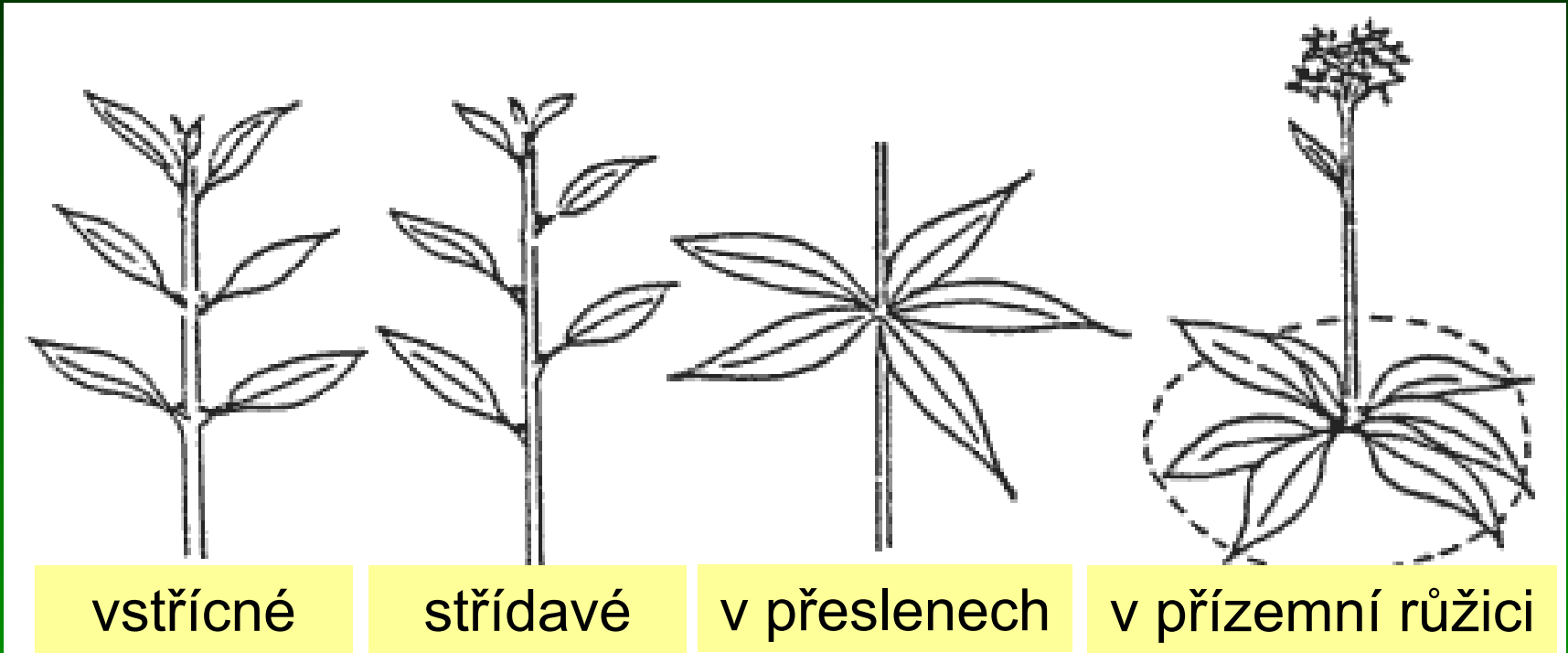

dlanitě složený (sedmičetný)

tříkrát zpeřený

Postavení listů na stonku může být:

Palisty = párovité útvary vyrůstající v místě přisedání listu na stonek

Někdy srůstají s listovým řapíkem
(*Rosa*)

(*Trifolium*)

V čeledi *Polygonaceae* palisty srůstají v
blanitý nálevkovitý útvar – botku

Někdy se přeměňují v trny
(*Robinia pseudacacia*)

Pomnožené, zveličené a
tvarově listy připomínající
(*Galium molugo*)

Někdy stavbou složitější
než samotné listy
(*Viola arvensis*)

Mohou přebírat asimilační funkci, když se
listy změní v úponky
(*Lathyrus aphaca*)

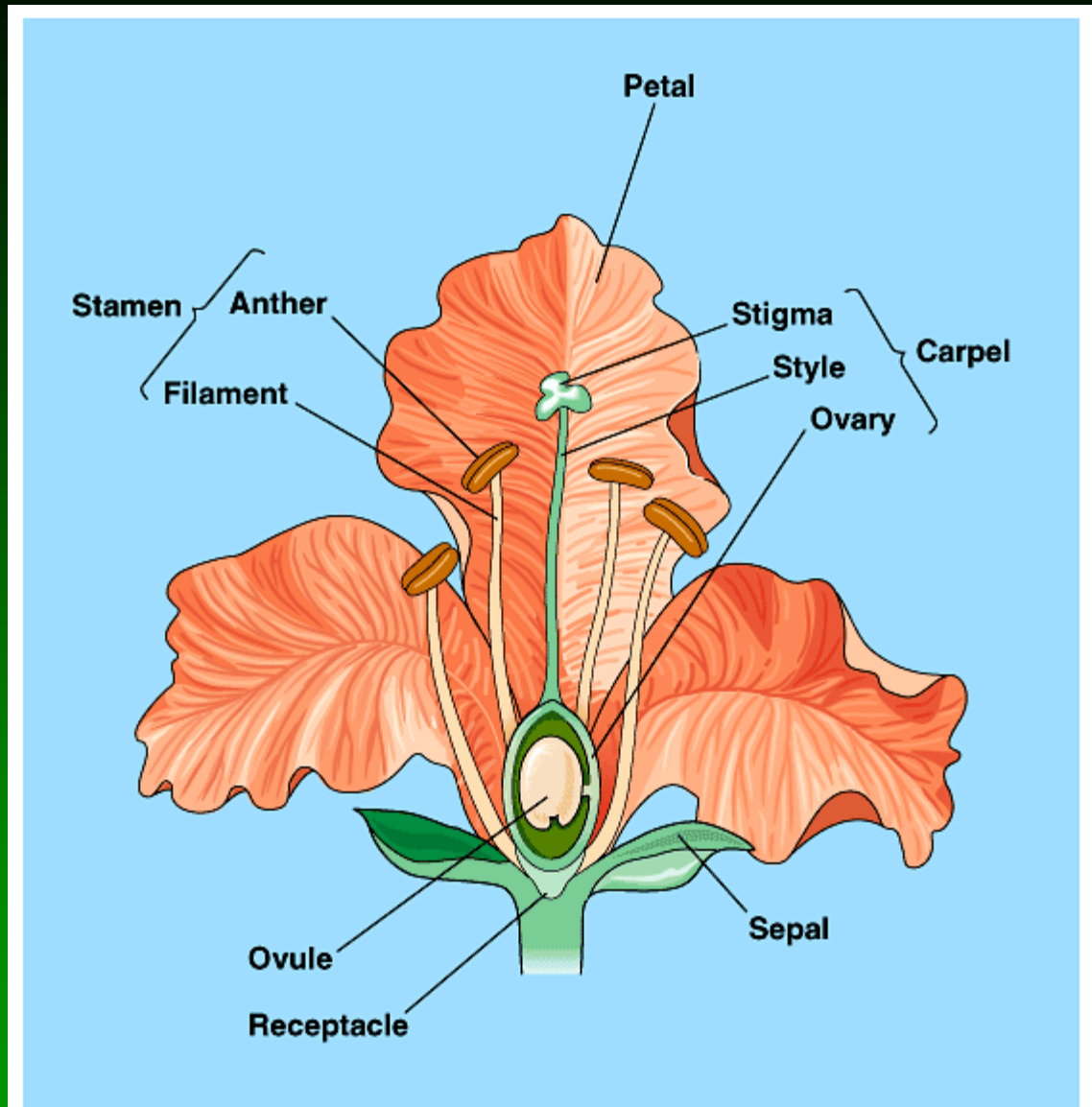
Často chrání vyvíjející se listy
(*Ficus elastica*)

Květ

pravý květ tj. komplex metamorfovaných listů složený z na krátké ose uspořádaných

- květních obalů,
- tyčinek
(mikrosporofylů)
- plodolistů
(megasporofylů)

Tyto části jsou pak v různých ustálených či neustálených počtech

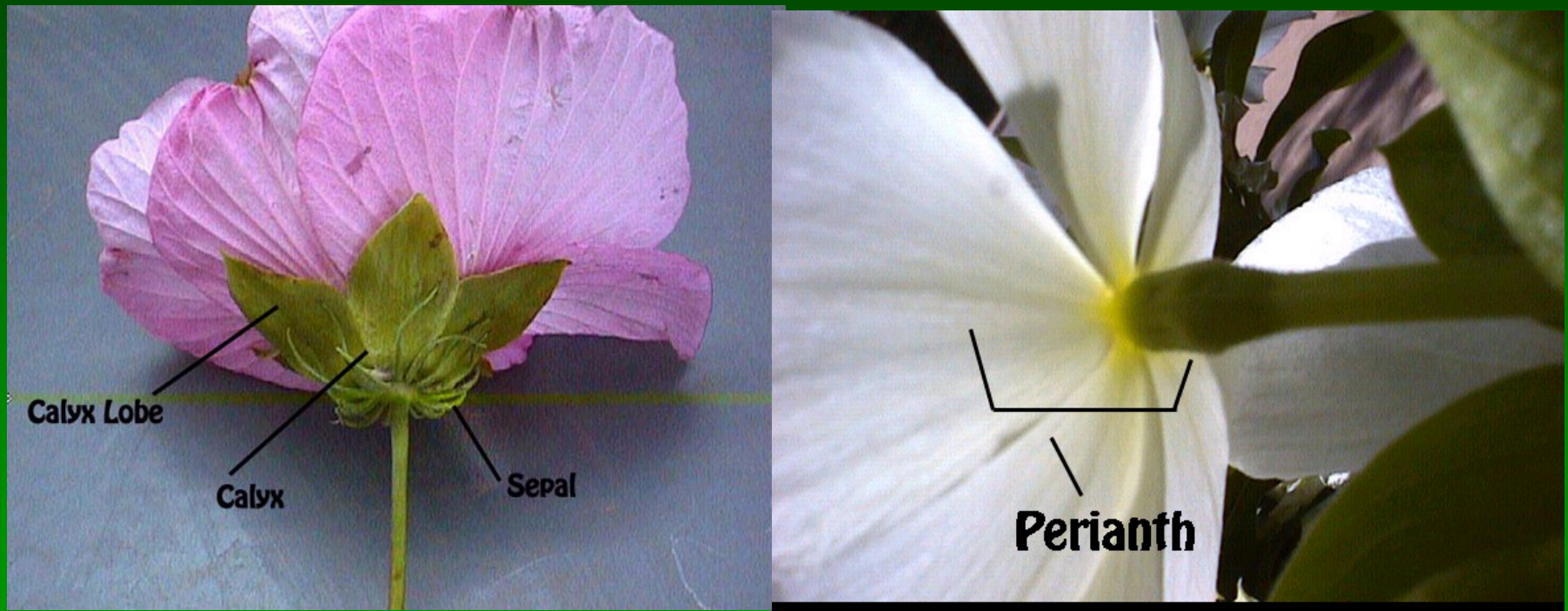

Copyright © Pearson Education, Inc., publishing as Benjamin Cummings.

Podle počtu rovin souměrnosti rozlišujeme květy na **zygomorfní** - s jednou rovinou souměrnosti a **aktinomorfní** - s více než jednou rovinou souměrnosti

Květní obaly (perianth) jsou buď rozlišené na **kalich** a **korunu** (květy heterochlamydeické), nebo jsou tvořené nerozlišeným okvětím (květy homochlamydeické)

Volné lístky korunní (**petaly**) tvoří
květy **choripetalní**,

volné lístky kališní
(**sepaly**) tvoří
květy **chorisepalní**,

volné lístky okvětí (**tepaly**) tvoří
květy **choritepalní**

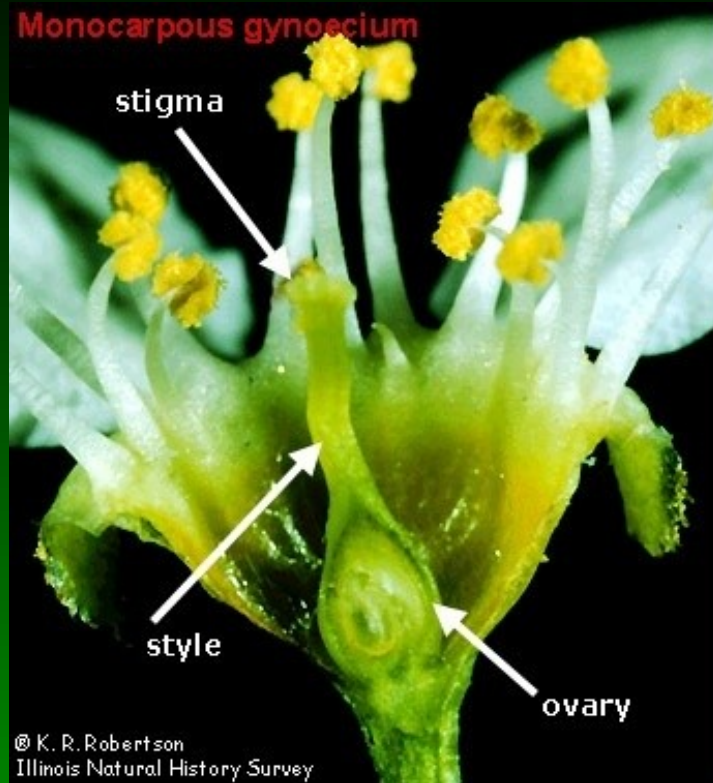
Lístky kališní (**sepaly**) mohou srůst = **květy synsepalní**,
lístky korunní (**petaly**) mohou srůst = **květy sympetalní**,
lístky okvětí (**tepaly**) mohou srůst = **květy syntepalní**

Srostlé části kalicha, koruny nebo okvětí se nazývají kališní,
korunní nebo okvětní **trubka**, volné části se nazývají kališní,
korunní nebo okvětní **cípy**

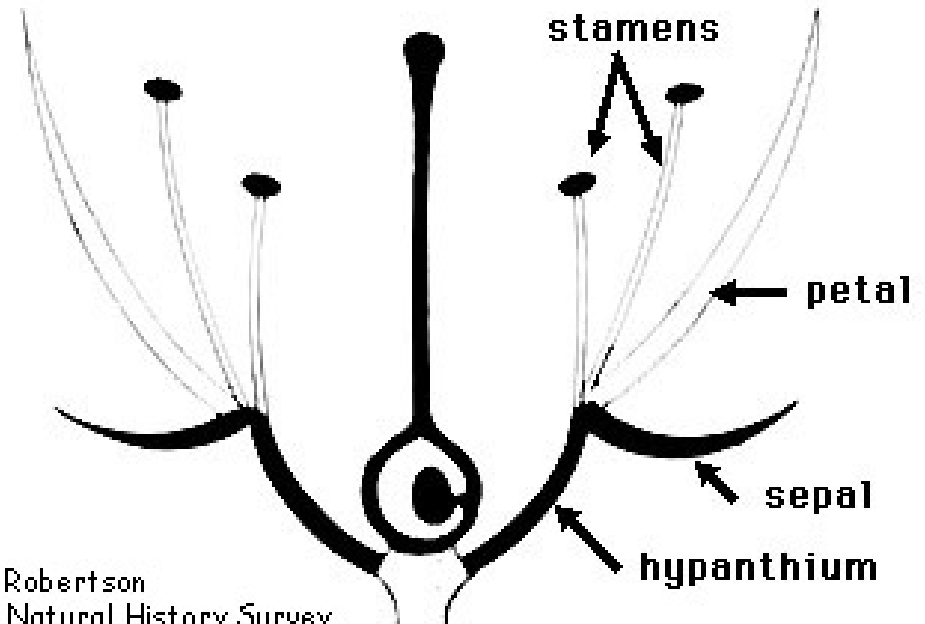

Monocarpous gynoecium

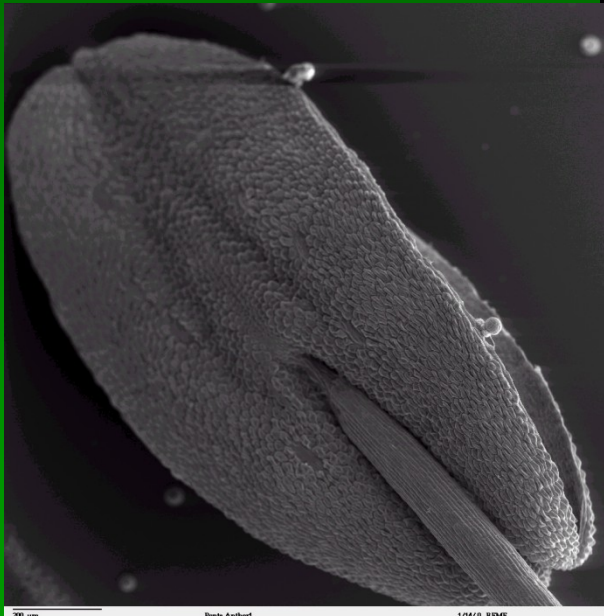
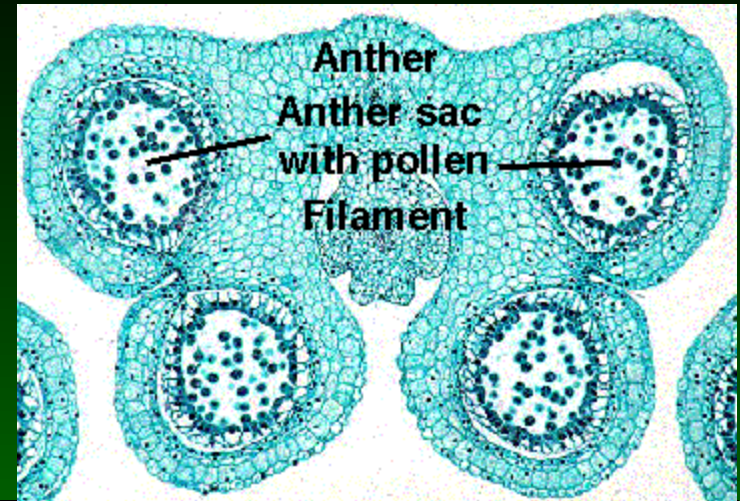

Někdy srůstají bazální části kalicha, koruny a tyčinek v hypanthium (= češule)

Tyčinku tvoří:

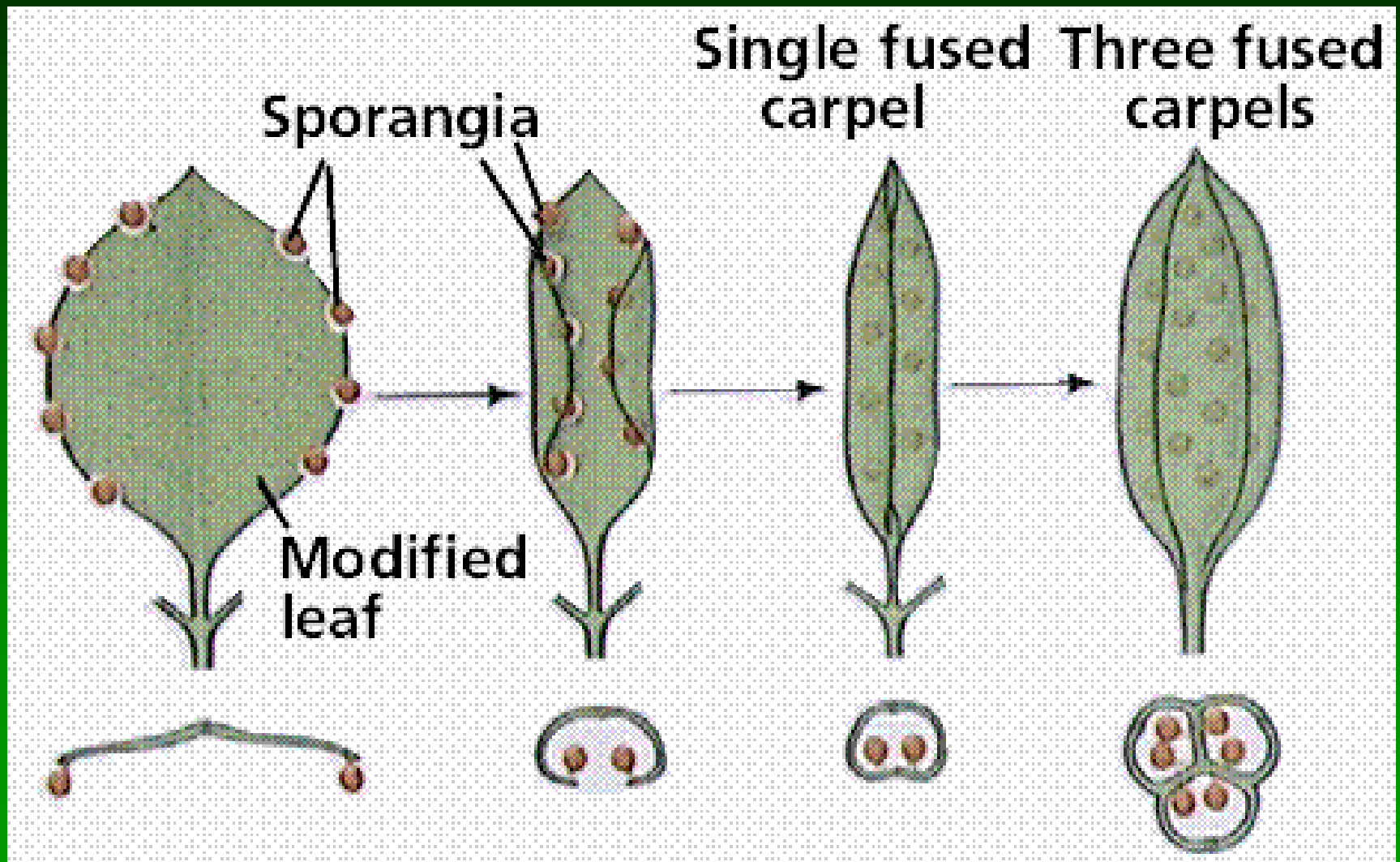
- **nitka** (filamentum),
- **spojidlo** (connectivum = pokračování nitky spojující prašníky)
- **prašníky** (antheae $\approx$ mikrosynangia) obvykle dva, každý zpravidla se dvěma prašnými pouzdry

Někdy jsou mezi tyčinkami také nevyvinuté tyčinky bez prašníků = patyčinky (**staminodia**)

Plodolisty konduplikátně (podélně) složené; plodolist krytosemenných vznikl z původně plochého plodolistu (megasporofyly)

Plodolisty tvoří
obvykle soubor -
pestík (čes.
gyneceum, angl.
lat. gynoecium)

Parietal placentation

Longitudinal Section

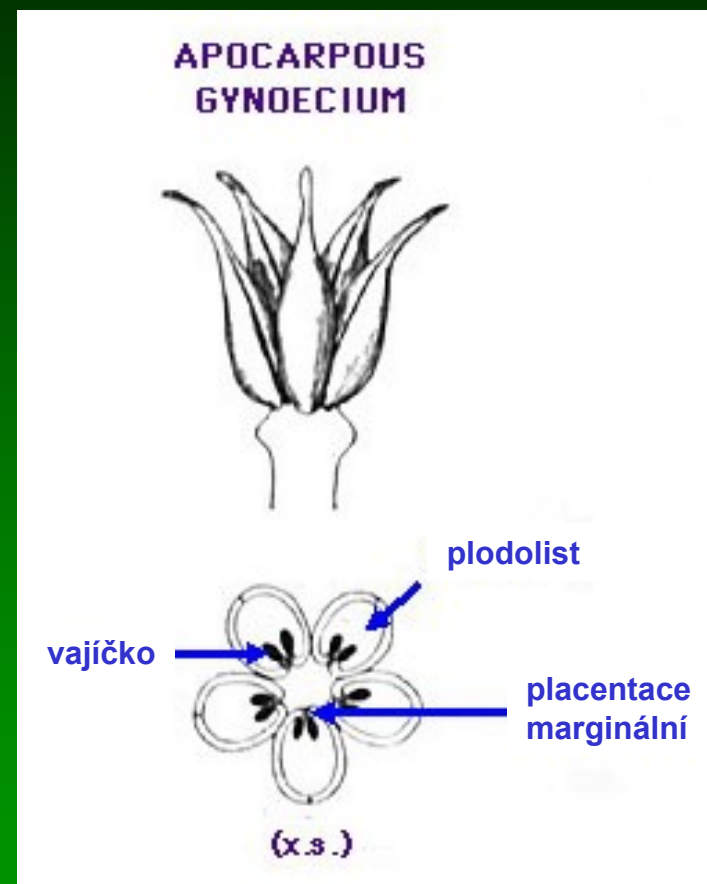
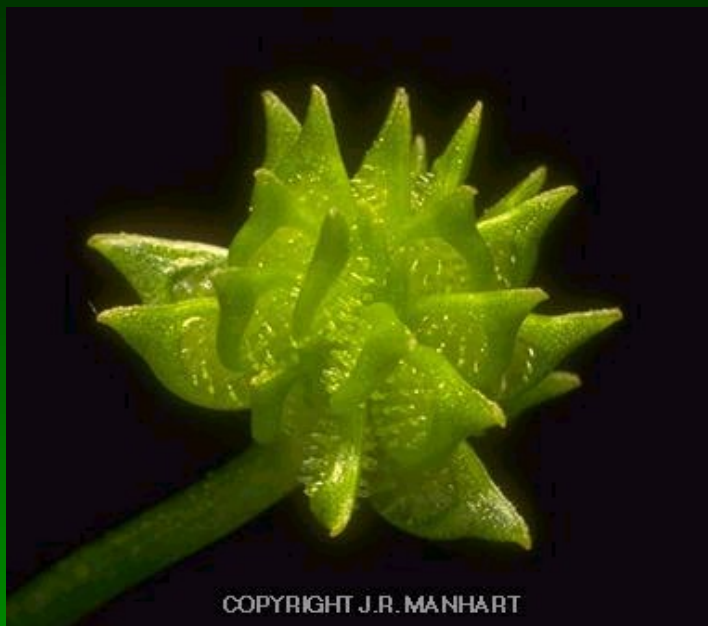
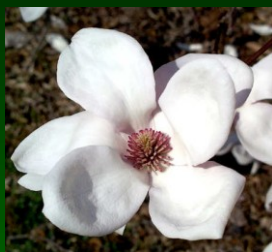

Cross Sections

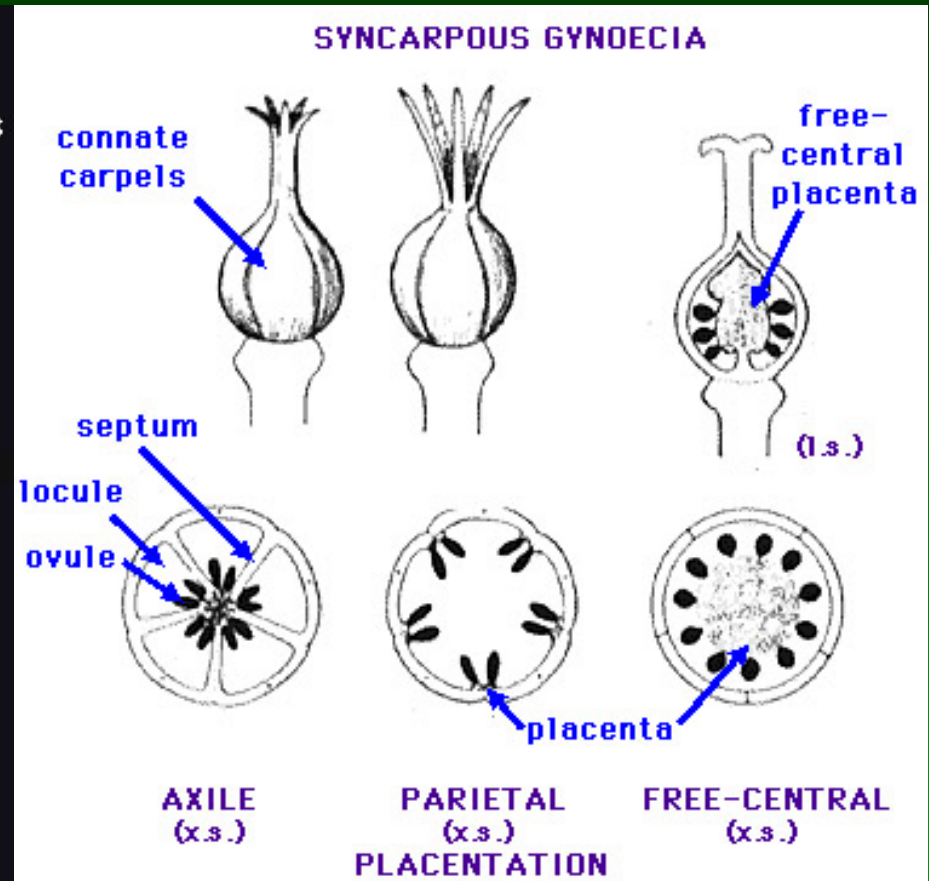
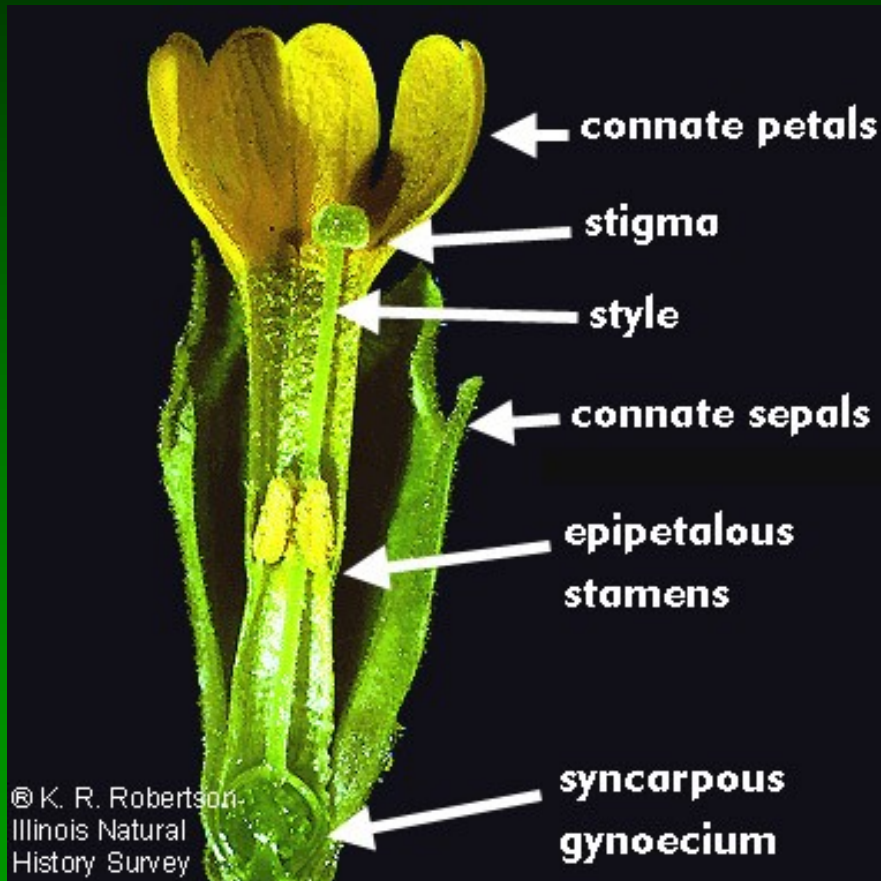

© K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

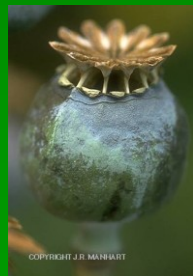
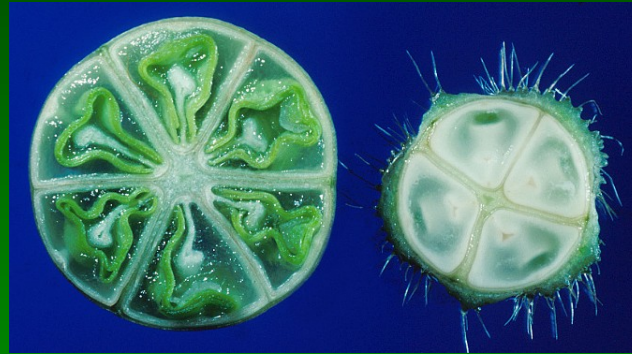
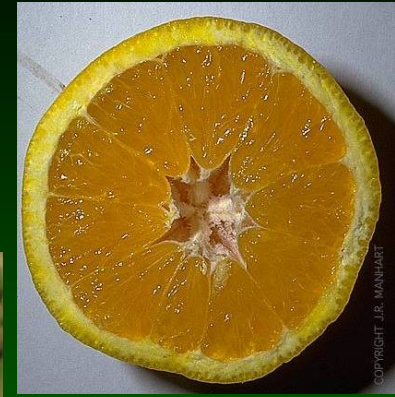
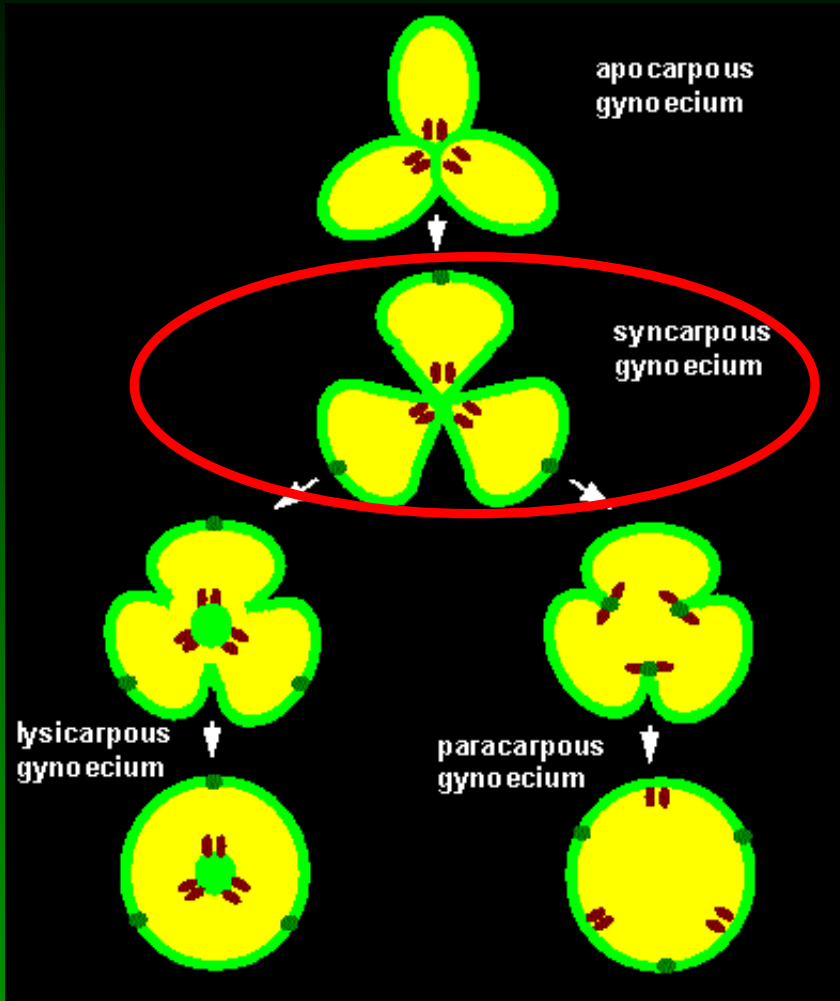
Plodolisty tvořící pestík jsou buď volné, vzájemně nesrostlé = apokarpní gyneceum

Jindy jsou plodolisty pestíku více či méně srostlé = **cénokarpní gyneceum**, podle polohy vajíček na plodolistech rozlišujeme typy **placentace**: **axilární**, **parietální** a **centrální**.

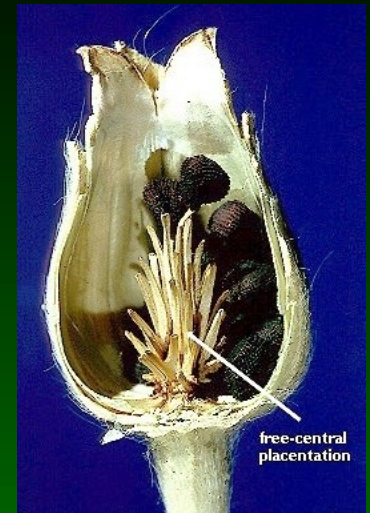
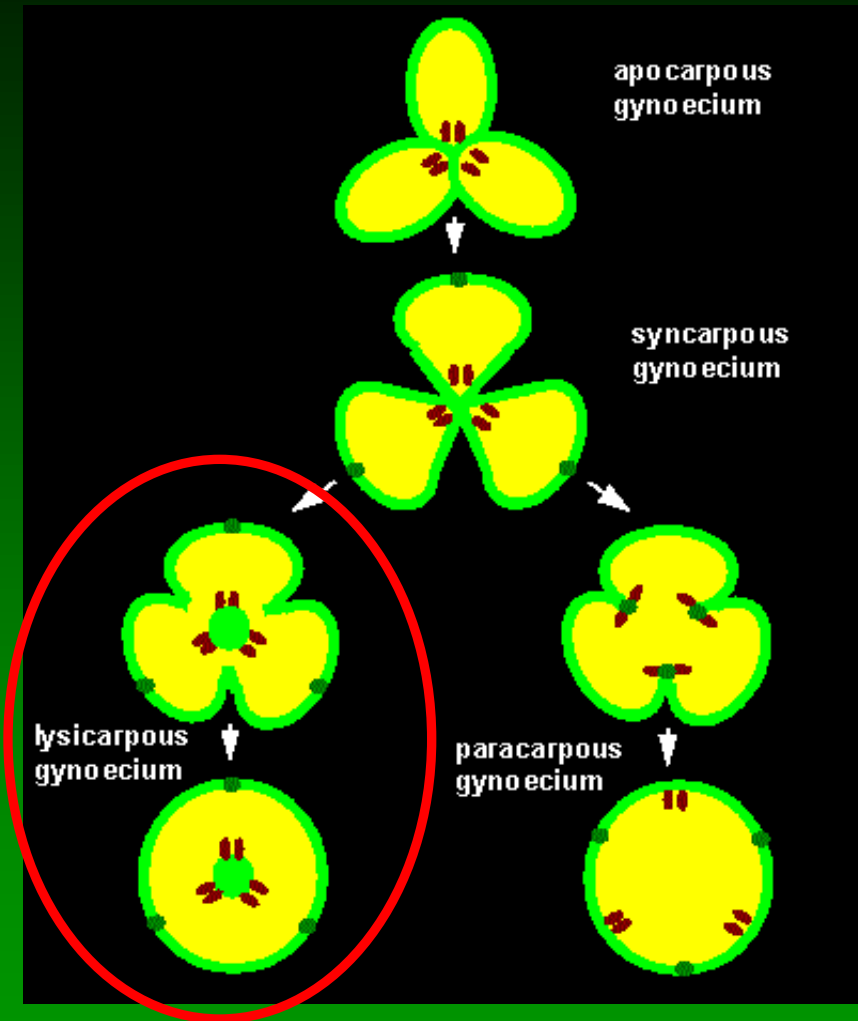

Synkarpní gynoecium = axilární placentace

Lysikarpní gyneceum = centrální nebo bazální placentace

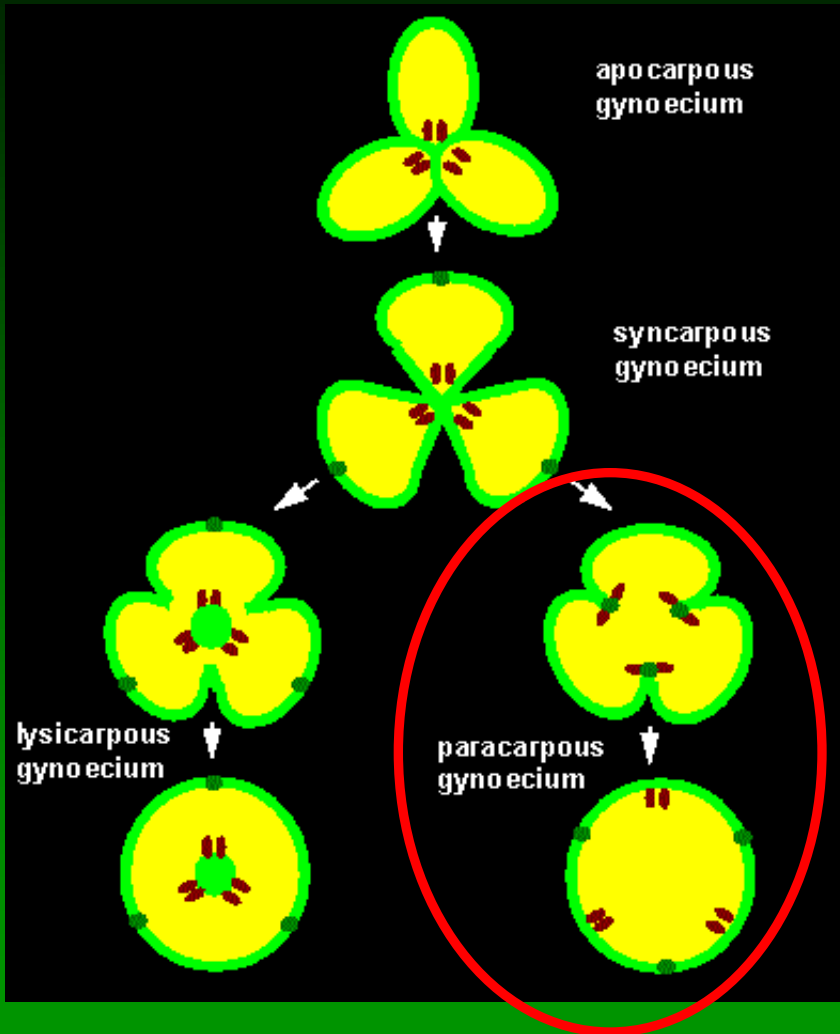
Primulaceae

Caryophyllaceae

Parakarpní gynoecium = parietální placentace

Orchidaceae

Cactaceae

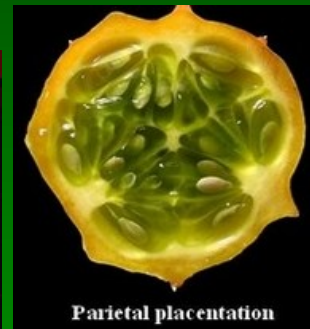
Chenopodiaceae

Cucurbitaceae

Orobanchaceae

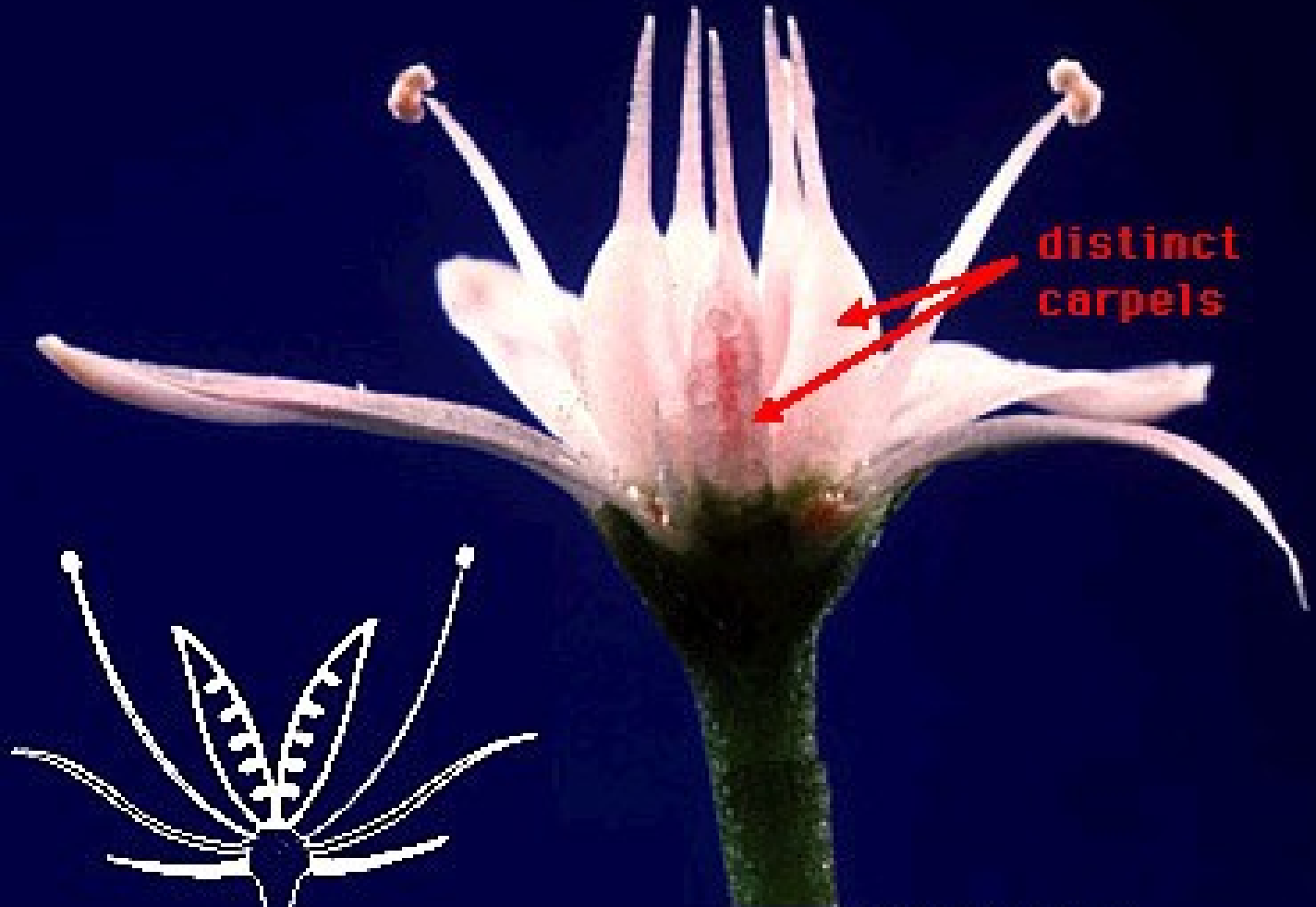
Brassicaceae

Violaceae

Volné plodolisty apokarpního gynecea mívají pačnělku (**stylodium**)

Apocarpous gynoecium

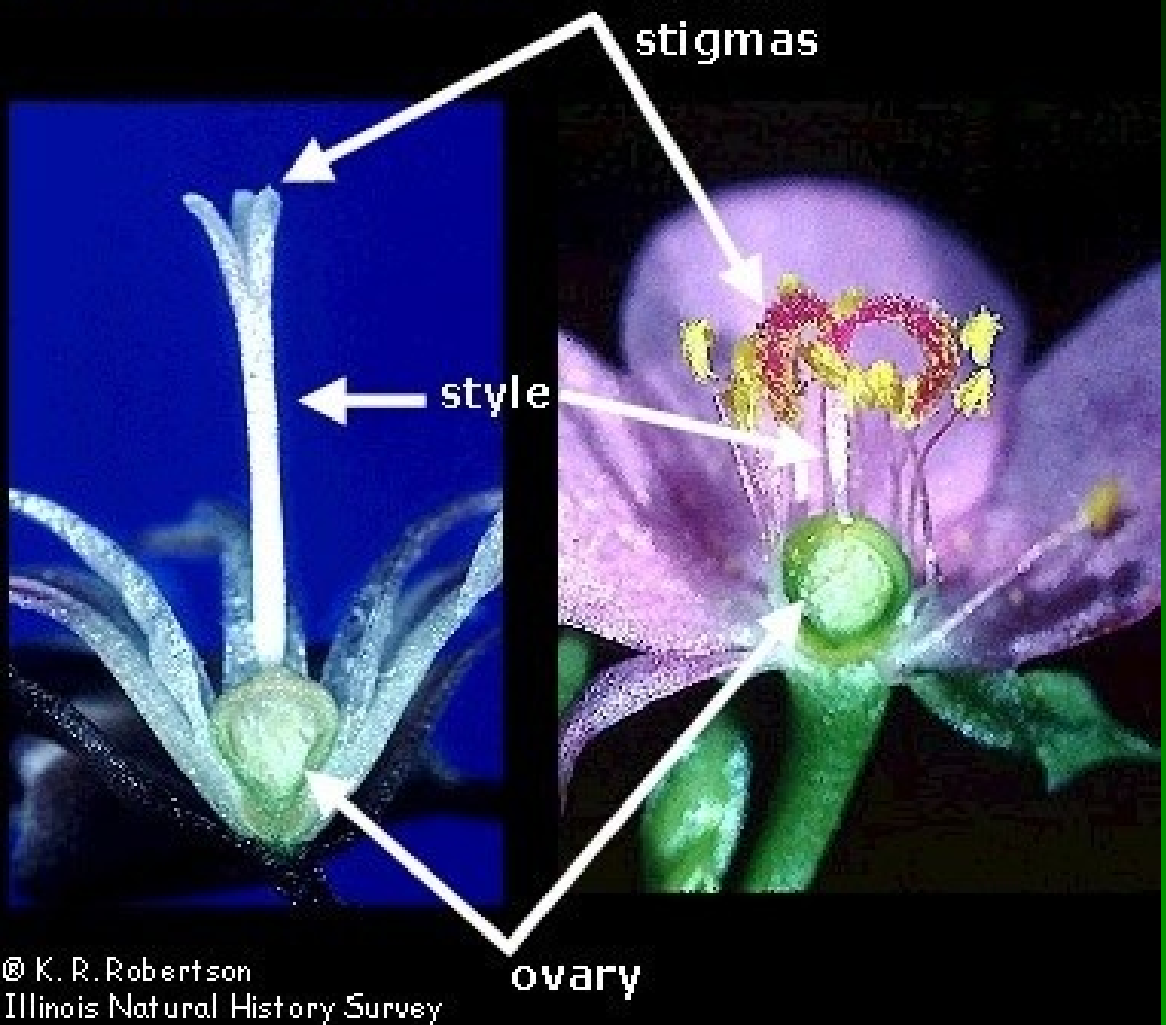
@ K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

U cénokarpního gynecea jsou stylodia často srostlá v **čnělku** (stylus)

Čnělka bývá na vrcholu často rozšířená v **bliznu** (stigma)

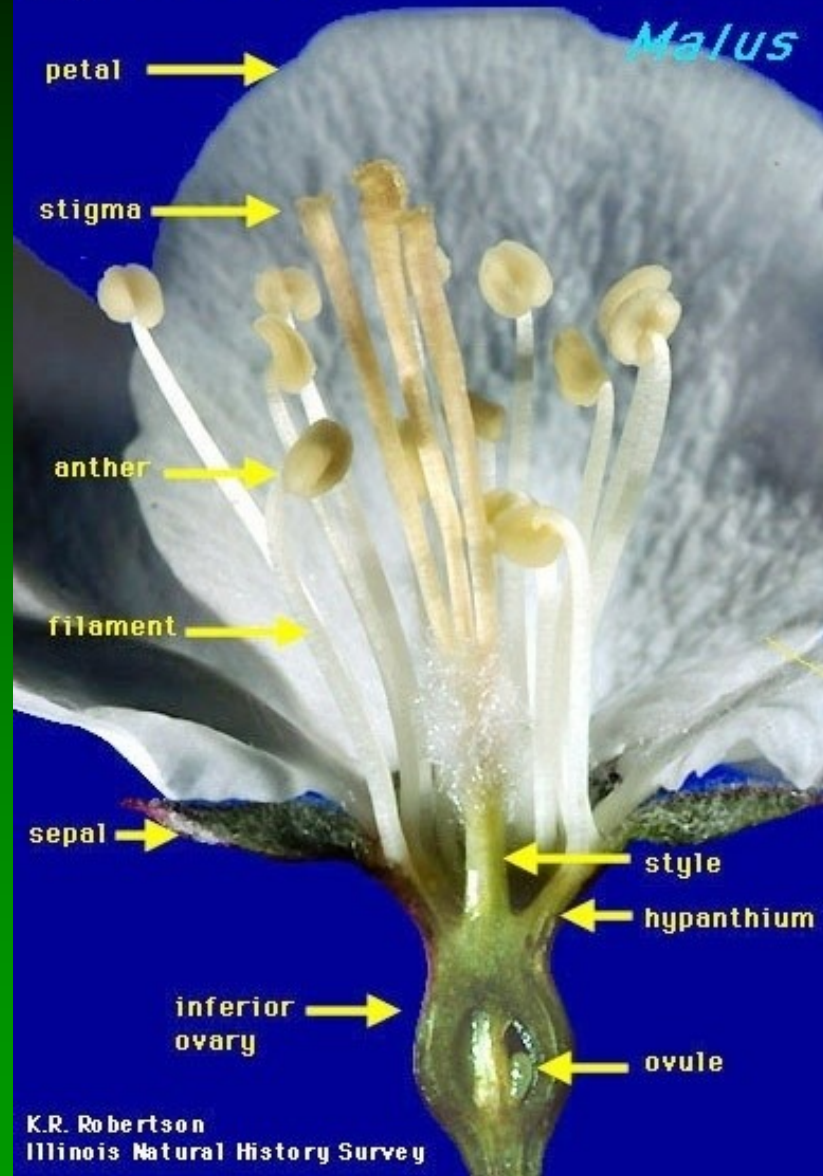
Vajíčka jsou uzavřena ve spodní části pestíku - v **semeníku** (ovarium)

Two Flowers With Syncarpous Gynoecia

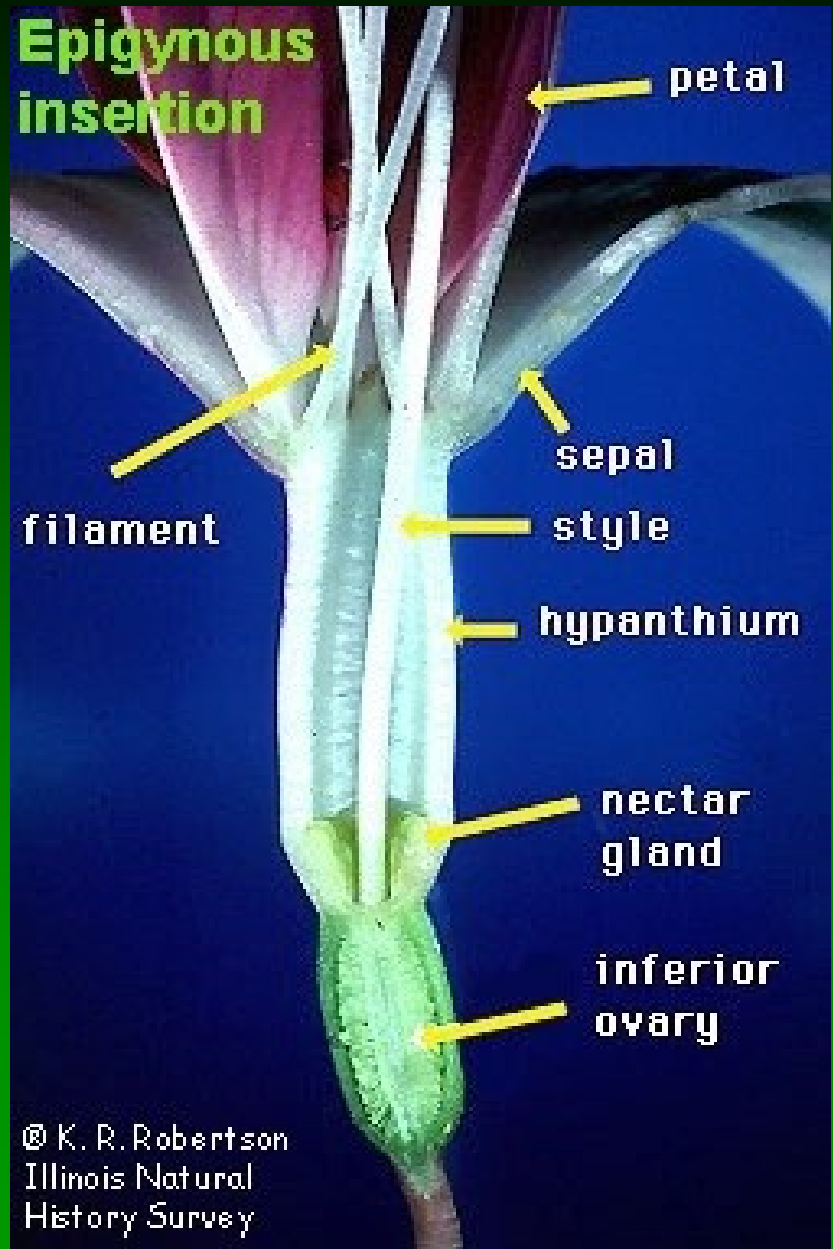

Spodní semeník

Epigynous insertion

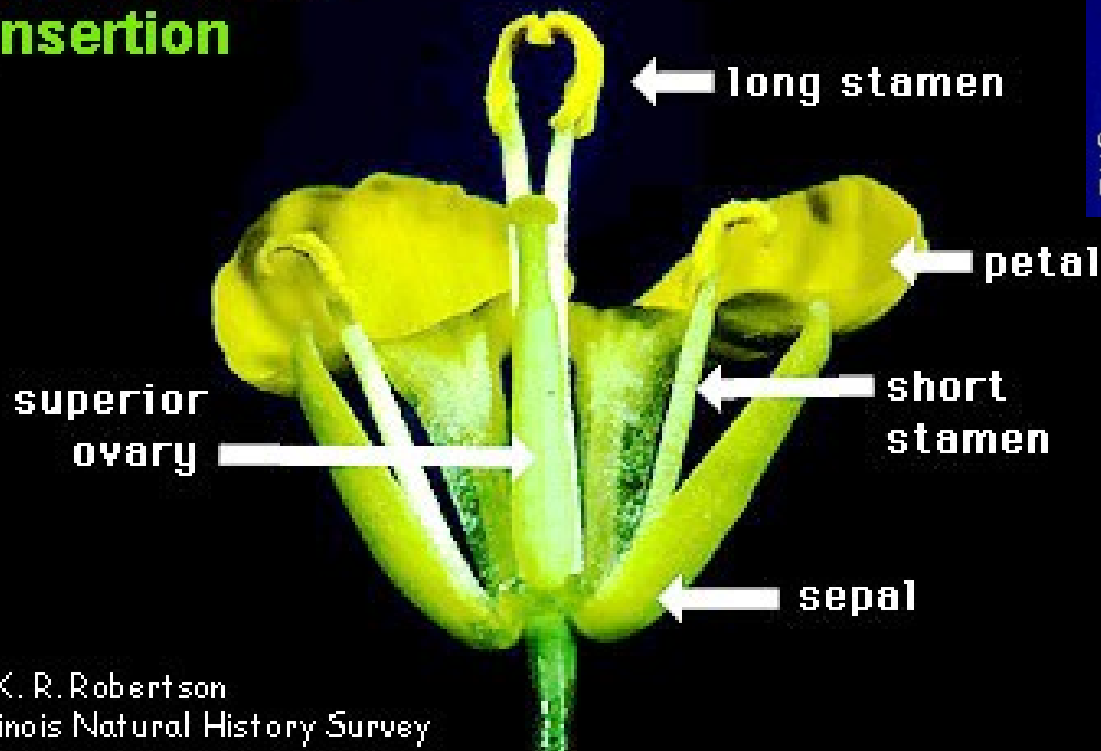

Epigynous insertion

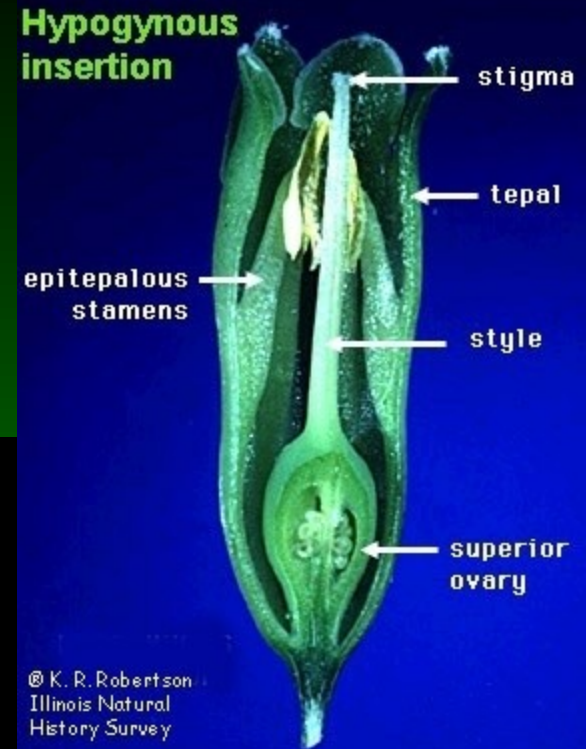

Svrchní semeník

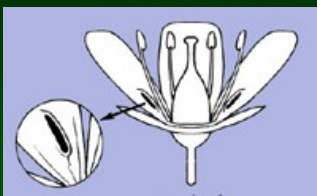
Hypogynous insertion

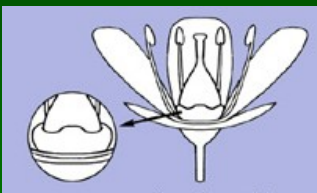
Hypogynous insertion

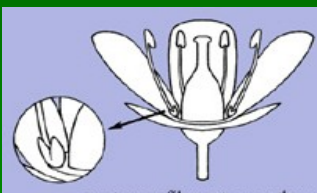
K lákání opylovačů mohou být v květu nektaria = medníky
= plošky, papily nebo trichomy tvořené tenkostěnnými buňkami bez kutikuly
produkujícími (na principu difúze) nektar = tekutinu s vysokým obsahem cukru.

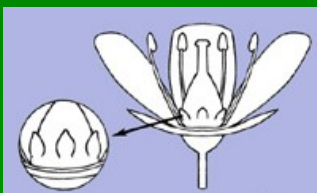
1. **perigoniální** - na květních obalech (*Alcea*, *Pelargonium*,
Ranunculus)

2. **torální** - na květním lůžku (*Citrus*, *Prunus*, *Robinia*, *Prunus*,
Campanulaceae)

3. **staminální** - na nitkách (*Colchicum*, *Dianthus*, *Viola*)

4. **ovariální** - na semeníku (*Gentiana*, *Iridaceae*, *Liliaceae*,
Musaceae)

5. **stylární** - na bázi čnělky (*Calendula*, *Helianthus*, *Senecio*). Mnoho květů na
různých částech rostliny jsou nektaria 6. **extraflorální** - lákají mmyzí
predátory k ochraně rostliny (např. mravence proti housenkám)

Květy mohou být buď jednoduché,
nebo skládají květenství různých typů

Jednotlivé květy - *Papaver*

Papaver

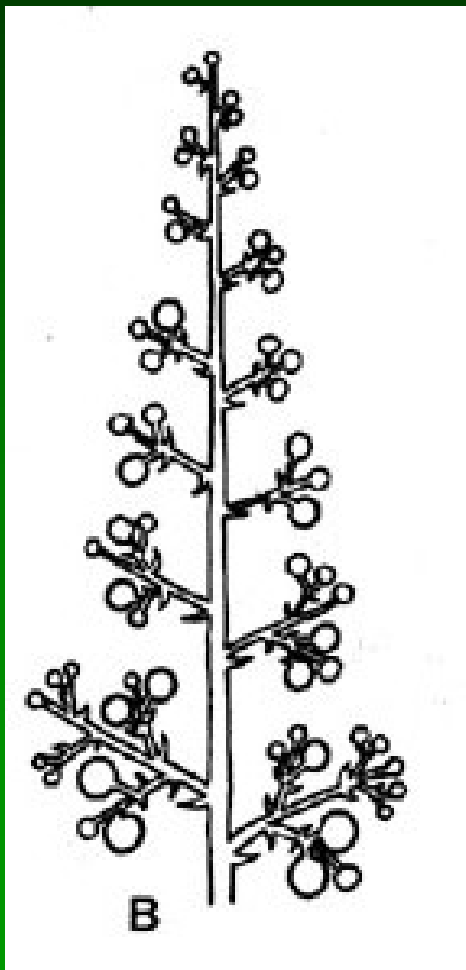
Convolvulus

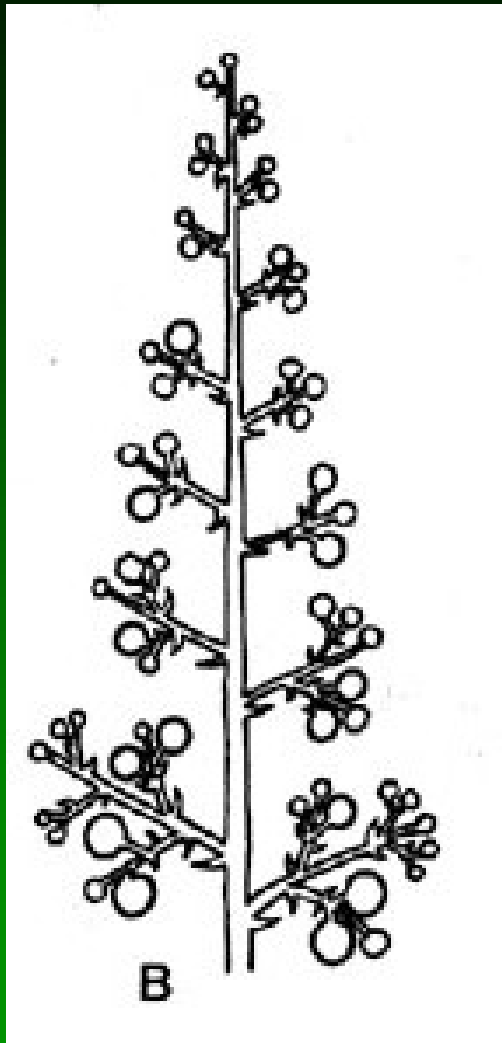
Hroznovitá květenství

lata

dlouhé hlavním větveno
na něm ještě
kratší rozvětvené postranní větve
(*Vitis vinifera*, vinná réva).

Lata

šeřík (*Syringa*, *Oleaceae*)

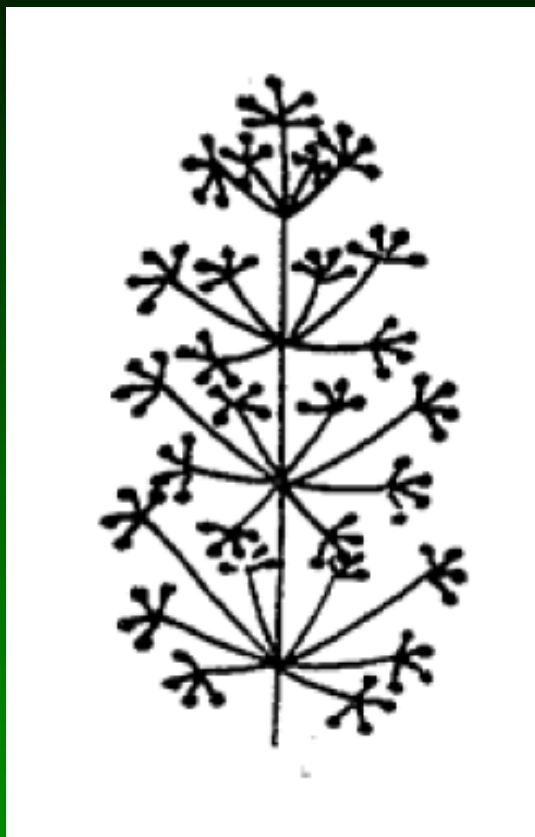

© K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

javor (*Acer*)

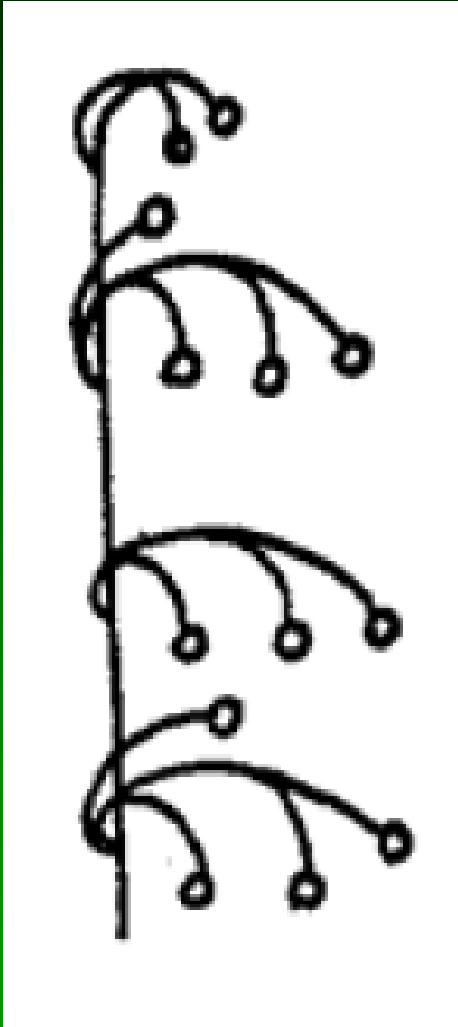
Přeslenitá lata

žabník (*Alisma*)

Jednostranná lata

Bromus

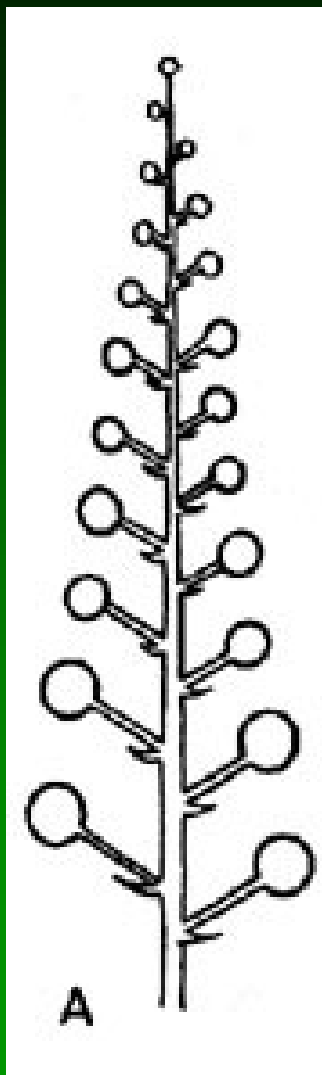

Festuca

Melica uniflora

hrozen

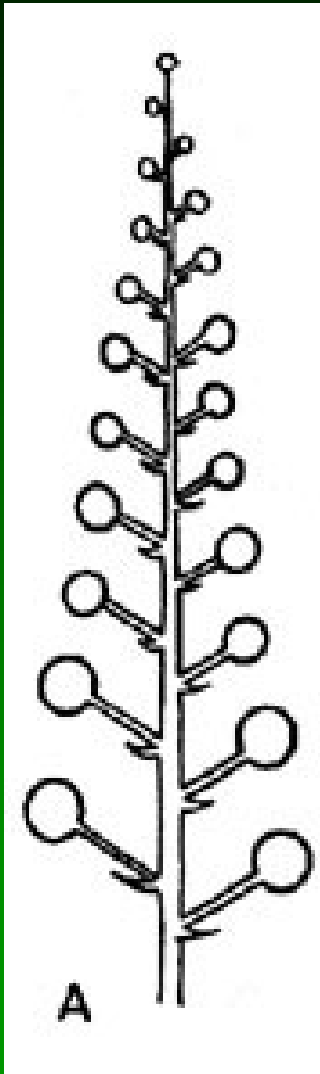

Aconitum

Corydalis

hrozen

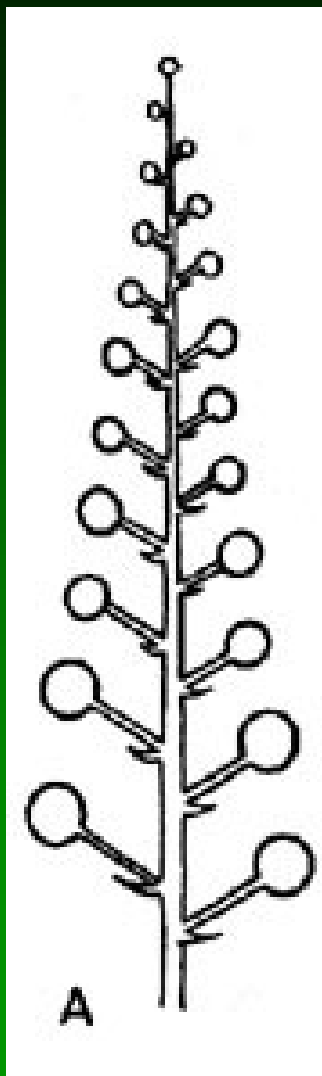
Lupinus

Hyacinthus

hrozen

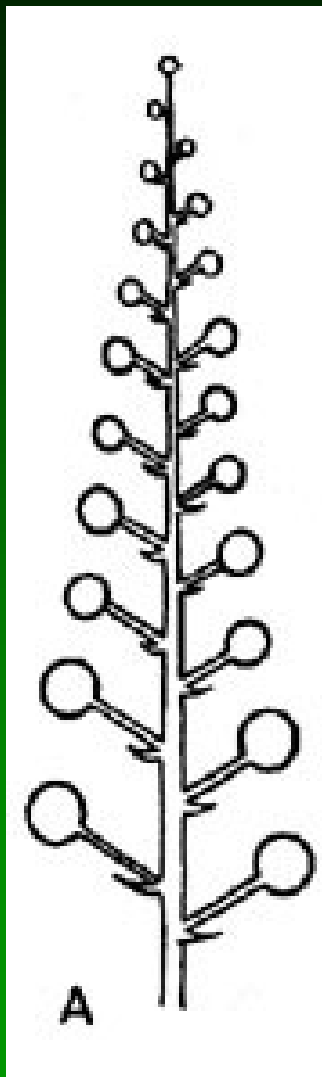

pstroček (*Maianthemum*, *Liliaceae*)

penízek (*Thlaspi*)

hrozen

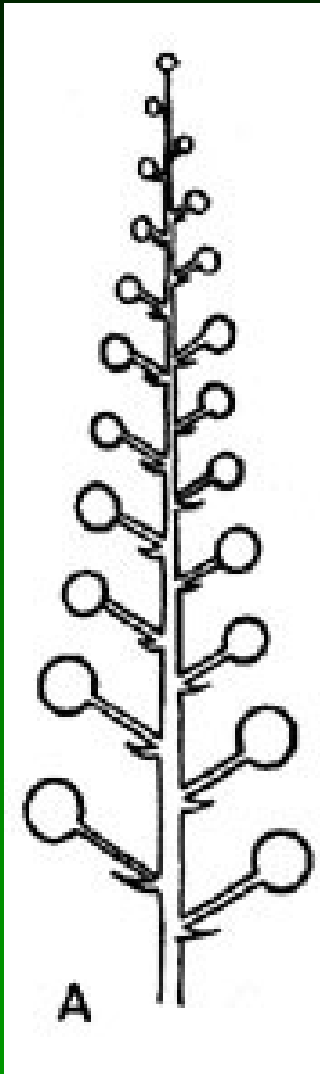

vrbovka (*Chamaenerion*,
Onagraceae)

vachta (*Menyanthes*,
Menyanthaceae)

hrozen

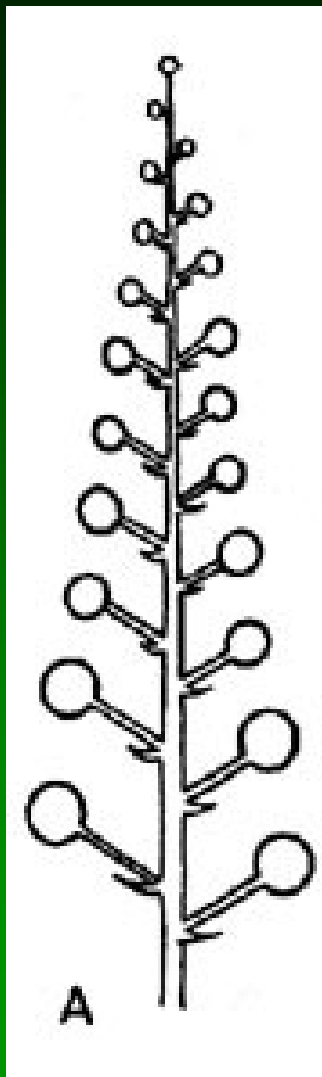
vřes (*Calluna*, *Ericaceae*)

rybíz (*Ribes*, *Grossulariaceae*)

hrozen

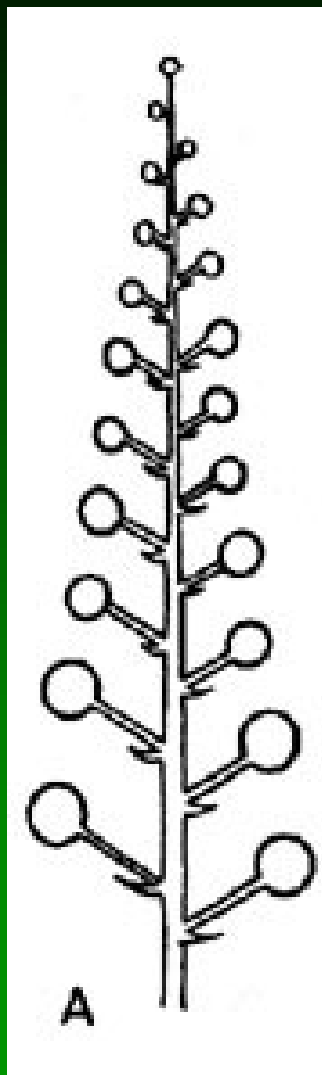

střemcha (*Padus racemosa*)

akát (*Robinia pseudacacia*)

hrozen

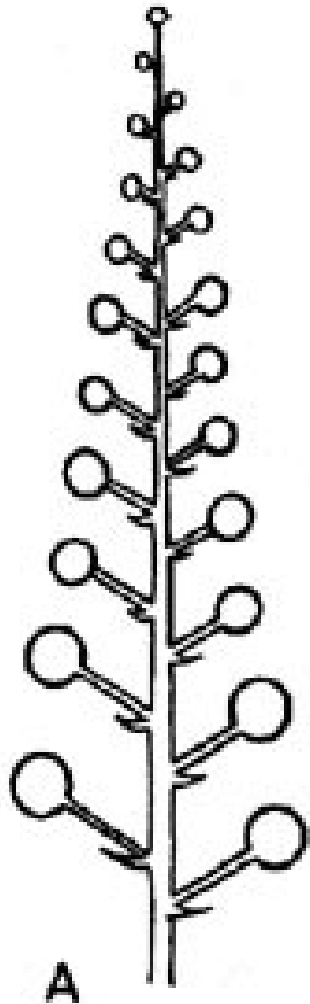

Inice květel (*Linaria vulgaris*)

rozrazil rezekvítek (*Veronica chamaedrys*) – úžlabní hrozny

hrozen

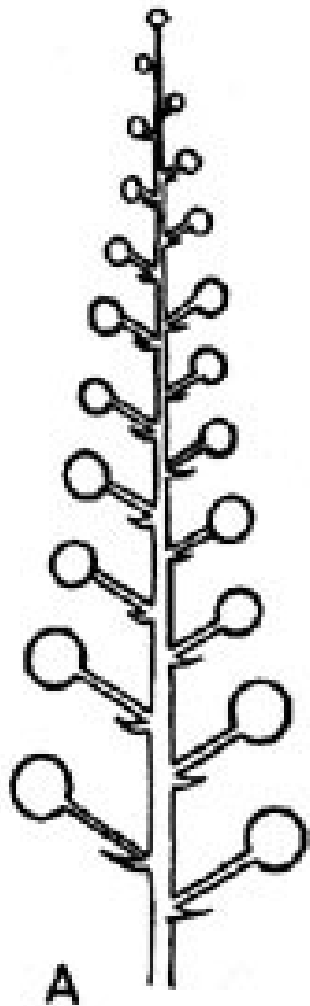

prstnatec (*Dactylorhiza majalis*)

modřenec (*Muscari*)

hrozen

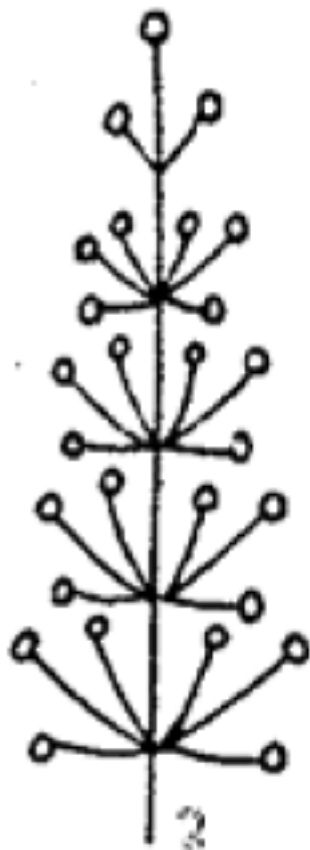

samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*)

dřišťál (*Berberis vulgaris*)

hrozen přeslenitý

Hottonia palustris, žebrotka
bahenní

Primula japonica

jednostranný
hrozen

hruštička
(*Ranischia*)

Vicia

Digitalis

Convallaria

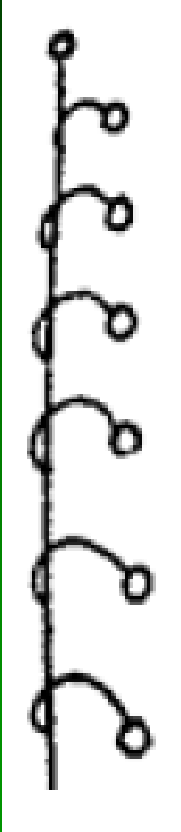
Campanula rapunculoides

Melica nutans

jednostranný
hrozen

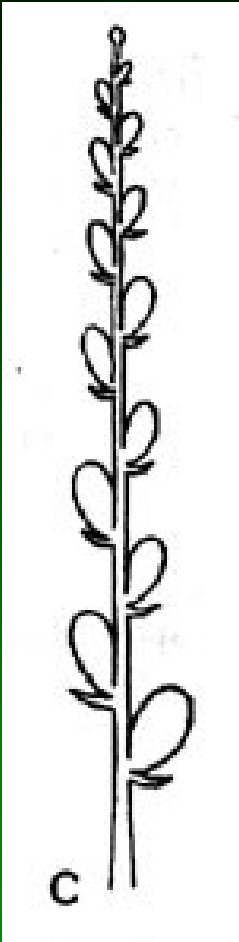
*Lathraea
squamaria*

Klas

rdest (*Potamogeton*)

jitrocel (*Plantago*)

ostřice (*Carex*)

krvavec
(*Sanguisorba*)

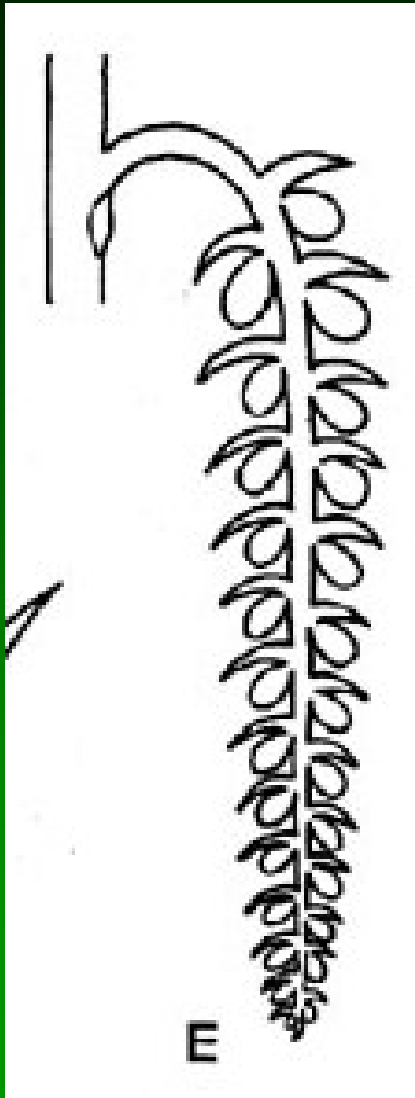

zvonečník (*Phyteuma*)

Jehněda

Populus tremula

Salix

© - josef hlasek
www.hlasek.com
Carex sylvatica a609

Piper nigrum
Piperaceae
© G. D. Carr

Carex sylvatica

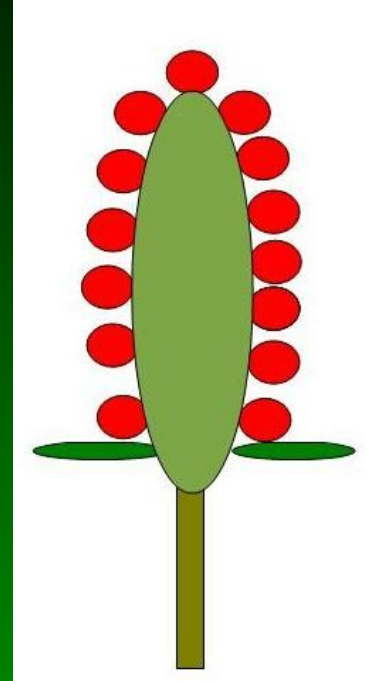
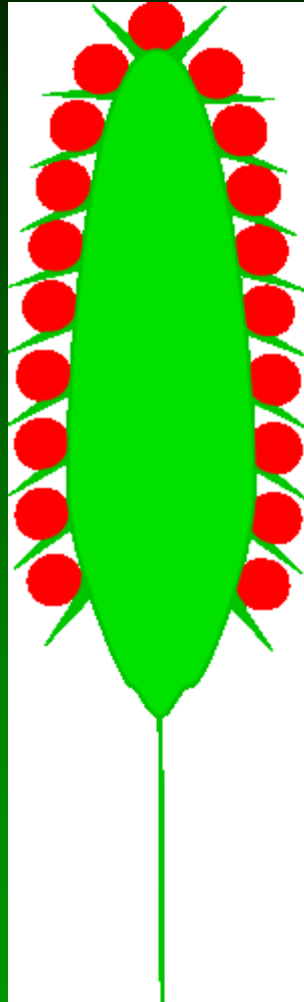
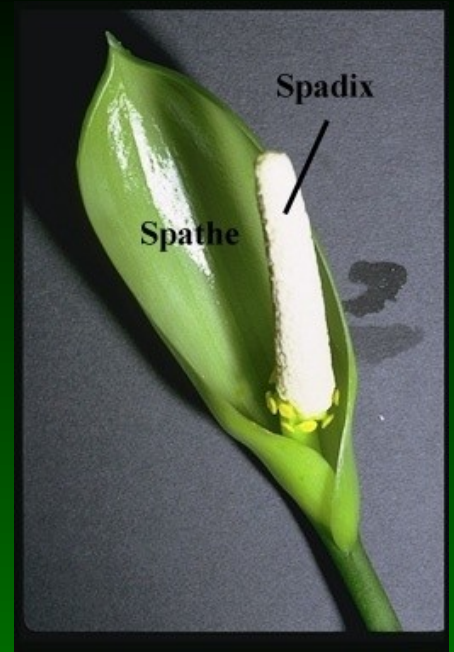
Piper

Acorus

Palice

Araceae

Zea

Typha

Jednostranný klas

Melampyrum

Dvouřadý klas

Bromelia

Cyperus

Klásek - *Poaceae*

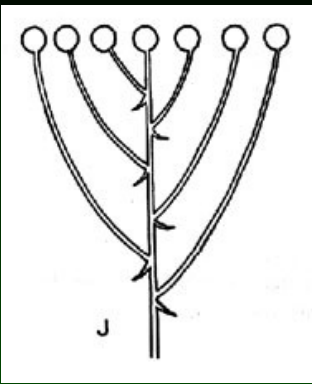
Složený klas – klas z klásků (lichoklas)

Blysmus

Lolium

Chocholík

šťeničník (*Iberis*)

mahalebka
(*Prunus
mahaleb*)

snědek okoličnatý
(*Ornithogalum
umbellatum*)

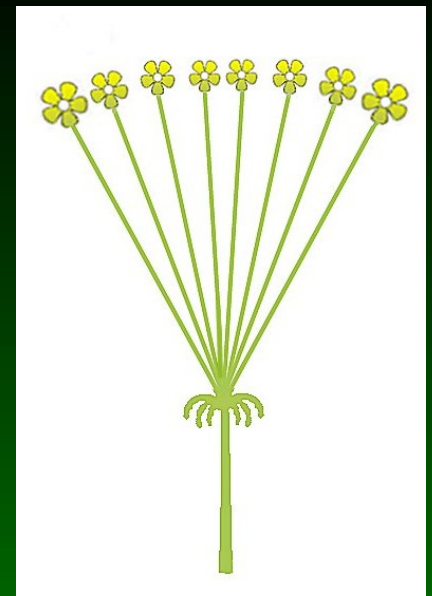

© 2000 Eleanor S. Saulys

štírovník
(*Lotus*)

jarmanka
(*Astrantia*)

(Jednoduchý)
okolík

břečťan (*Hedera*)

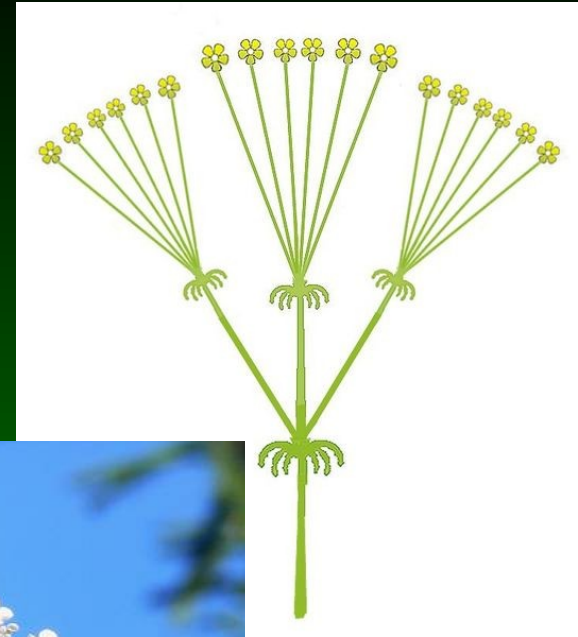

Složený okolík -
Apiaceae

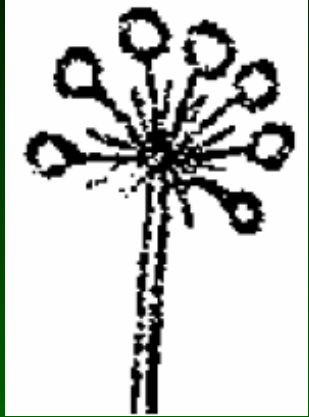
*Aegopodium
podagraria*

Daucus carota

<http://botanika.wendys.cz>

Hlávka

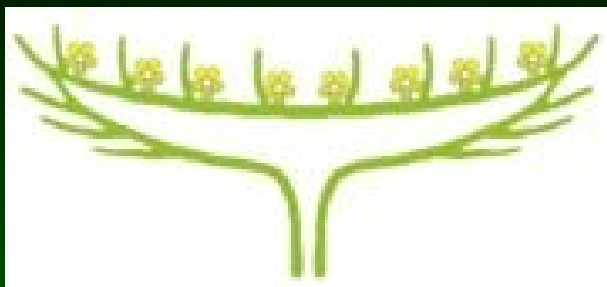

Trifolium

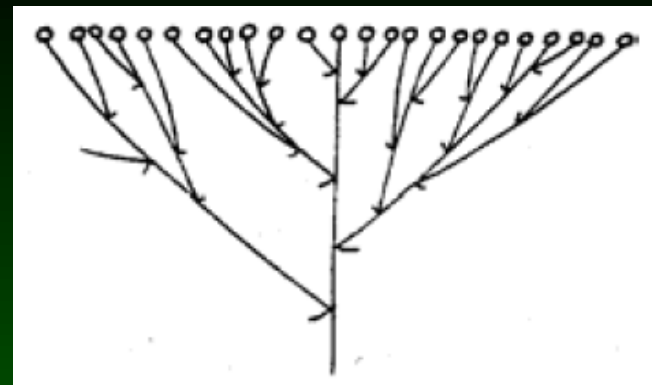

Phyteuma orbiculare

Úbor - Asteraceae

Chocholičnatá lata

© K. R. Robertson
Illinois Natural History Survey

Viburnum

Sambucus

Chochličnatá lata

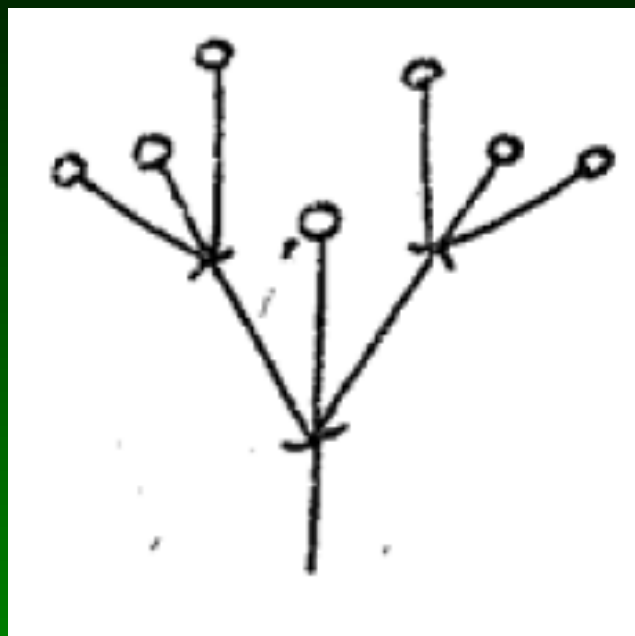

sorbus aucuparia
© 2004 pictured by antonie van den bos
for aycronto.com

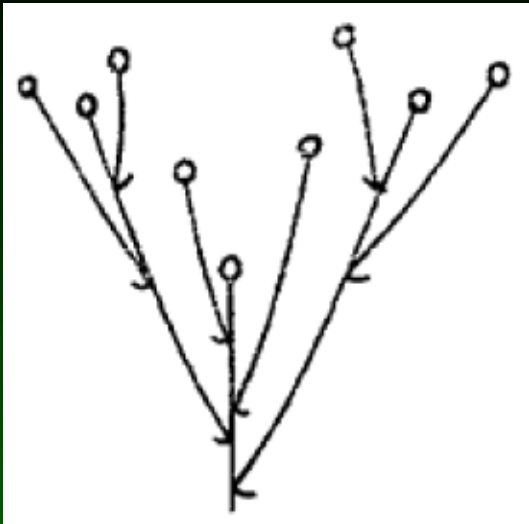

Vrcholičnatá květenství

Vidlan - *Caryophyllaceae*

Kružel

Juncus effusus   *J. conglomeratus*
strboulovitě stažený kružel

Luzula

Filipendula

Schoenoplectus

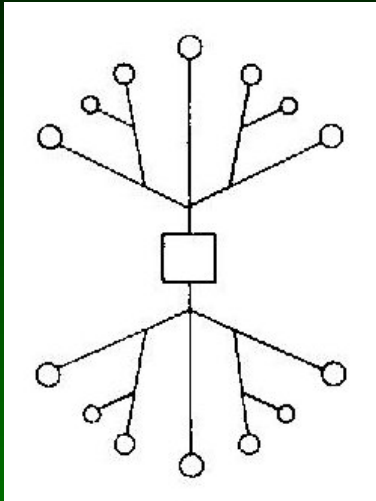

Eriophorum

strboulovitě
stažený kružel

Lichopřeslen bývá tvořen vidlany (nebo vijany)

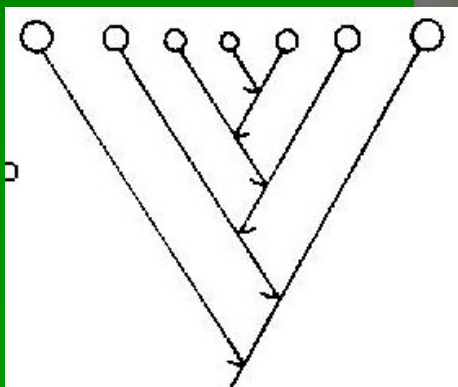
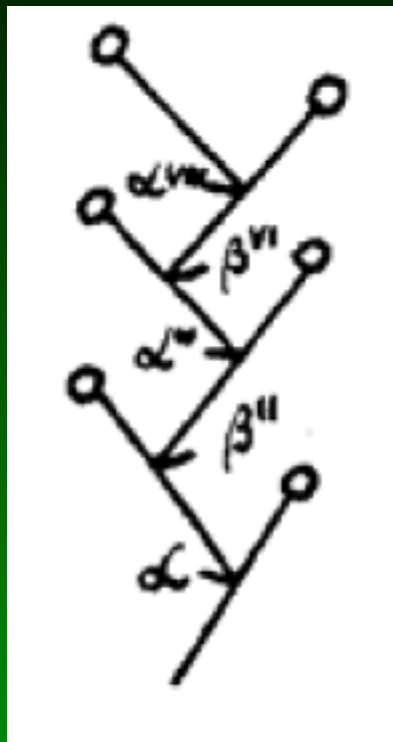
Rumex

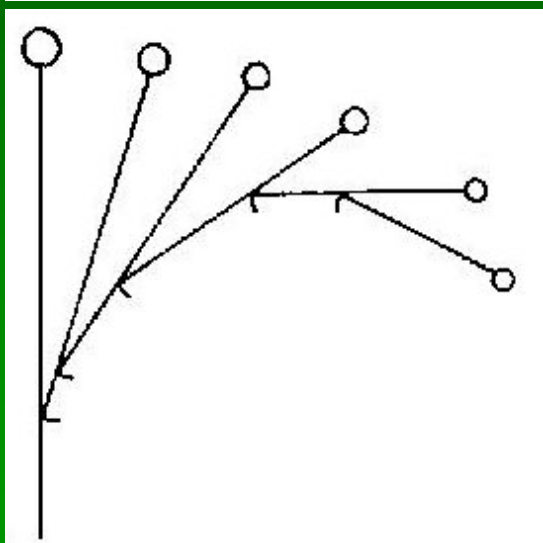
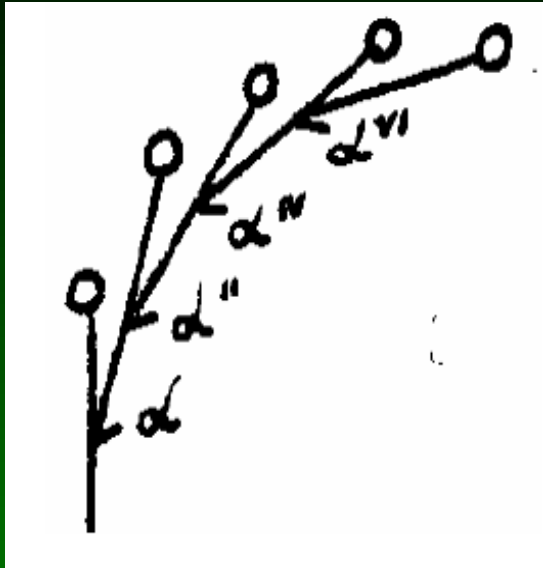
Lamiaceae

Vějířek - *Iridaceae*

Srpek – *Gladiolus*

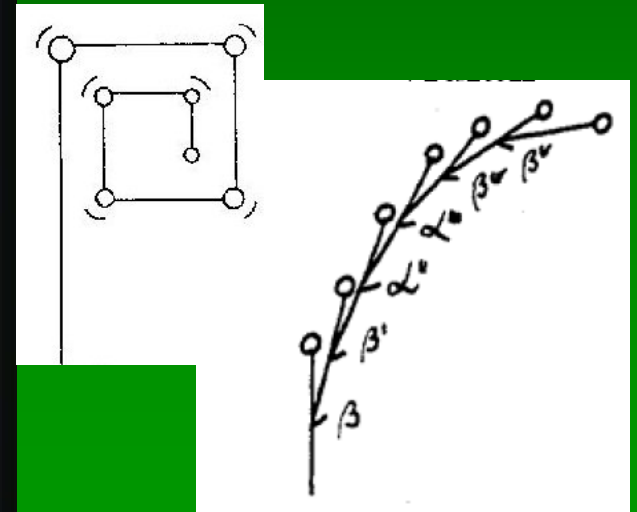

Šroubel (o 90° a na jednu stranu)

šmel
okoličnatý
(*Butomus
umbellatus*)

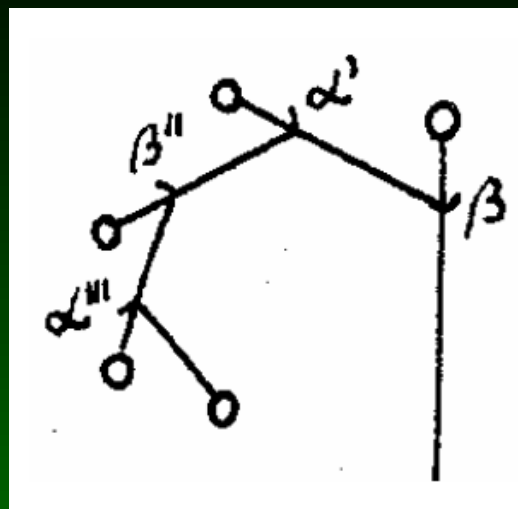

Alliaceae

Vijan (o 90° a na různé strany)

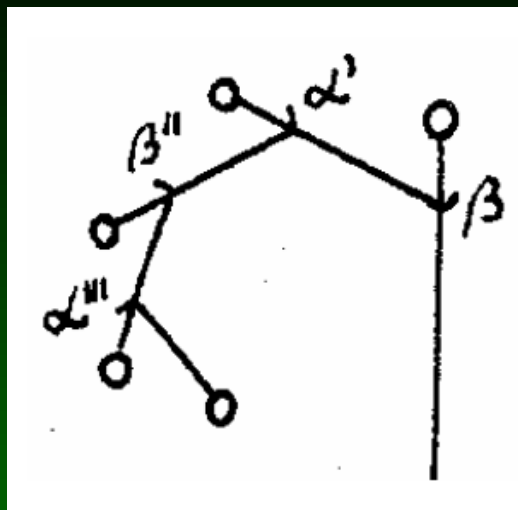
- *Solanum*

Dvojvijn (o 90° a na různé strany)

- *Boraginaceae*

Příklady složených květenství a jim podobných zhovadilostí

Hrozen až lata úborů

Petasites

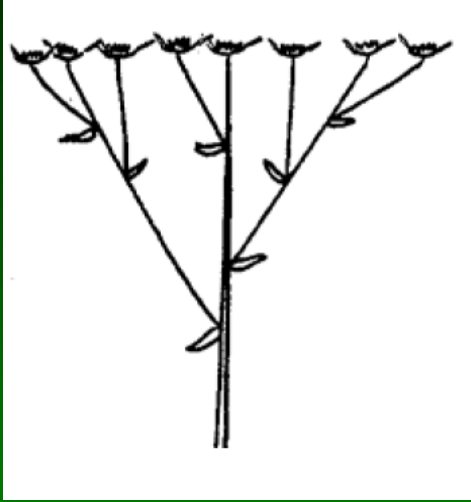

Chocholík až
chocholičnatá
lata úborů

Achillea millefolium

Tanacetum vulgare

Eupatorium cannabinum

Tanacetum parthenium

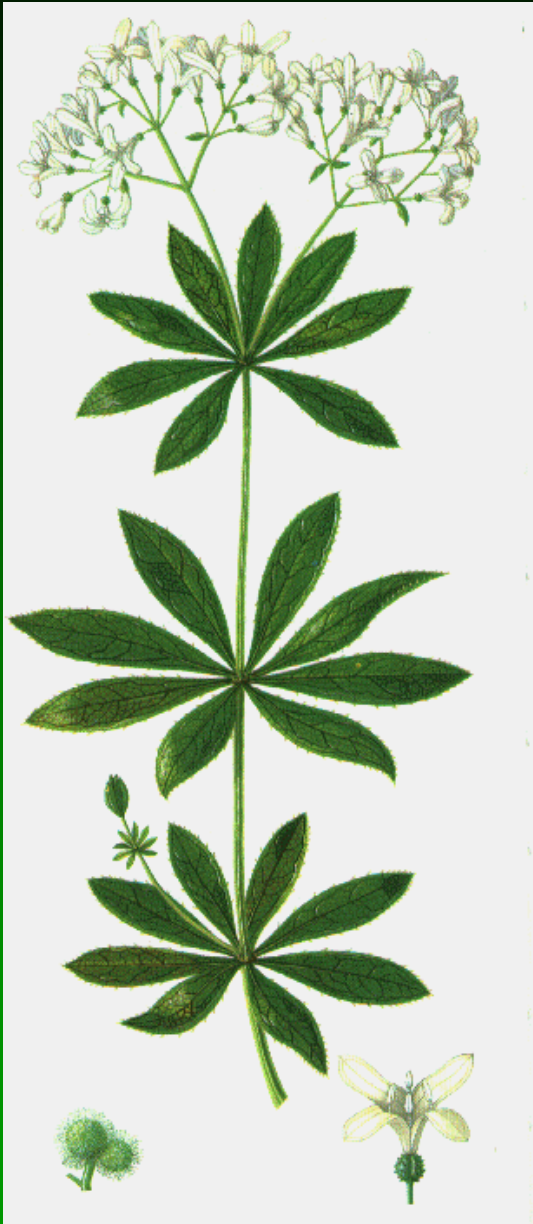
Lata složená z klásků

třeslice (*Briza*)

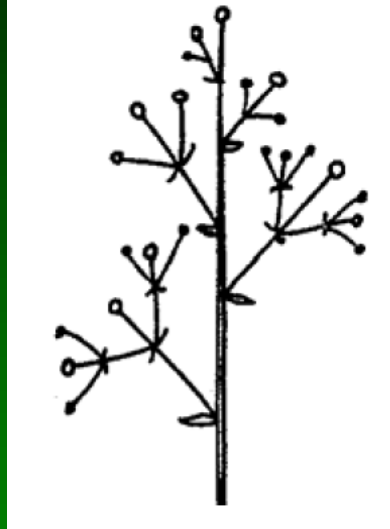
lipnice (*Poa*)

Chocholičnatá lata vidlanů

*Galium
odoratum*

*Galium
album*

Lata vidlanů

Lata vijanů

jírovec (*Aesculus hippocastanum*)

www.naturfoto.cz © Jiri Bohdal

jednostranný
hrozen složený
z klásků

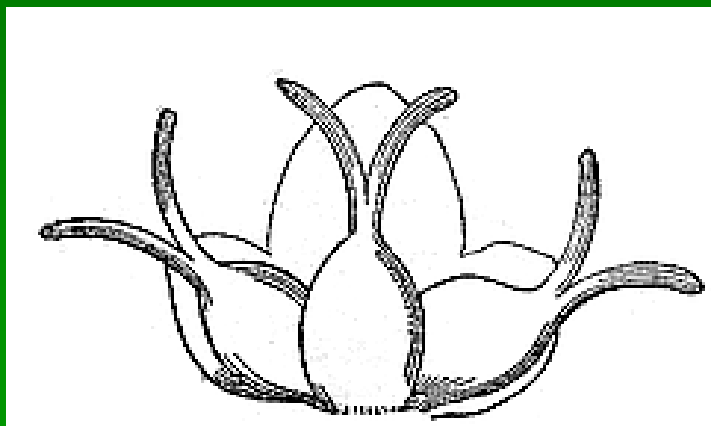
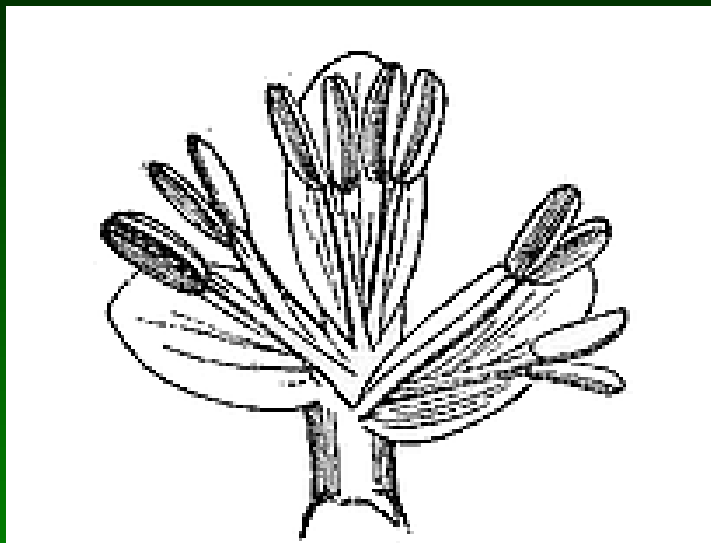

Melica nutans

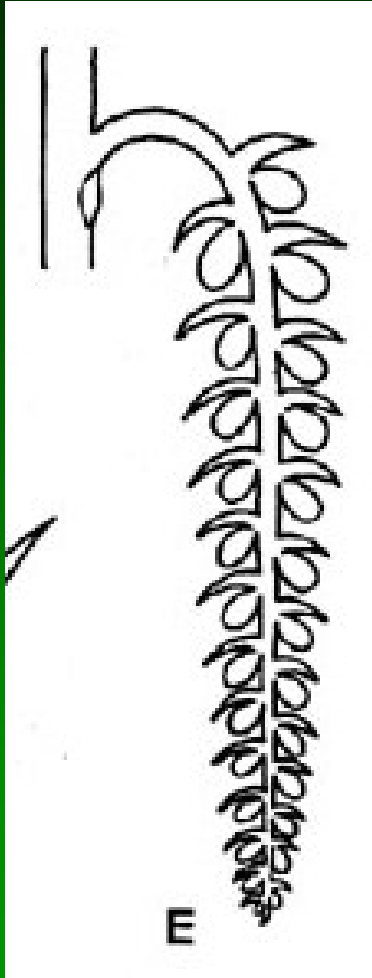

Jehněda tvořená vidlany

Betula

Jehněda
tvořená
vidlany

Quercus

*Juglans
regia*

*Castanea
sativa*

Alnus

(samčí květenství)

Strboul

Succisa

Dipsacus

Knautia

hlávka tvořená
vidlany

Dipsacaceae

Strboul jednokvětých úborů

Echinops

Klubíčka: Lichopřeslen, lichoklas nebo licholata mohou být tvořeny také staženými vidlany = klubíčky

Urtica sp.
Urticaceae
© G. D. Carr

Urtica

Chenopodium

Rozmnožování krytosemenných rostlin

morfologie pohlavních
orgánů

rodozměna

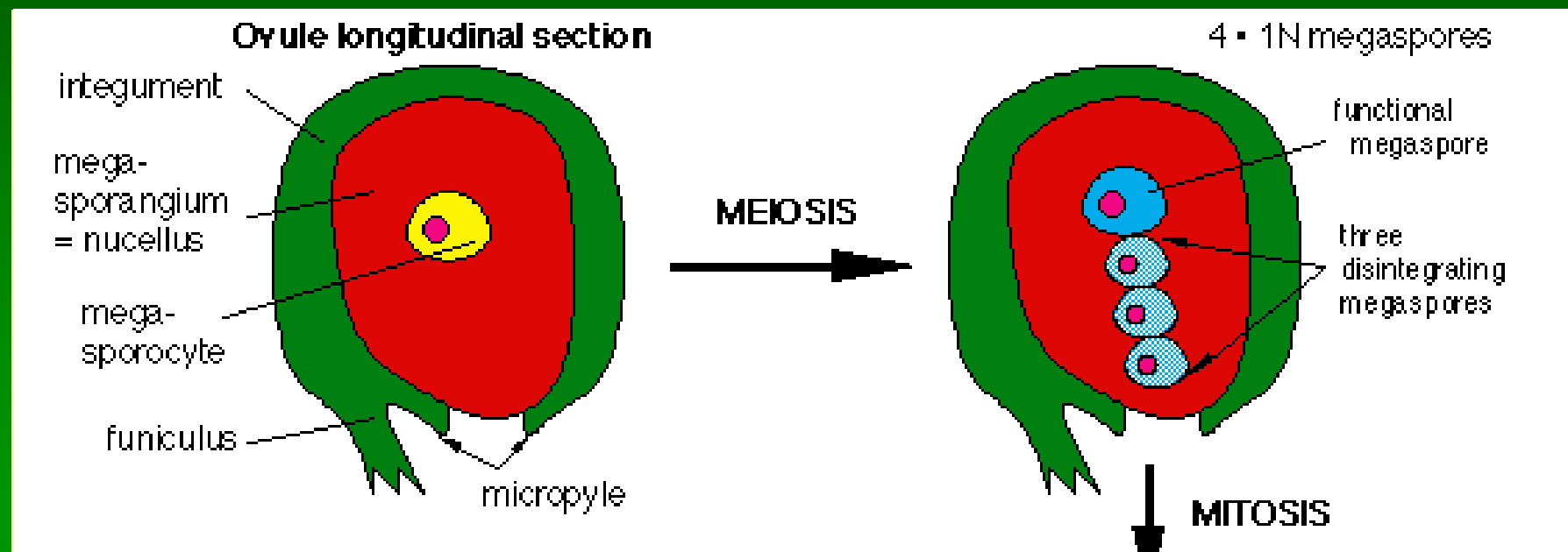
Vajíčko

2 obaly (kupula + integument) nebo 1 obal (integument)

klový otvor (mikropyle), nemá pylovou ani archeconiální komoru

s placentou spojeno poutkem (funiculus)

primární živné pletivo (nucellus) homolog megasporangia resp. archesporu

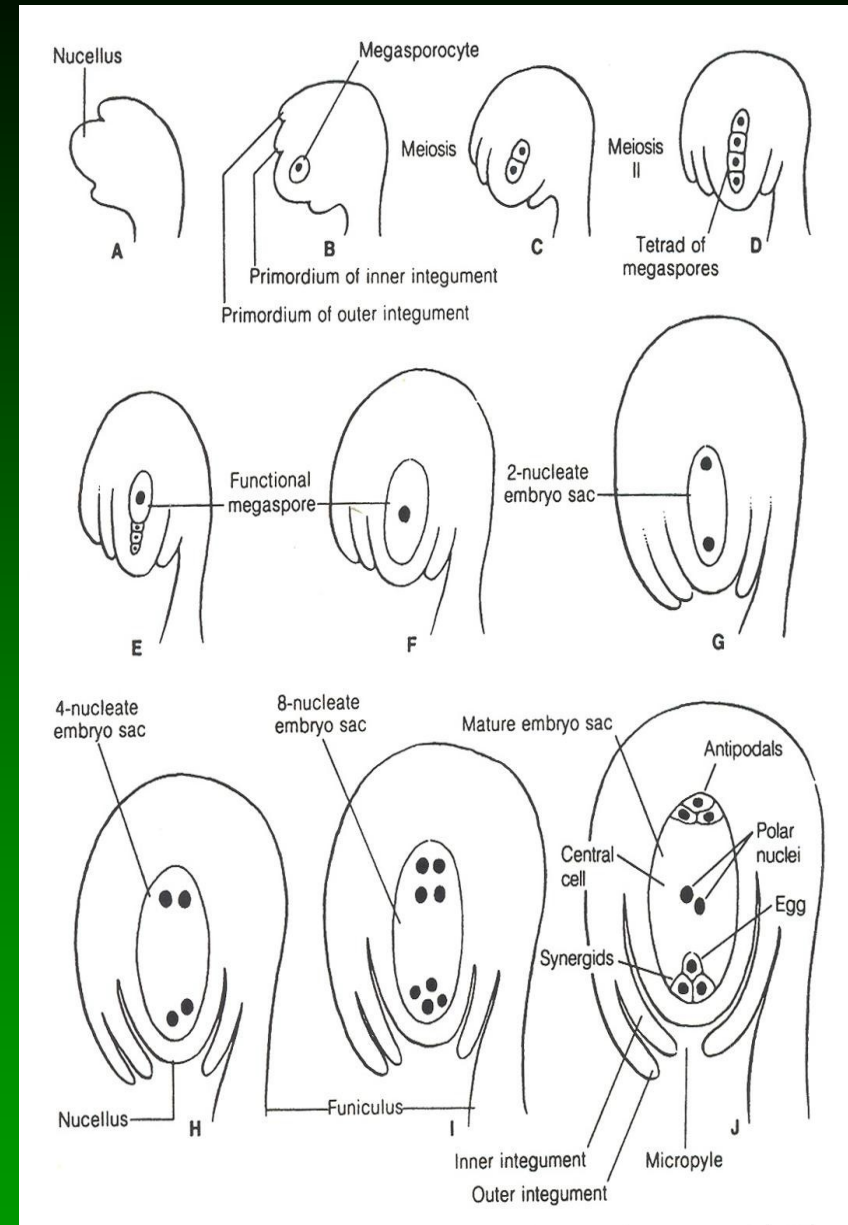

Zrání zárodečného vaku

- (1) zveličená buňka nucellu = 1 megasporocyt
- (2) 2x meióza megasporocytu = 4 megaspóry
- (3) tři megaspóry zanikají
- (4) 3x mitóza zbylé megaspóry = 8jaderný zárodečný vak
- (5) 6 jader se s částí cytoplazmy osamostatní v oosféru, 2 synergidy a 3 antipody
- (6) 2 jádra se spojí v centrální jádro

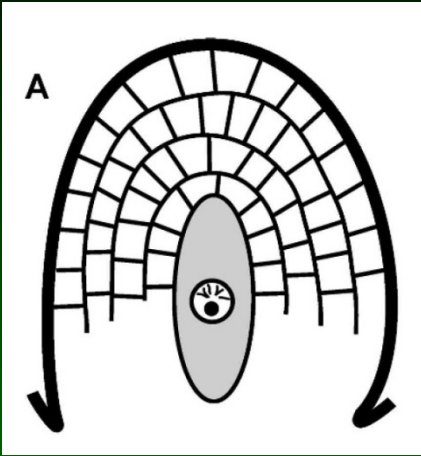
(70% krytosemenných má 8-jaderný)

Zárodečný vak = homolog
megaprotalia = samičího gametofytu

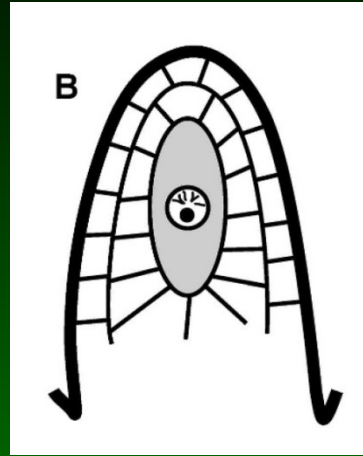

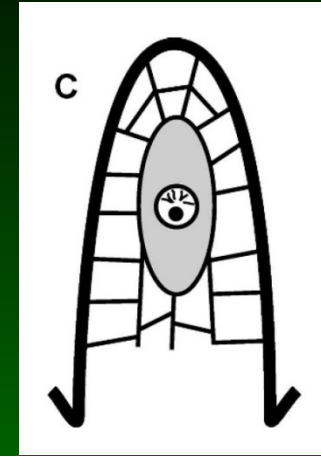
Typy vajíček dle tloušťky nucellu nad megasporocytem

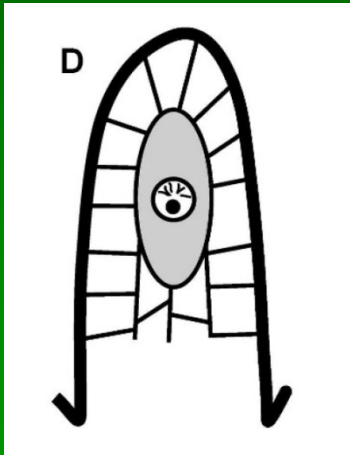
krasinucelátní s několika vrstvami

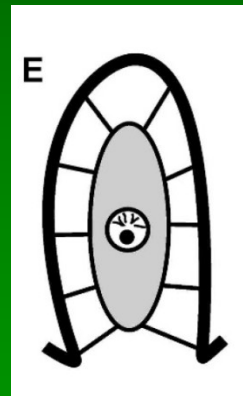
slabě krasinucelátní se 2 vrstvami

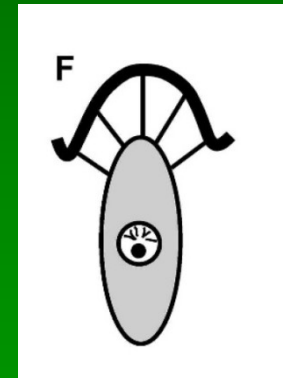
pseudokrasinucelátní s 1 vrstvou periklinálně rozdělenou na 2 nad megasporocytem

neúplně tenuinucelátní s 1 vrstvou nad megasporocytem a sterilní tkání vyplňující bázi nucellu

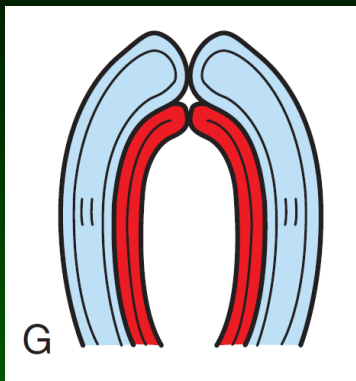

tenuinucelátní s 1 vrstvou nad megasporocytem

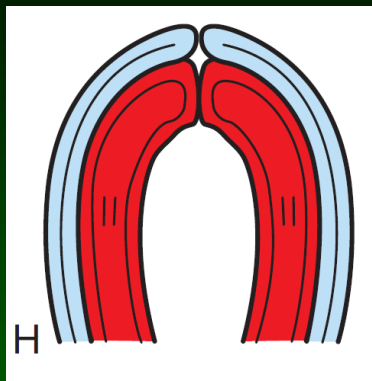

redukované tenuinucelátní s meiocytem delším než nucellus a tudíž bazálně postaveným

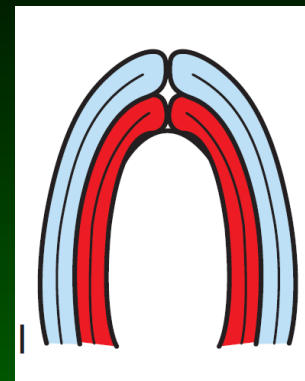
Typy vajíček dle tloušťky a počtu obalů = integumentů

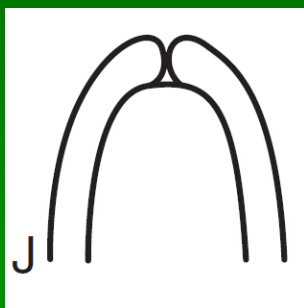
G
bitemické s vnějším
integumentem tlustším

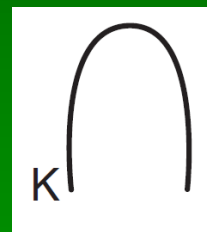
H
bitemické s vnitřním
integumentem tlustším

I
bitemické se stejně
silnými integumenty

J
unitemické

K
ategmické

Typy vajíček dle postavení vůči poutku (funiculus)

Orthotropní: Mikropyle, chaláza a funikulus v jedné linii: *Piper*, *Polygonum*.

Anotropní: Otočené o 180°
Mikropyle leží poblíž jizvy (hilum) - u 4/5 čeledí krytosemenných.

Hemitropní: Otočené o 90°
st (např. *Ranunculus*).

Kampylotropní: Ohnuté o 90°
(*Fabaceae*, *Brassicaceae*, *Caryophyllaceae*).

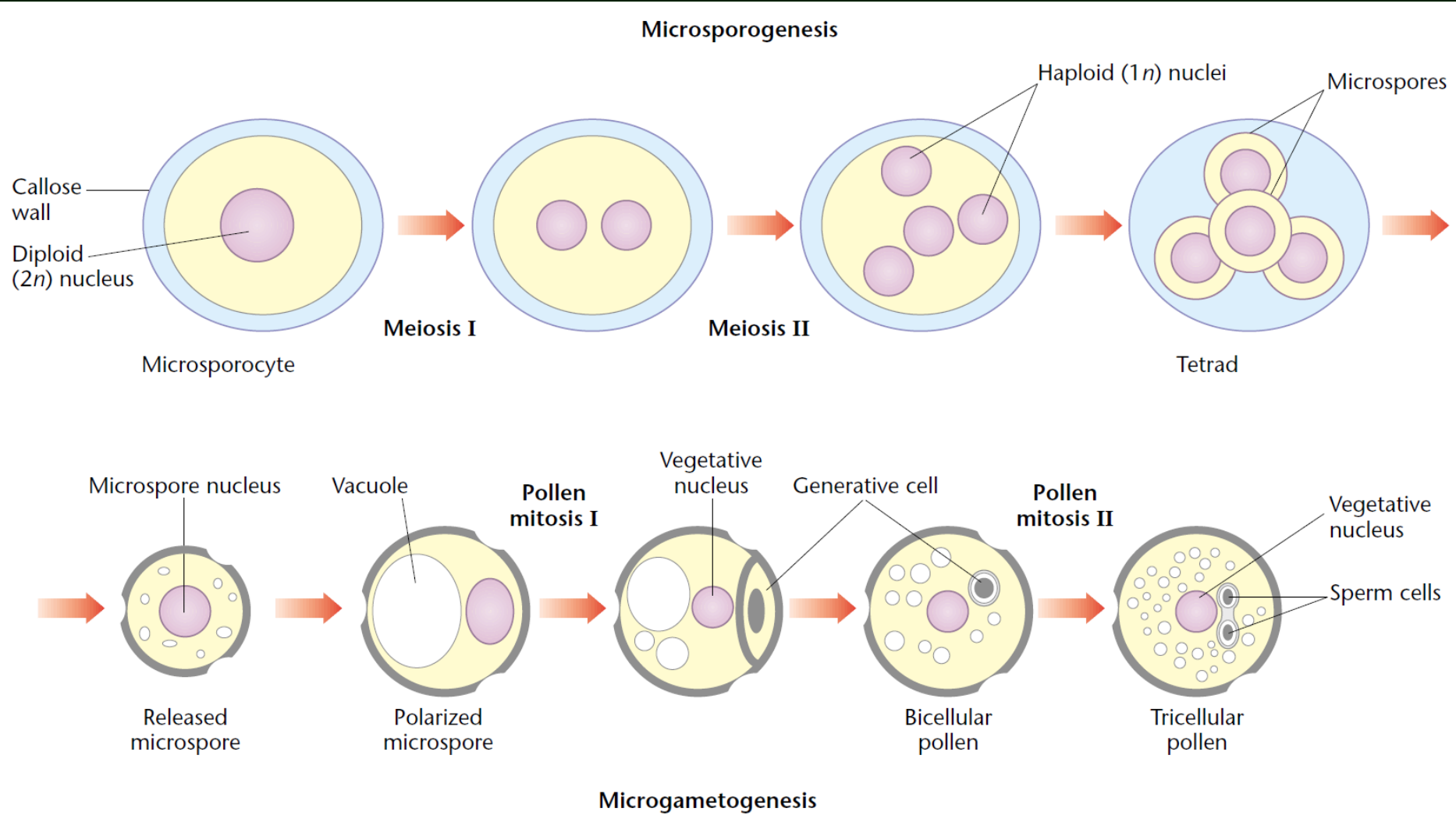

Amfitropní: Podkovovitě zahnuté vajíčko i embryo
(*Lemna*, *Papaver*, *Alisma*).

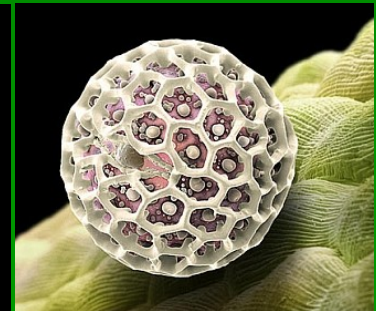
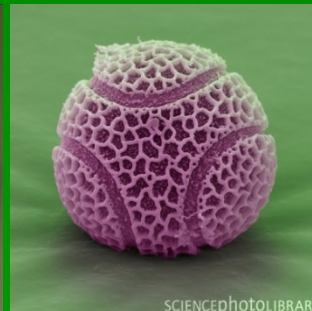
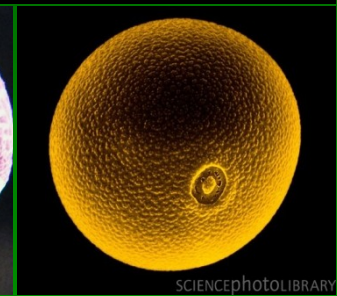
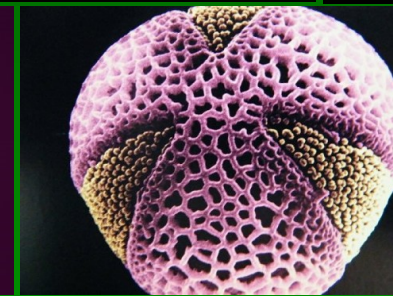
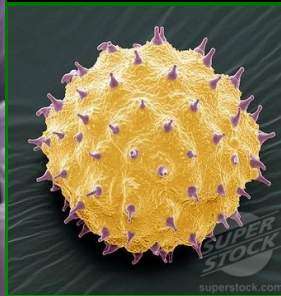
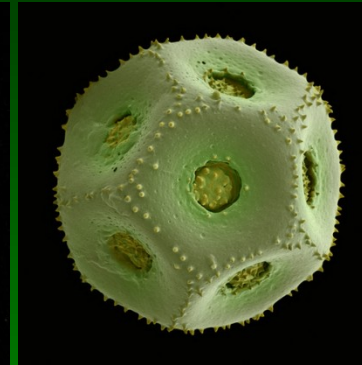
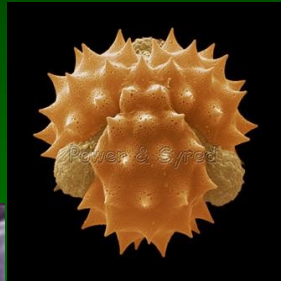
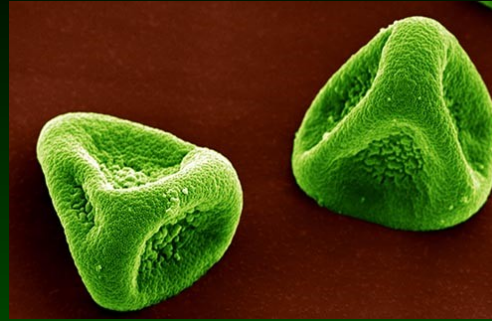
Circinotropní: Stočené o 360°
(*Opuntia*, *Plumbaginaceae*).

Ontogeneze pylu

Pyl a opylení (angl. pollination)

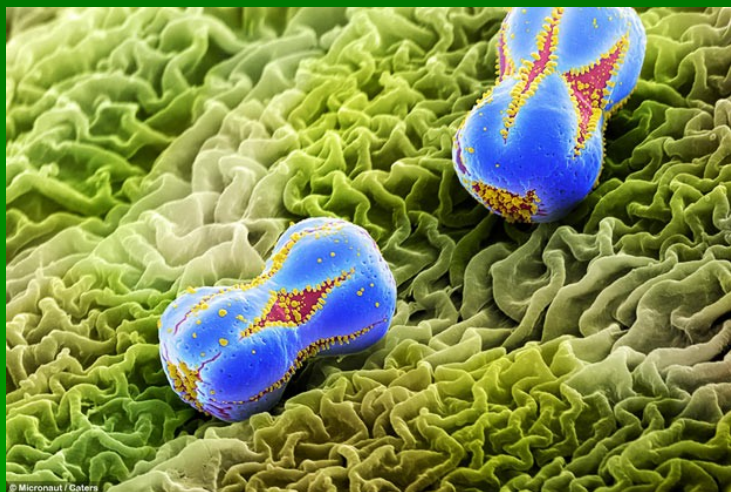
pylová zrna bez
vzdušných
vaků

Velikost pylu

6 – 150 μm

Myosotis

Cucurbita

Myosotis

SCIENCEPHOTOLIBRARY

Nejčastěji je pyl přenášen hmyzem = entomogamie

Často je pyl přenášen také větrem = anemogamie

Vzácně je pyl přenášen ptáky = ornitogamie

Vzácně je u rostlin kvetoucích
pod hladinou pyl přenášen
vodou = **hydrogamie** (např.
Zostera, *Elodea*, *Ceratophyllum*,
nebo Posidonia)

Opylování netopýry - chiropterogamie - je vzácné

Opylování plazy (gekony) je vzácné

Opylování plži – molluscogamie – je vzácné

Také vačnatci mohou opylovat

Possam medosavý (*Tarsipes rostratus*)

Vzácně mohou opylovat také hlodavci

Opylovat mohou dokonce i primáti (madagaskarští lemuři)

Někdy dochází k samoopylení v uzavřených květech, které se neotvírají = **kleistogamie** (např. u různých druhů violek - *Viola* či u hluchavky objímavé - *Lamium amplexicaule*)

Cleistogamous flowers in *Viola*

cleistogamous flower

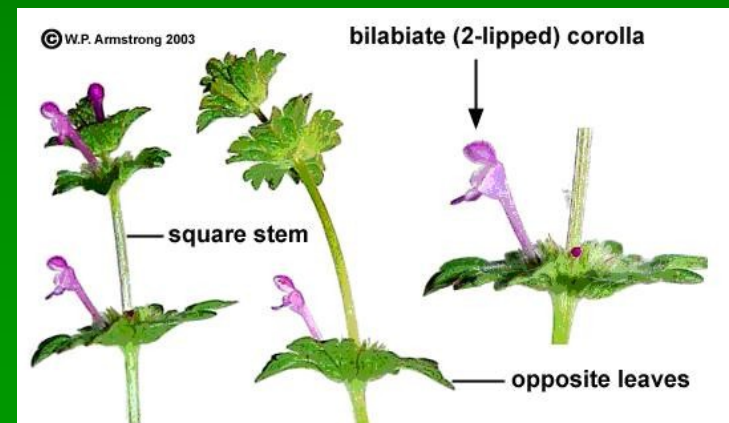
© W.P. Armstrong 2003

Chasmogamické květy rodu *Viola*

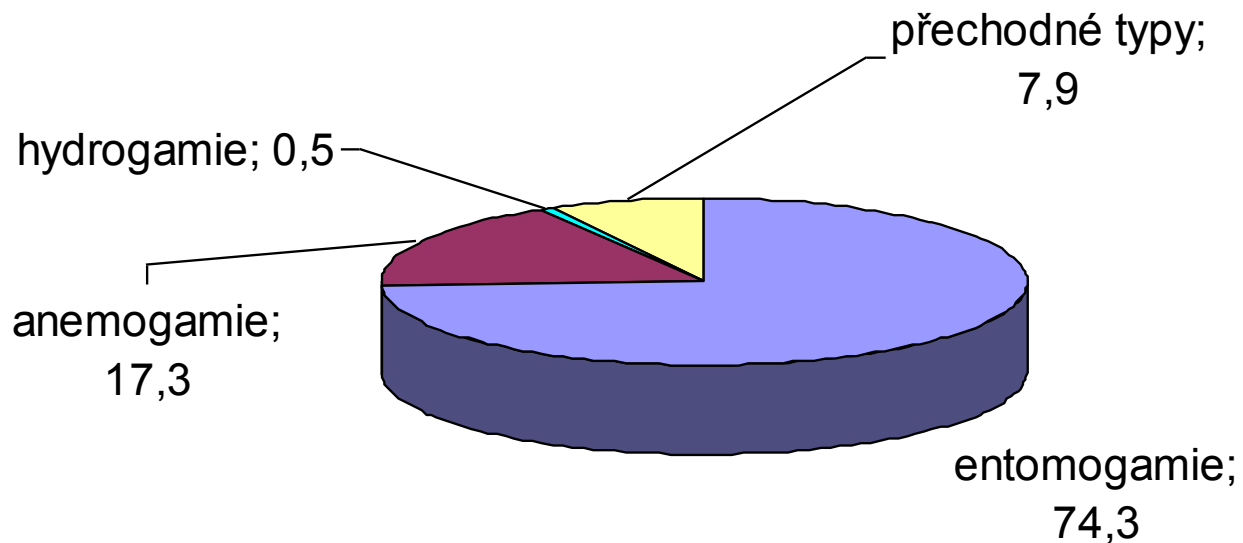
Chasmogamické květy u *Lamium amplexicaule*

Zastoupení typů opylení se liší podle geografických oblastí

V Česku je zdaleka nejčastější entomogamie a anemogamie

entomogamie	74.3%
anemogamie	17.3%
hydrogamie	0.5 %
přechodný nebo blíže neurčený typ	7.9 %

Hmyz navštěvuje květy buď kvůli pylu (např. mák nebo růže) nebo kvůli nektaru (např. vikev nebo hluchavka)

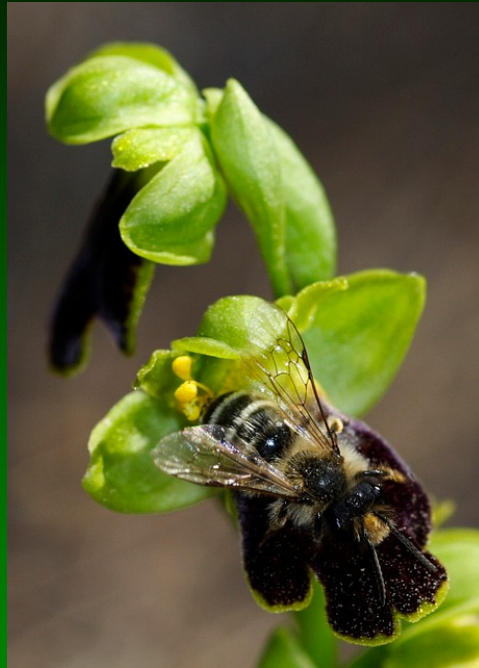

K navigaci hmyzu slouží barva květu popř. sametový nebo naopak lesklý povrch korunních lístků

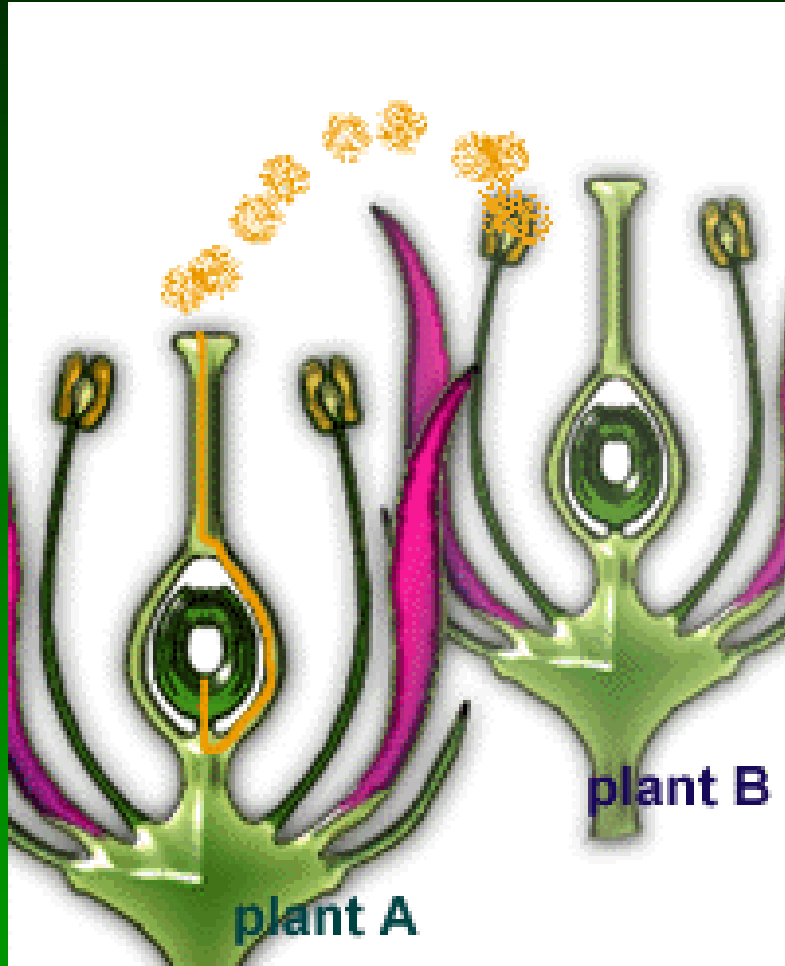
a vůně - nektar
ani pyl však vůni
nevydávají - ta
se vytváří buď
korunními lístky
nebo nitkami
tyčinek.

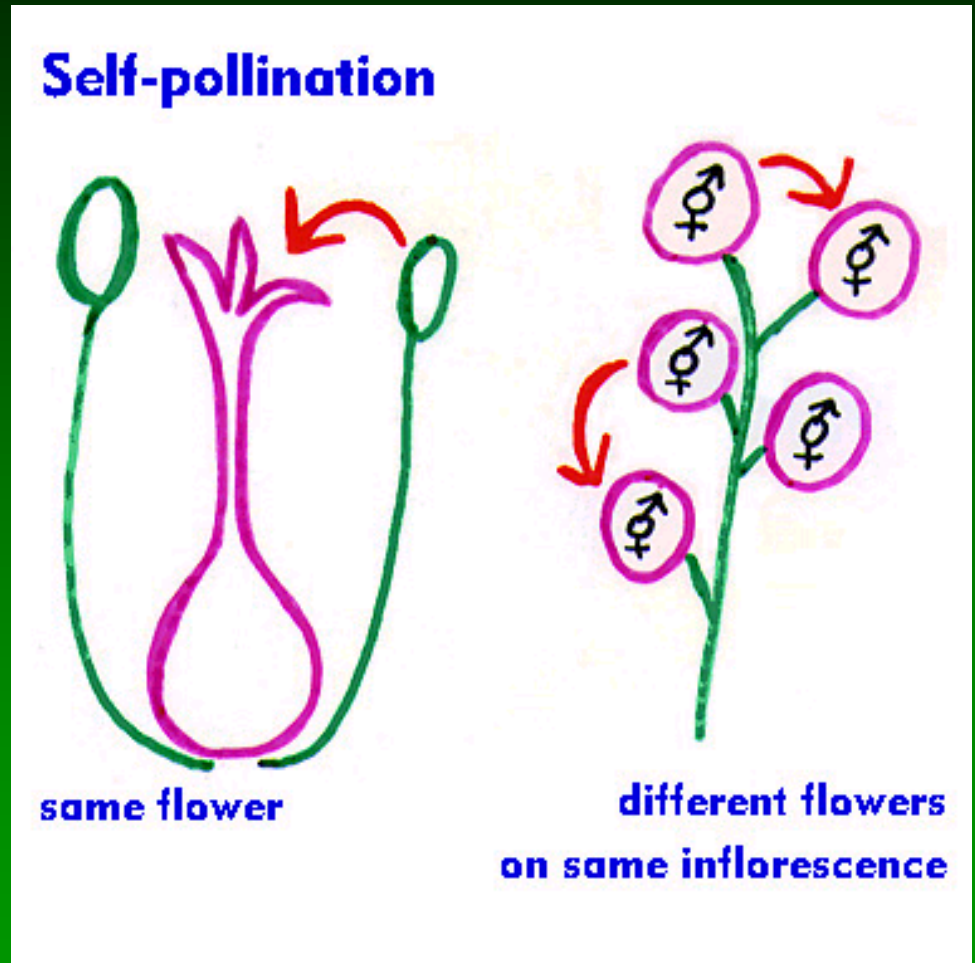
Pseudokopulace – tořič (*Ophrys*, *Orchidaceae*)

Alogamie (outcrossing)
=> heterózní efekt, ale ...

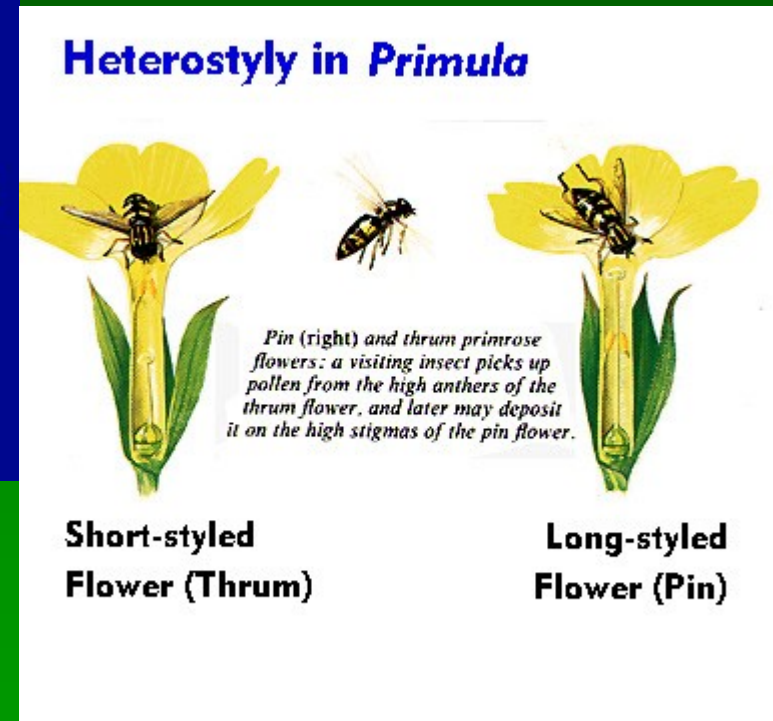
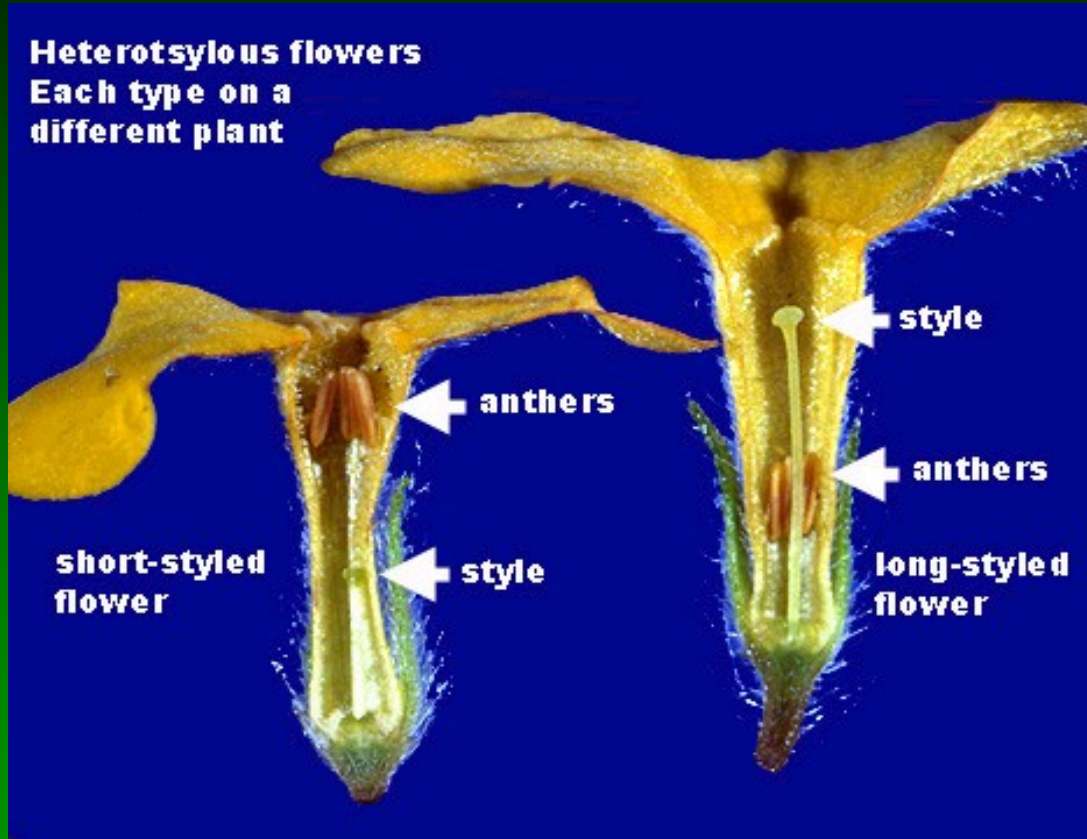

Autogamie (selfing)
=> inbrední deprese, ale ...

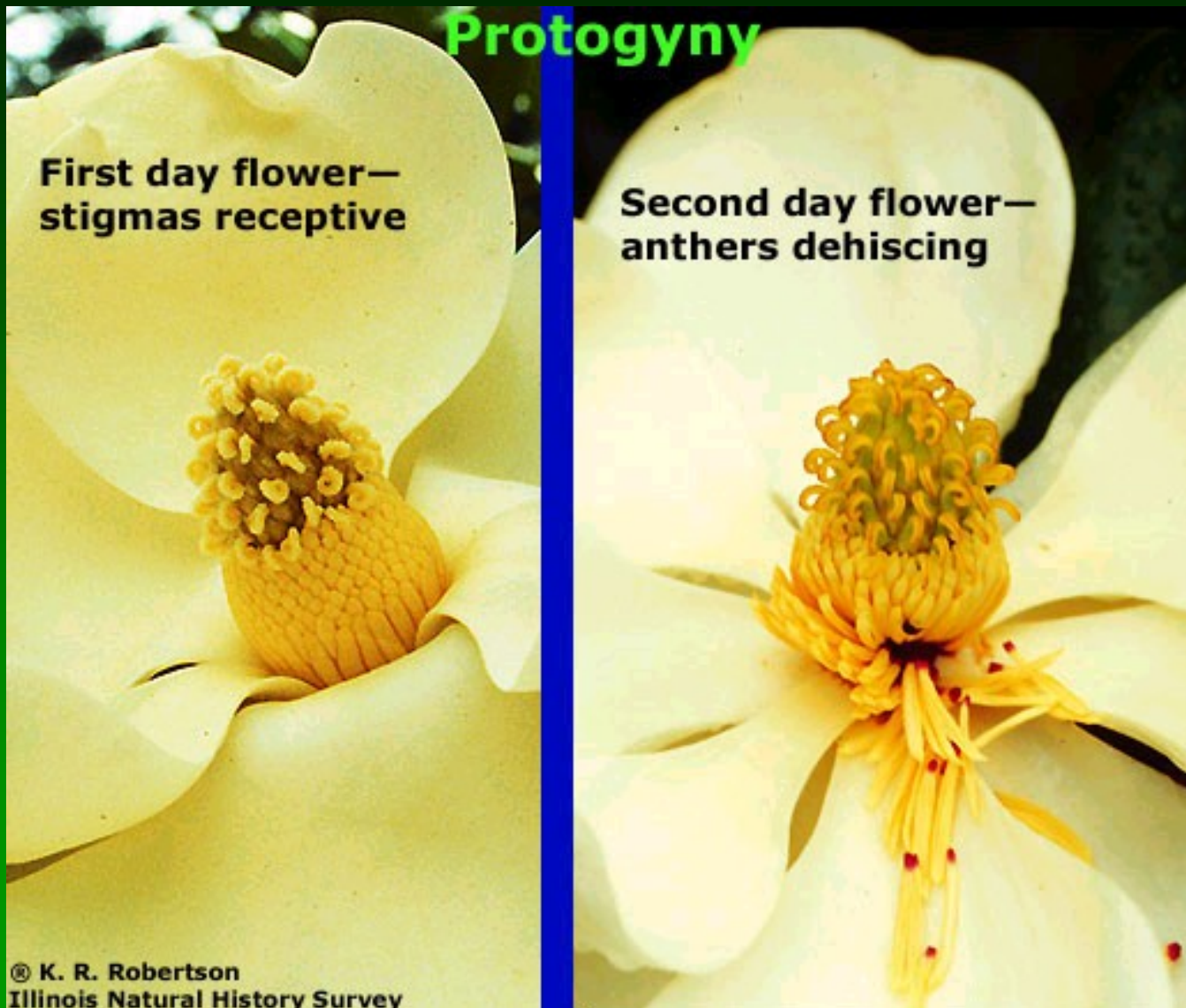

self kompatibilita x self inkompatibilita

Jedním ze způsobů jak se bránit autogamii vlastním pylem je heterostylie

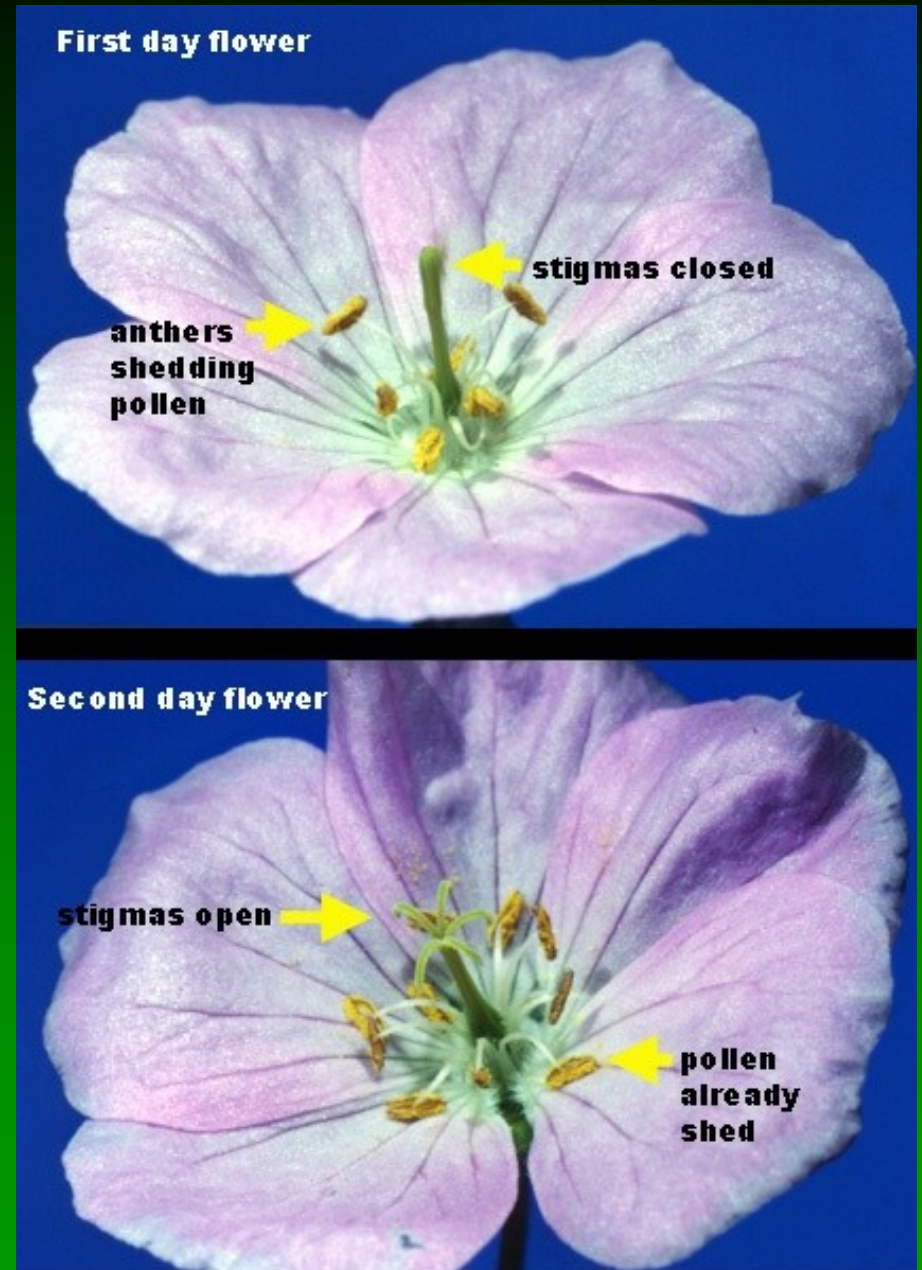

Dalším způsobem jak se bránit autogamii vlastním pylem je protogynie

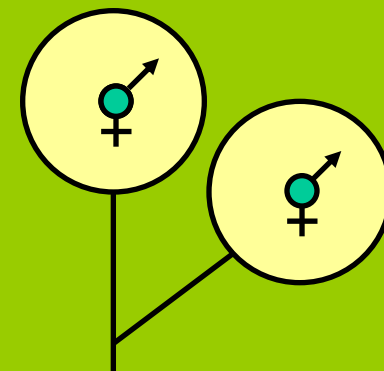
Analogickým způsobem
může bránit bránit
autogamii také
protandrie

Hermafroditní květ a hermafroditní druh není totéž !

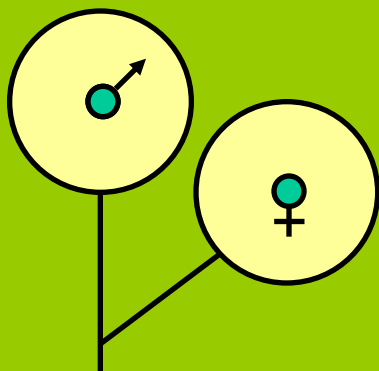
Většina druhů krytosemenných je hermafroditních – v Evropě 89%, v tropech 60%.

**Nejčastější případ hermafroditního druhu
- jeho květy jsou oboupohlavné**

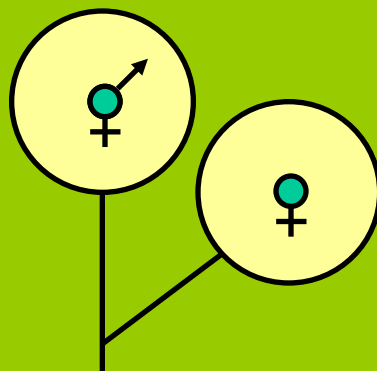

Vzácnější případy hermafroditních druhů se zcela nebo zčásti jednopohlavnými květy

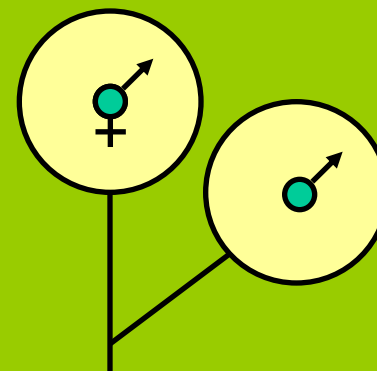
monoecie

gynomonoecie

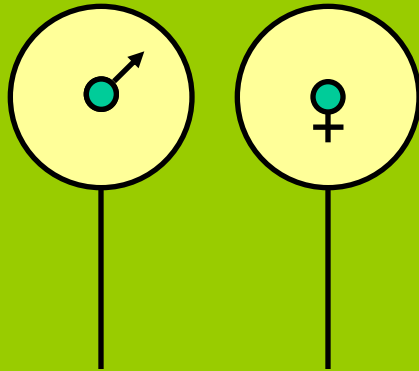

andromonoecie

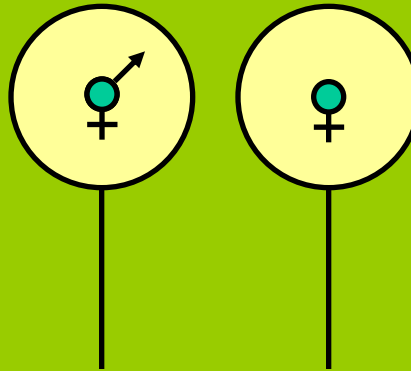
Protikladem hermafroditních druhů jsou
druhy s odděleným pohlavím

dioecie

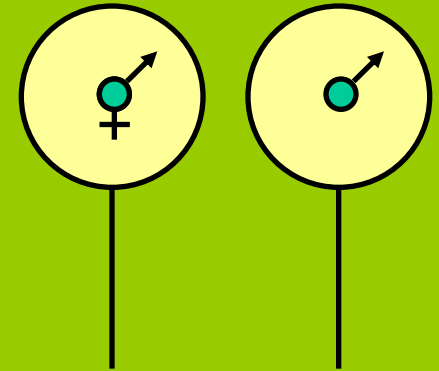
4 %

gynodioecie

7 %

androdioecie

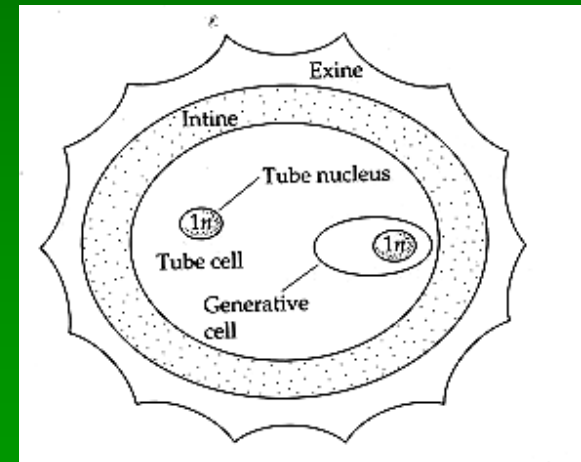
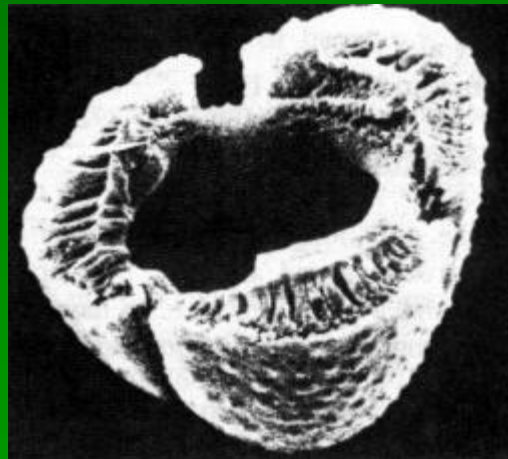
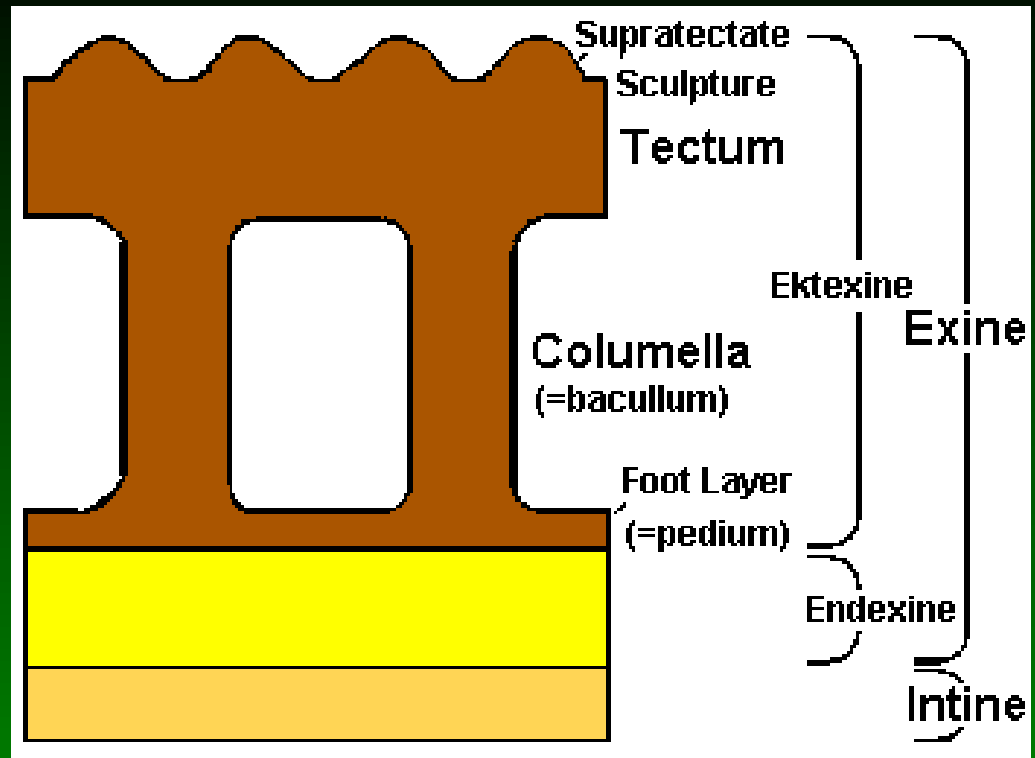
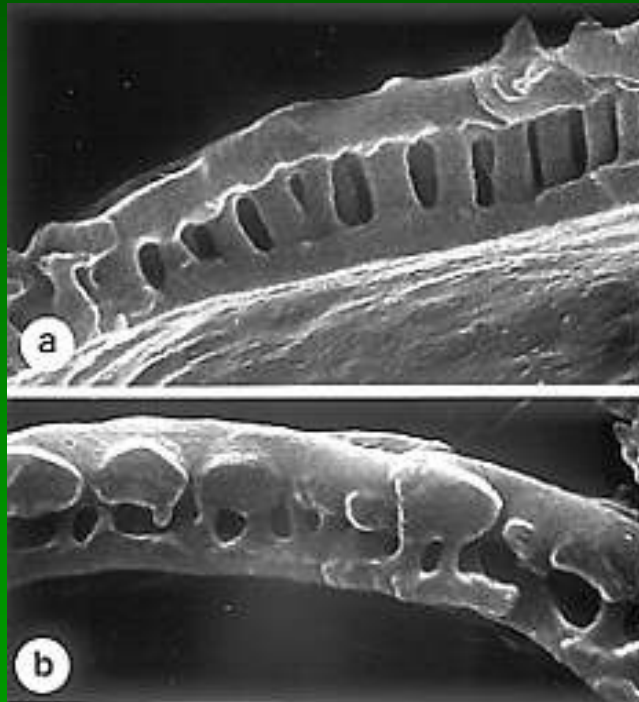

0,1 %

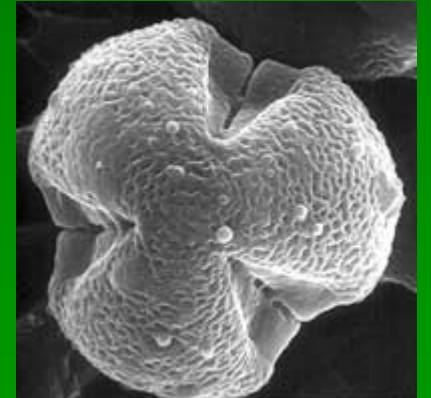
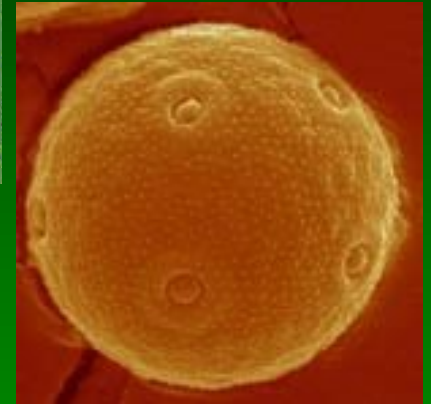
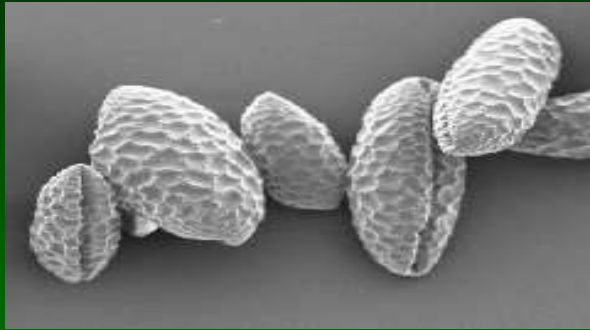
v Evropě je krytosemenných druhů s odděleným pohlavím
přibližně 11 %

Povrch pylu

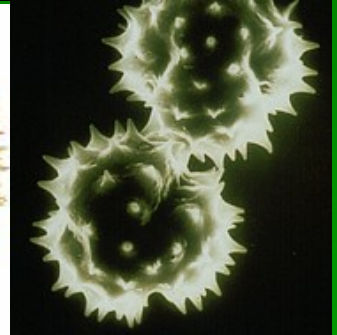
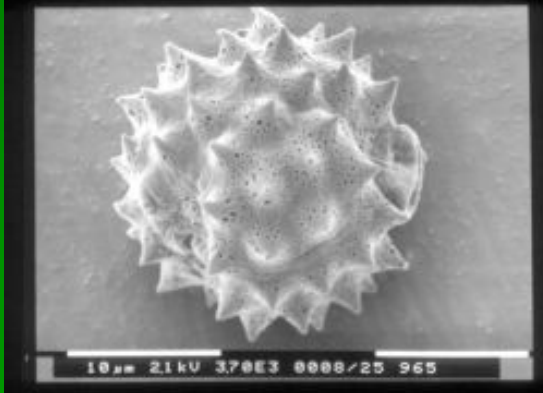
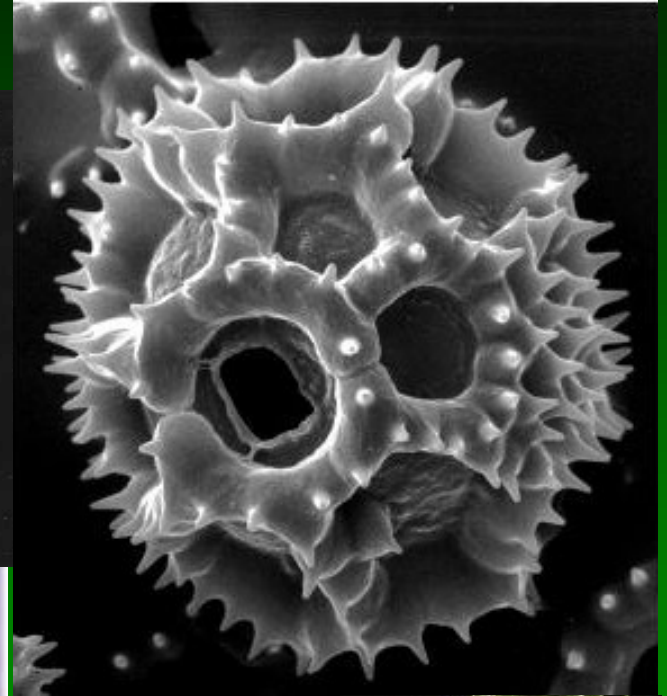
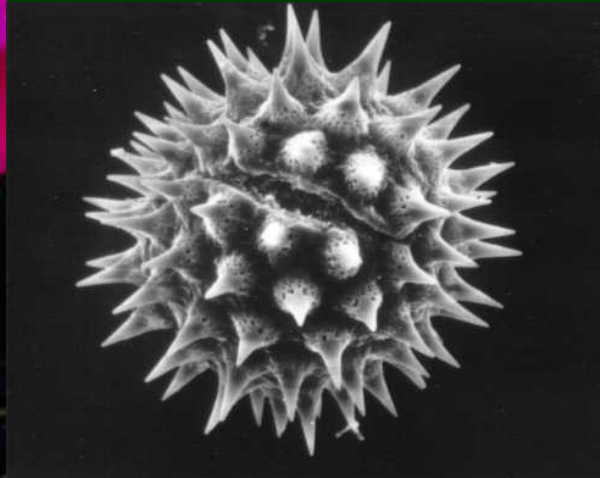
Povrch pylového zrna tvoří dvouvrstevná blána: vnější – exina a vnitřní – intina

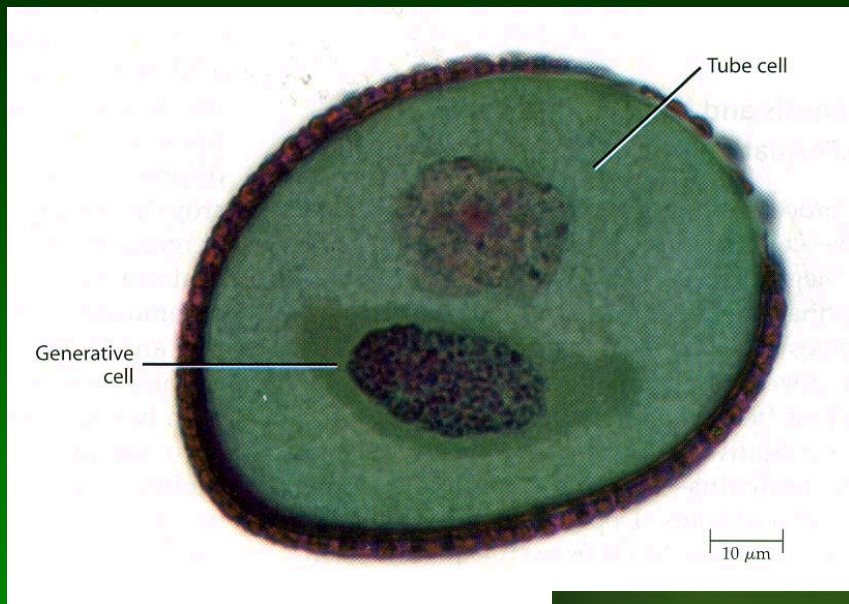
U anemogamních druhů bývá pyl hladký,
u hydrogamních je bez zvláštních
přizpůsobení

U entomogamních druhů je pyl často lepkavý, či s různými háčky, výrůstky nebo chloupky

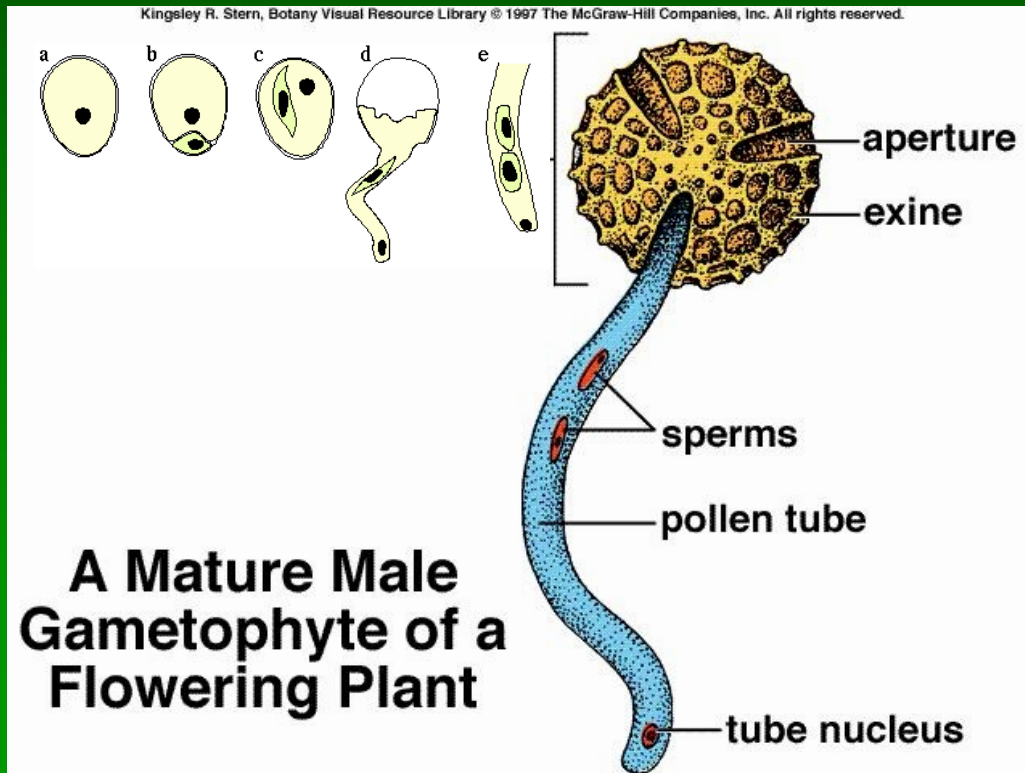

Jednobuněčné pylové zrno se při zrání dělí ve větší buňku vegetativní a menší generativní; v tomto dvoubuněčném stavu je přeneseno na bliznu;

Copyright © 2007 Dennis Kunkel Microscopy, Inc.

na blizně vyklíčí pylová láčka, která proroste do semeníku;
na konci láčky nesena buňka vegetativní a za ní generativní;
generativní buňka se před oplozením vajíčka rozdělí ve 2 buňky spermatické
(1 vegetativní + 2 spermatické buňky jsou homologické mikroprothaliu)

visualphotos.com

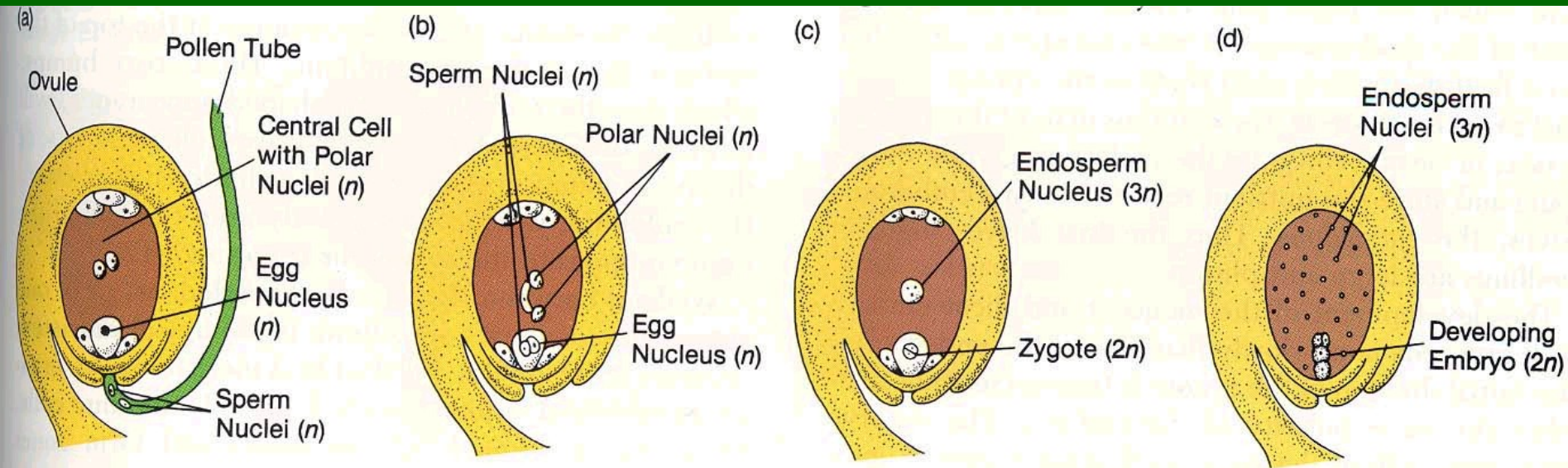

Oplození (angl. fertilization) je dvojitá

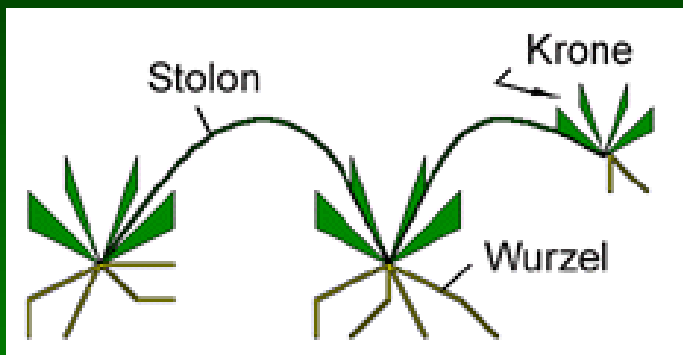
1. **Syngamie** – haploidní jádro 1 spermatické buňky splyne s haploidním jádrem oosféry a vznikne zygota, z níž dělením vznikne embryo

2. **Konfluace** – haploidní jádro druhé splyne s centrálním diploidním jádrem a vznikne endosperm

Rozšiřování krytosemenných rostlin morfologie semen a plodů

Generativní množení nemusí být převažujícím způsobem rozmnožování, naopak rozmnožování vegetativní může často převažovat.

Semena nemusí vznikat jen na základě syngamie.
Alternativou je asexuální rozmnožování pomocí semen –
agamospermie (= apomixie *pro parte*)

nedochází pak ke genové
rekombinaci

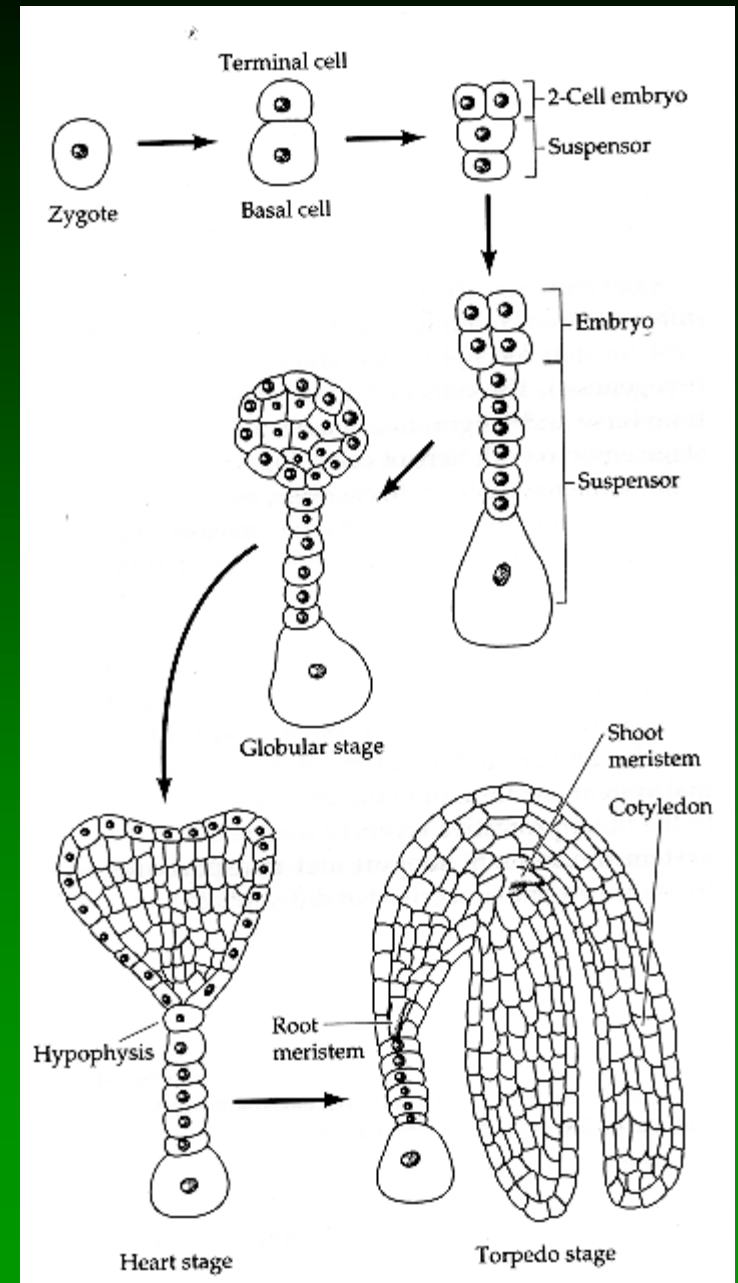
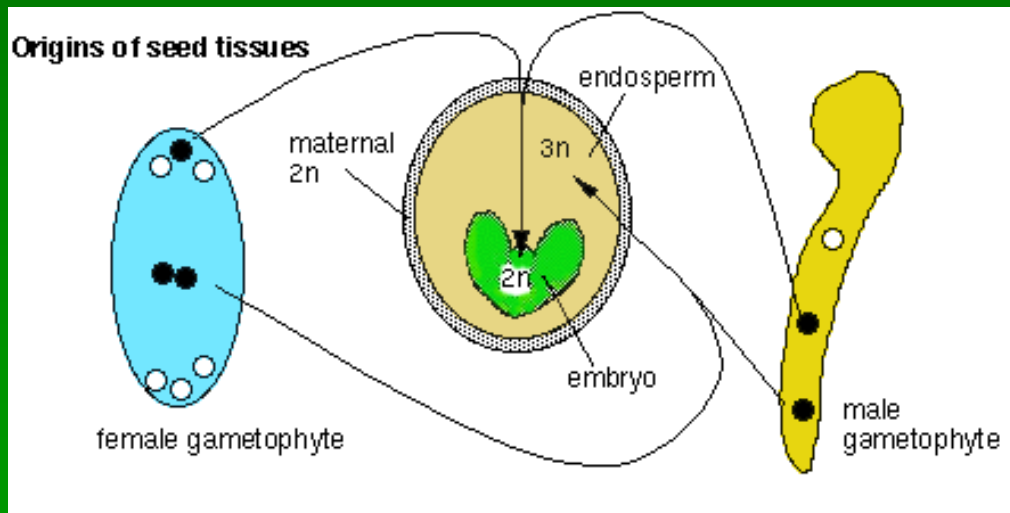

Semeno

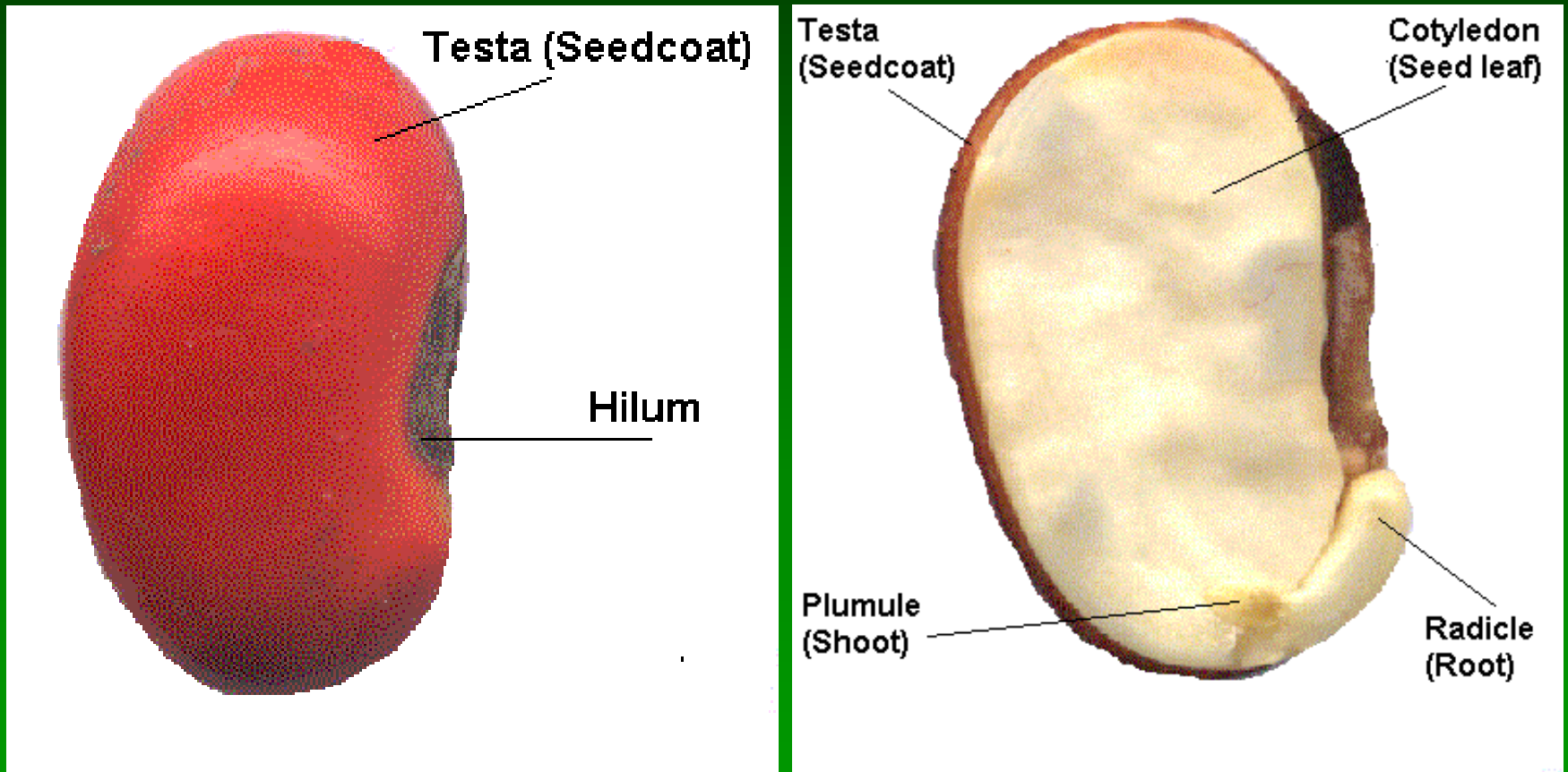
ze syngamií vzniklé zygoty se diferencuje dvou- nebo jednoděložné embryo

z konfluací vzniklého triploidního jádra se diferencuje vnitřní triploidní pletivo endosperm sloužící k výživě embrya, proto nazývané živné.

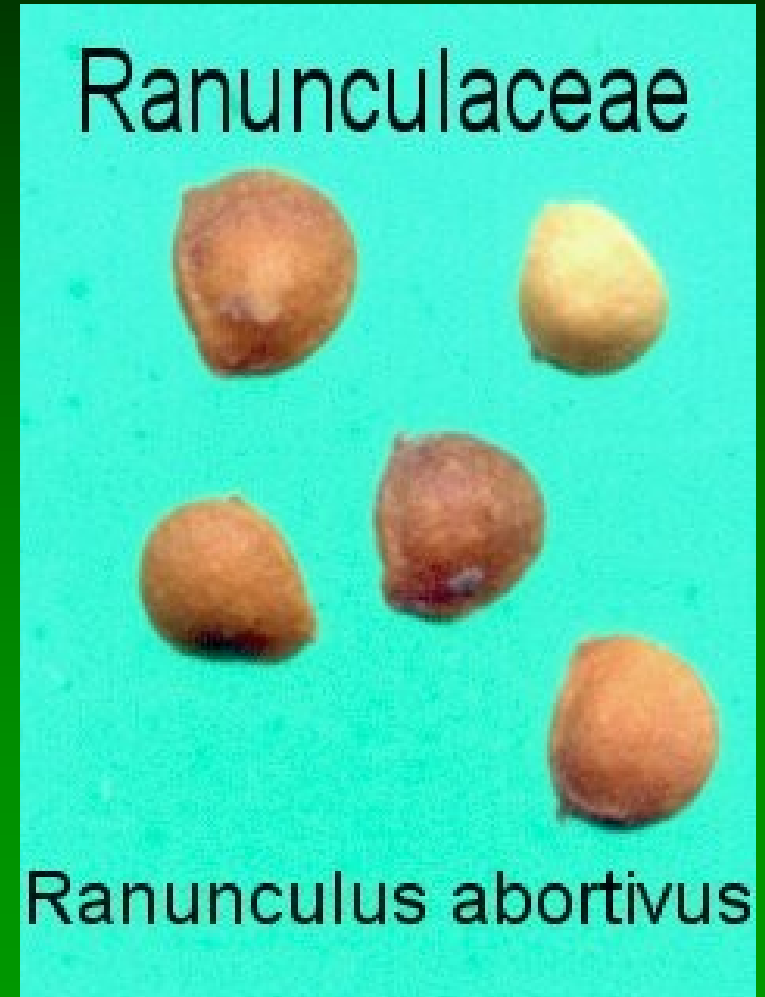
nucellus se mění ve vnější živné pletivo - perisperm

Povrch semene je obvykle kryt o semením (testa) embryo má vyvinut základ stonku (plumula) a základ kořene (radicula), v místě spojení vajíčka poutkem zůstává na semeni jizva (hilum).

Plod - vzniká diferenciací semeníku nebo celého gynecea. Jednoduchým typem suchého plodu je jednosemenná nažka. Může vznikat z apokarpních pestíků – např. u pryskyřníkovitých (*Ranunculaceae*)

Nažka může vzniknout i z cénokarpního gynecea – např.
u šáchorovitých *Cyperaceae* (*Eleocharis obtusa*)

Z cénokarpního gynecea vzniká nažka také u hvězdnicovitých (*Asteraceae*, *Taraxacum*)

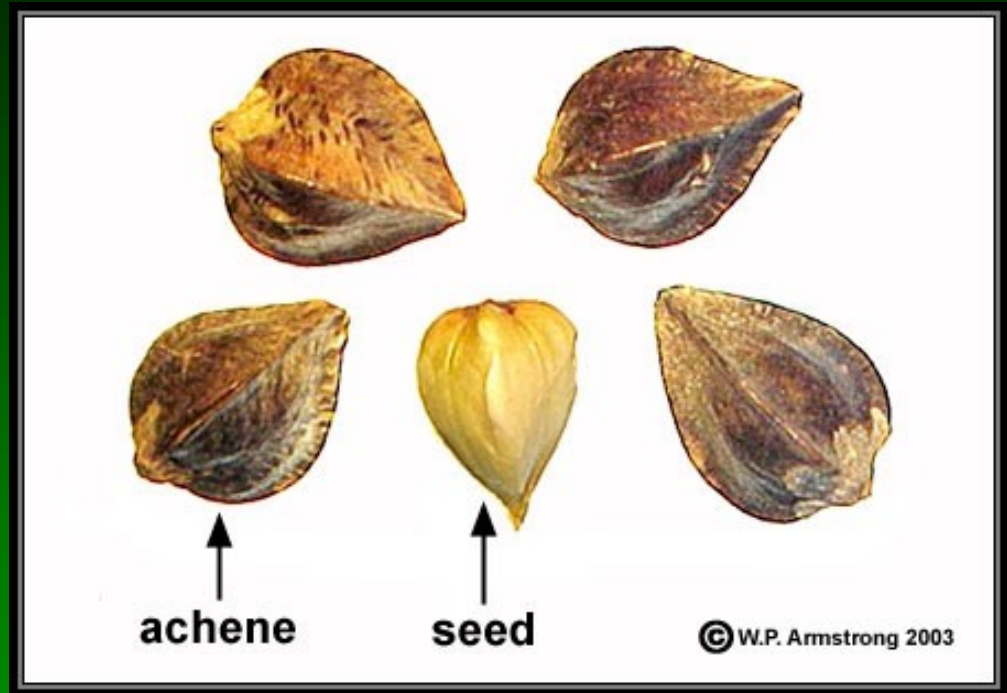
Nažka u slunečnice (*Helianthus, Asteraceae*) – pro nažky je typické, že oplodí a osemení k sobě sice těsně přiléhají, ale nesrůstají

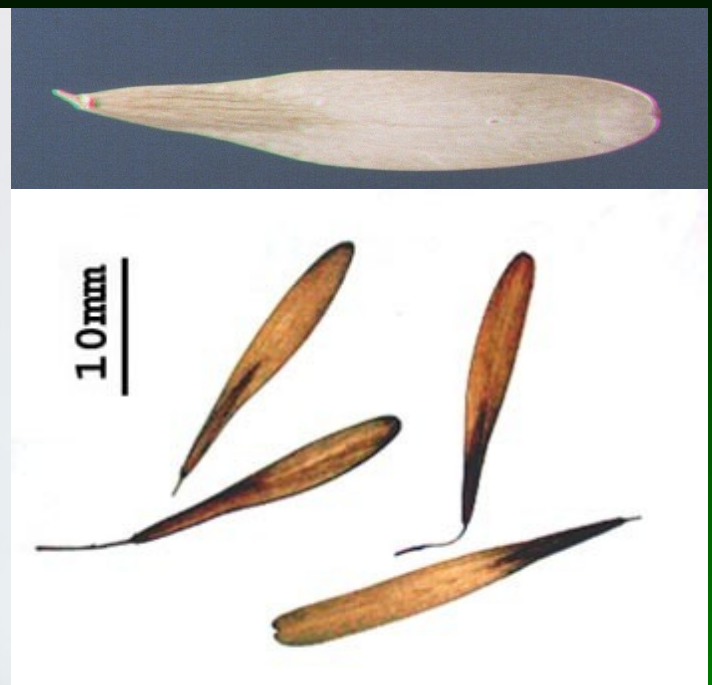
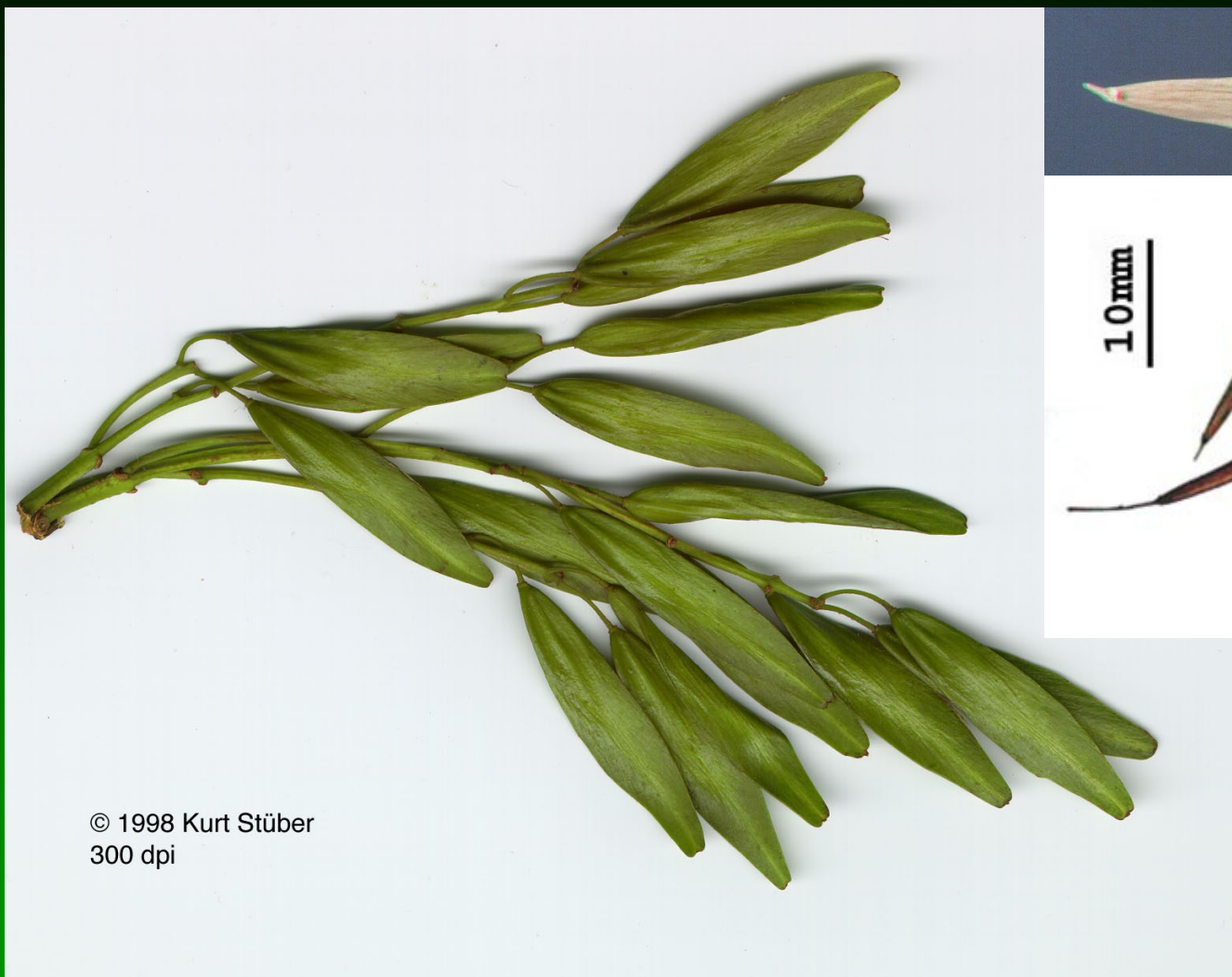

Cénokarpní nažka u habru
(*Carpinus*, *Betulaceae*), dubu -
Quercus, *Fagaceae*,

Trojboká cénokarpní nažka u *Polygonaceae*

© 1998 Kurt Stüber
300 dpi

Okřídlené
nažky u jasanu
– *Fraxinus* sp.,
Oleaceae

Suchým pukavým plodem je měchýřek vynikající z apokarpního gynecea (ostrožka - *Delphinium*, *Ranunculaceae*)

Měchýřky v čeledi
Ranunculaceae

blatouch
Caltha

čemeřice
Helleborus

stračka (*Consolida*)
počet plodolistů a tedy
i měchýřků redukován
na jediný v každém
květu

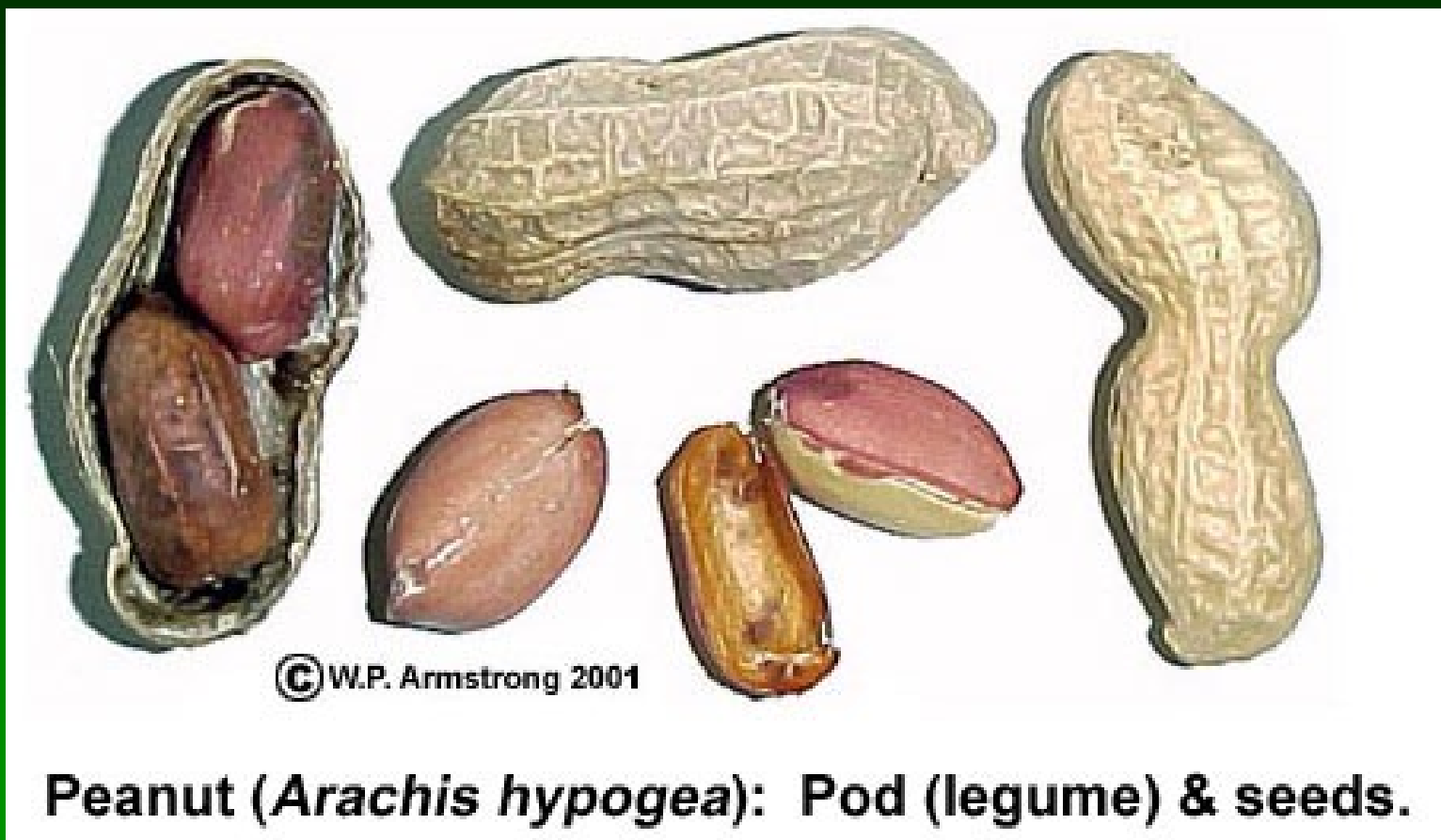

Dalším typem suchého pukavého plodu vznikajícího z apokarpního gynecea je vícesemenný až jednosemenný lusk u čeledi bobovitých (*Fabaceae*), otvírající se dvěma chlopněmi

Lusk u podzemnice olejné je na hranici mezi luskem a
dvousemennou nažkou

Jednoduchým suchým cénokarpním plodem je také oříšek
(líška - *Corylus*, *Betulaceae*) – podobný nažce, ale semeno menší a
proto v oříšku „hrká“

Oříšky u lípy (*Tilia*, *Malvaceae*)

Jednoduchým suchým cénokarpním plodem je také obilka, která se od nažky liší oplodím pevně srostlým s osemením (kukuřice - *Zea*, *Poaceae*)

Suchým pukavým plodem vznikajícím jen z
cénokarpního gynecea je tobolka. Děrami se otvírá
tobolka máku (*Papaver*, *Papaveraceae*)

Trojpozdré tobolky mají
často jednoděložné

střevíčník – *Cypripedium*, *Orchidaceae*

sněžěnka – *Galanthus*, *Amaryllidaceae*

modřeneček – *Muscari*, *Hyacinthaceae*

lilie – *Lilium*, *Liliaceae*

kosatec – *Iris*, *Iridaceae*

Trojpozdrá tobolka

violka (*Viola*, *Violaceae*)

pryšec (*Euphorbia*, *Euphorbiaceae*)

Dvoupouzdrá tobolka

svlačec (*Convolvulus*, *Convolvulaceae*)

rozrazil (*Veronica*, *Plantaginaceae*)

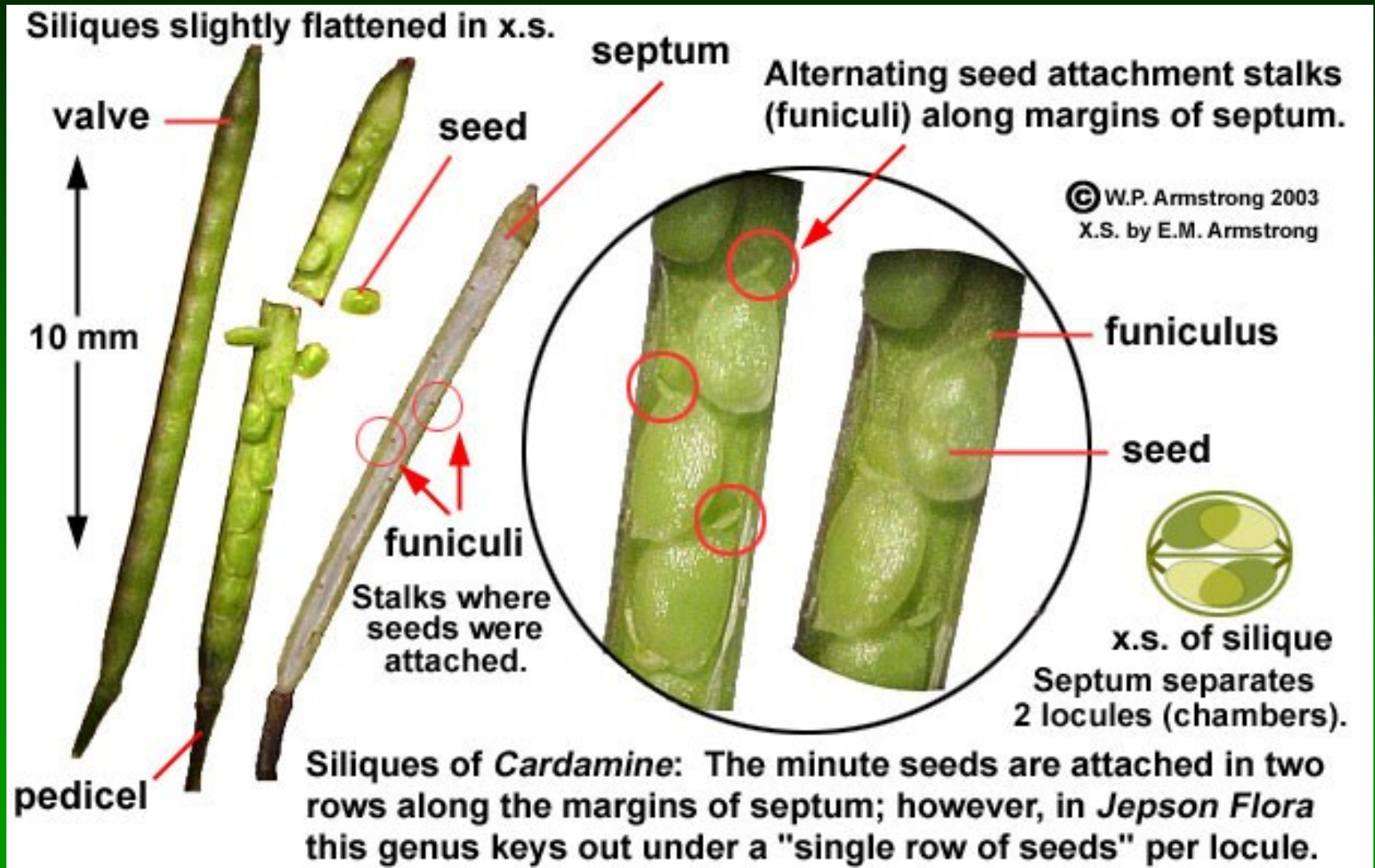
náprstník (*Digitalis*, *Plantaginaceae*)

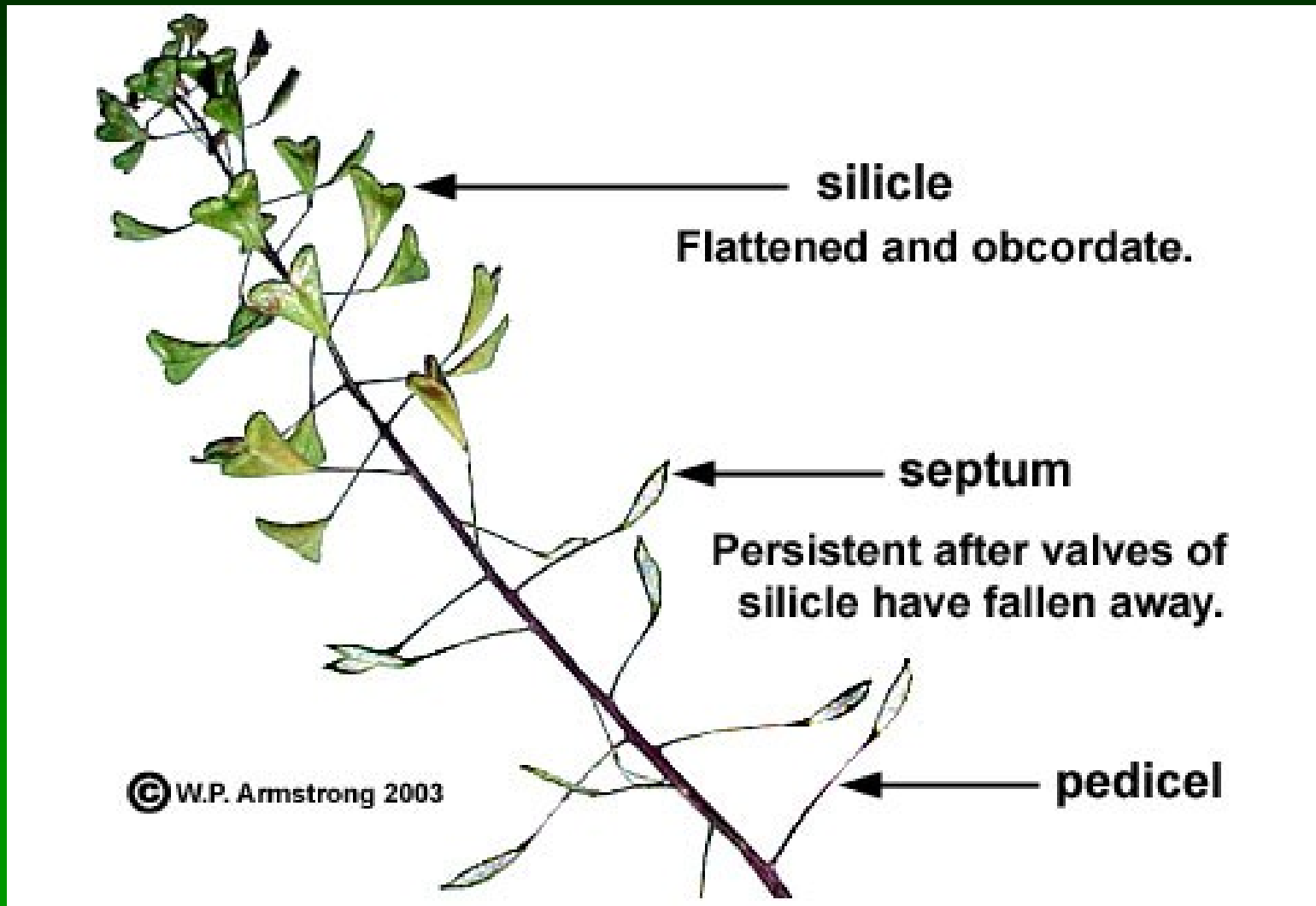
bažanka (*Mercurialis*,
Euphorbiaceae)

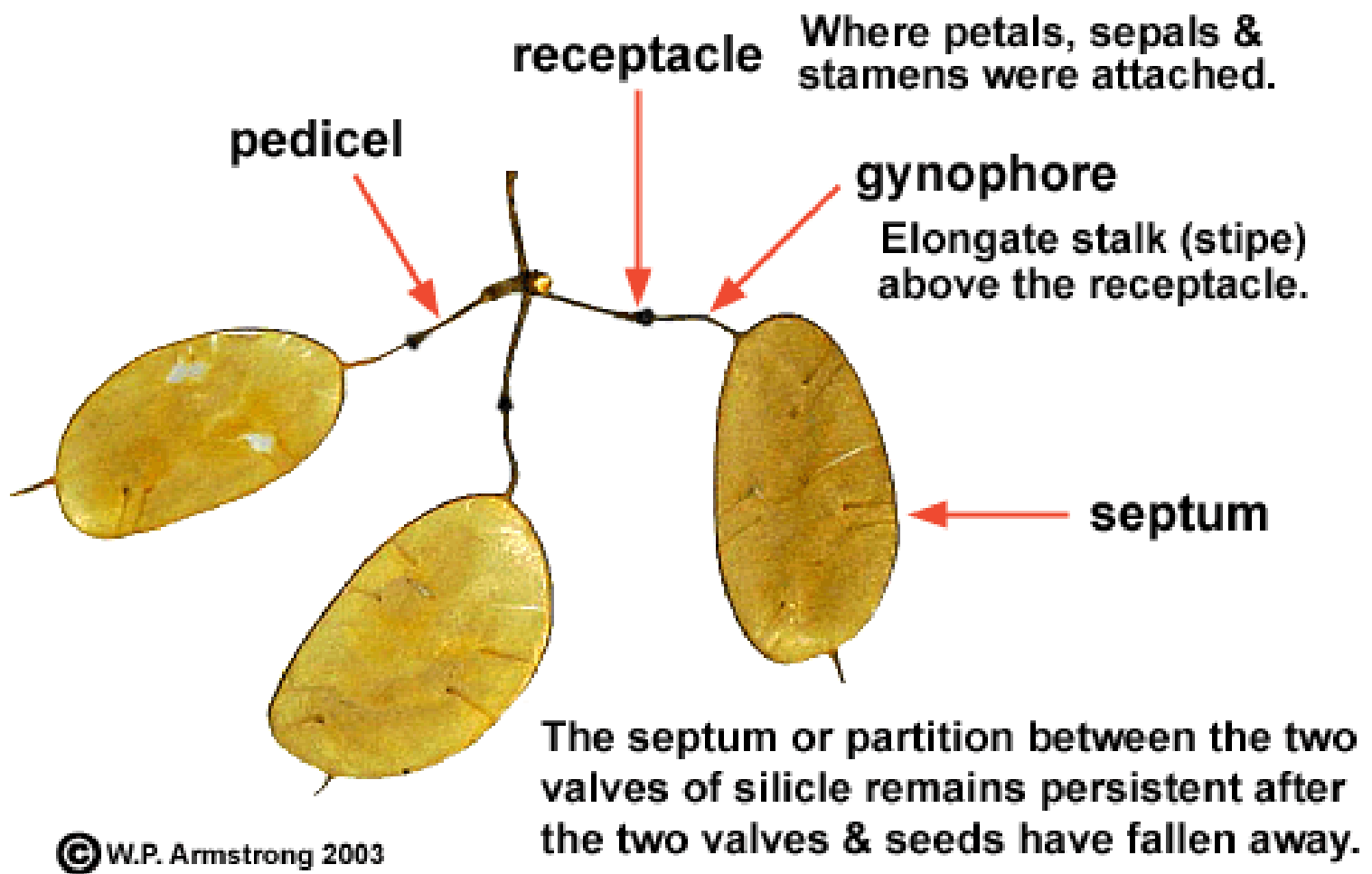
Také šešule brukvovitých (*Brassicaceae*) se dvěma chlopněmi a střední přepážkou je typem tobolky

Podobná šešuli je také šešulka – např. u kokošky
(*Capsella bursa-pastoris*)

Nebo u měsíčnice (*Lunaria annua*)

Jednoupouzdrá tobolka

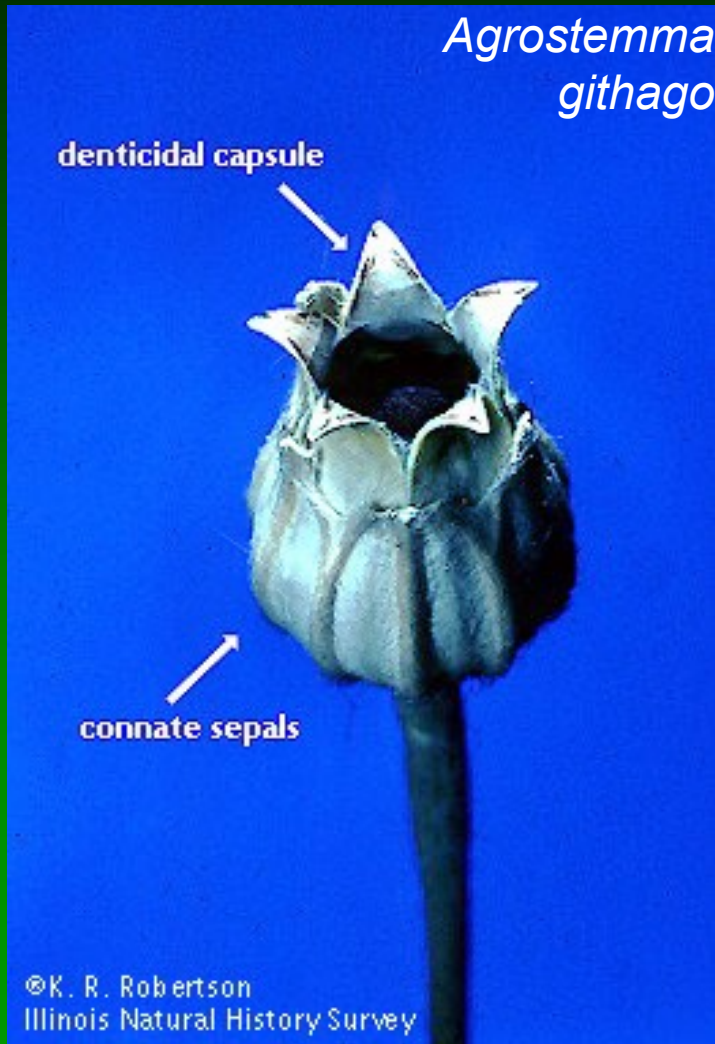

hořec (*Gentiana*, *Gentianaceae*)
jednoupouzdrá tobolka – otvírá se
dvěma chlopněmi

mokryš (*Chrysosplenium*, *Saxifragaceae*)

Jednoupouzdré tobolky otvírající se nejčastěji 5 nebo 10 zuby
najdeme u čeledi hvozdíkovitých (*Caryophyllaceae*)

Jednoupouzdré tobolky otvírající se 5 a více zuby najdeme také u čeledi prvosenkovitých (*Primulaceae*)

© Ori Fragman-Sapir

Cyclamen persicum

Primula veris

Anagallis arvensis

Dvou- až čtyřpouzdrá tobolka

durman (*Datura*, *Solanaceae*)

Troj- až pětizouhá tobolek

zvonek (*Campanula*, *Campanulaceae*)

Zvláštní dužnatou tobolku má brslen (*Euonymus*, *Celastraceae*)

Zdužnatělé tobolky má také *Averroa carambola* (Oxalidaceae)

Trnitou toboleku vyplněnou
semeny obalenými
zdužnatělými míšky má
durian (*Durio zibethinus*) z
čeledi cejbovitých
(*Bombacaceae*)

Dužnatým typem plodu je jedno- či vícesemenná bobule s rozlišenou vnější blanitou a vnitřní dužnatou částí. Vzácně může vznikat z apokarpního gynecea - např. u pryskyřníkovitých (*Ranunculaceae*, *Actaea*)

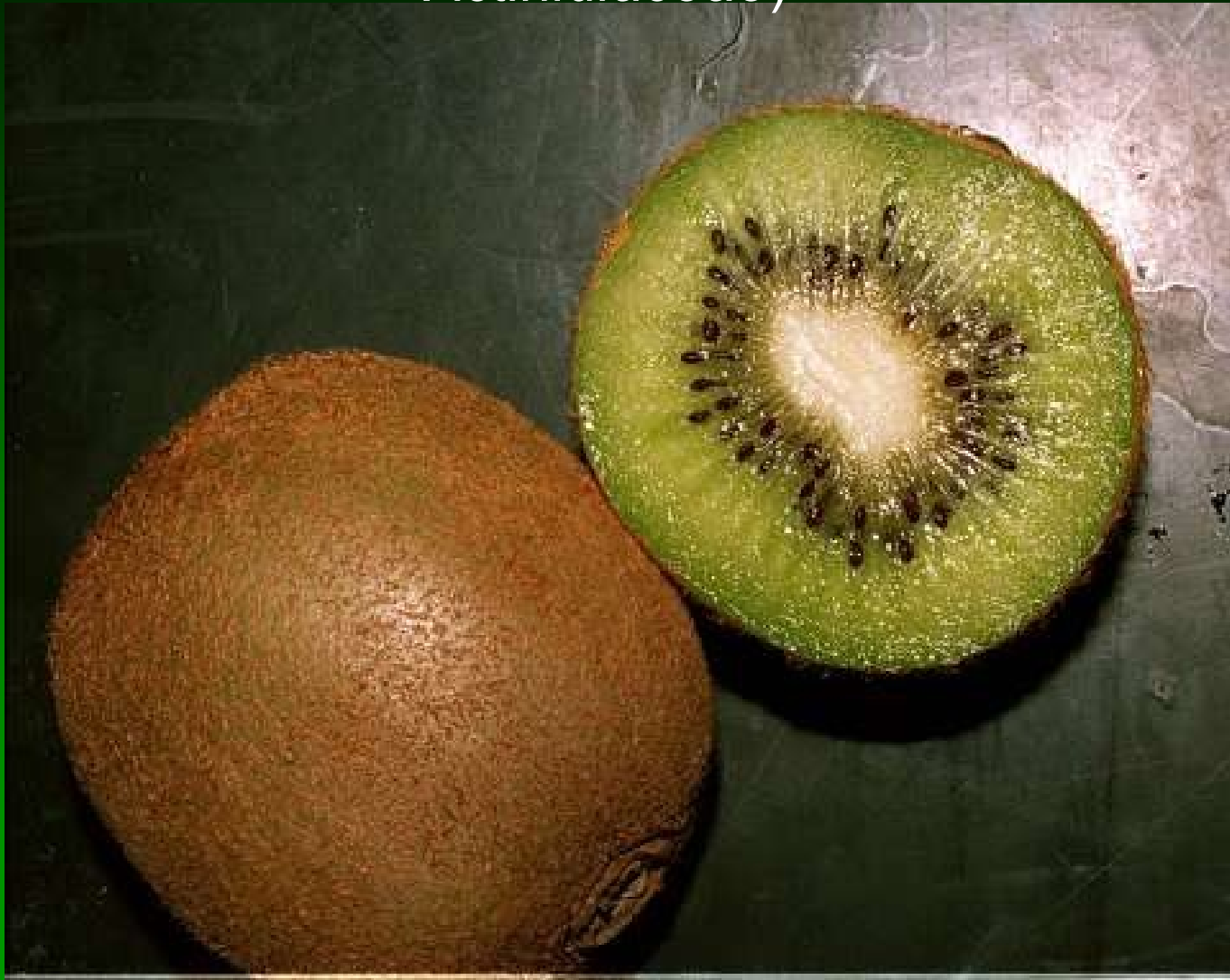
Mnohem častěji vzniká bobule s gynecea cénokarpního –
např. u tykvovitých (*Cucurbitaceae*)

různí zástupci čeledi tykvovitých - *Cucurbitaceae*

Bobule cénokarpního typu má také kiwi (*Actinidia*,
Actinidiaceae)

Nebo rajče (*Lycopersicon*) a další lilkovité (*Solanaceae*)

Nebo rybíz
(*Ribes*) a další
srstkovité
(*Grossulariaceae*)

Nebo borůvka (*Vaccinium myrtillus*), brusinka (*Vaccinium vitis-idaea*) a další brusnicovité (*Ericaceae*)

Zvláštním typem cénokarpní bobule je hesperidium citroníku (*Citrus*, *Rutaceae*) s oplodím rozlišeným na vnější barevné flavedo a vnitřní bílé albedo. Šťavnatá dužina je zbudelá pletivo vznikající dělením buněk vnitřní pokožky oplodí.

Více či méně vysýchavý typ bobule má paprika (*Capsicum*), která by mohla být považována i za zdužnatělou tobolku

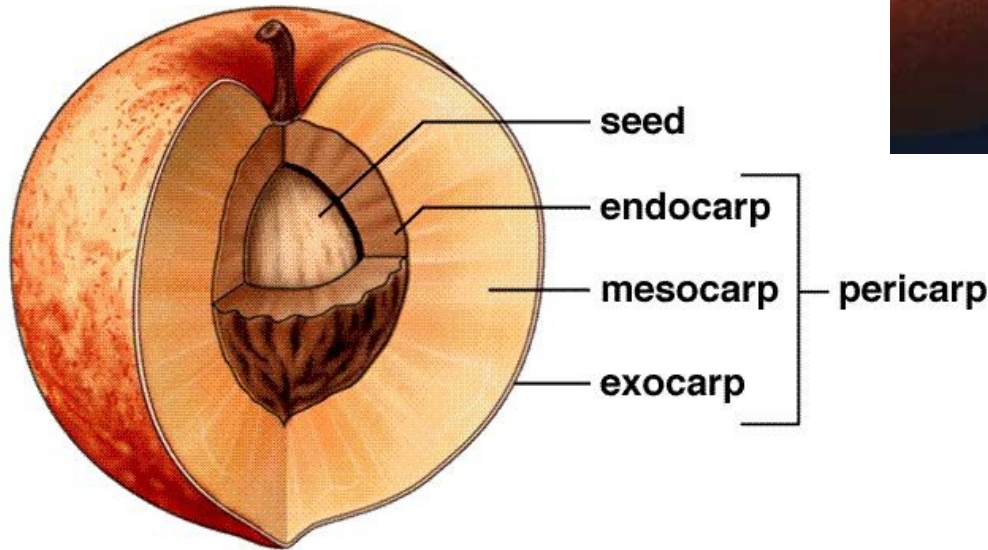

Dužnatým plodu je peckovice s trojvrstevným oplodím (blanitý exokarp, dužnatý mezokarp a sklerenchymatický endokarp) může vynikat z apokarpního gynecea

Kingsley R. Stern, Botany Visual Resource Library © 1997 The McGraw-Hill Companies, Inc. All rights reserved.

Regions of a Mature Fruit

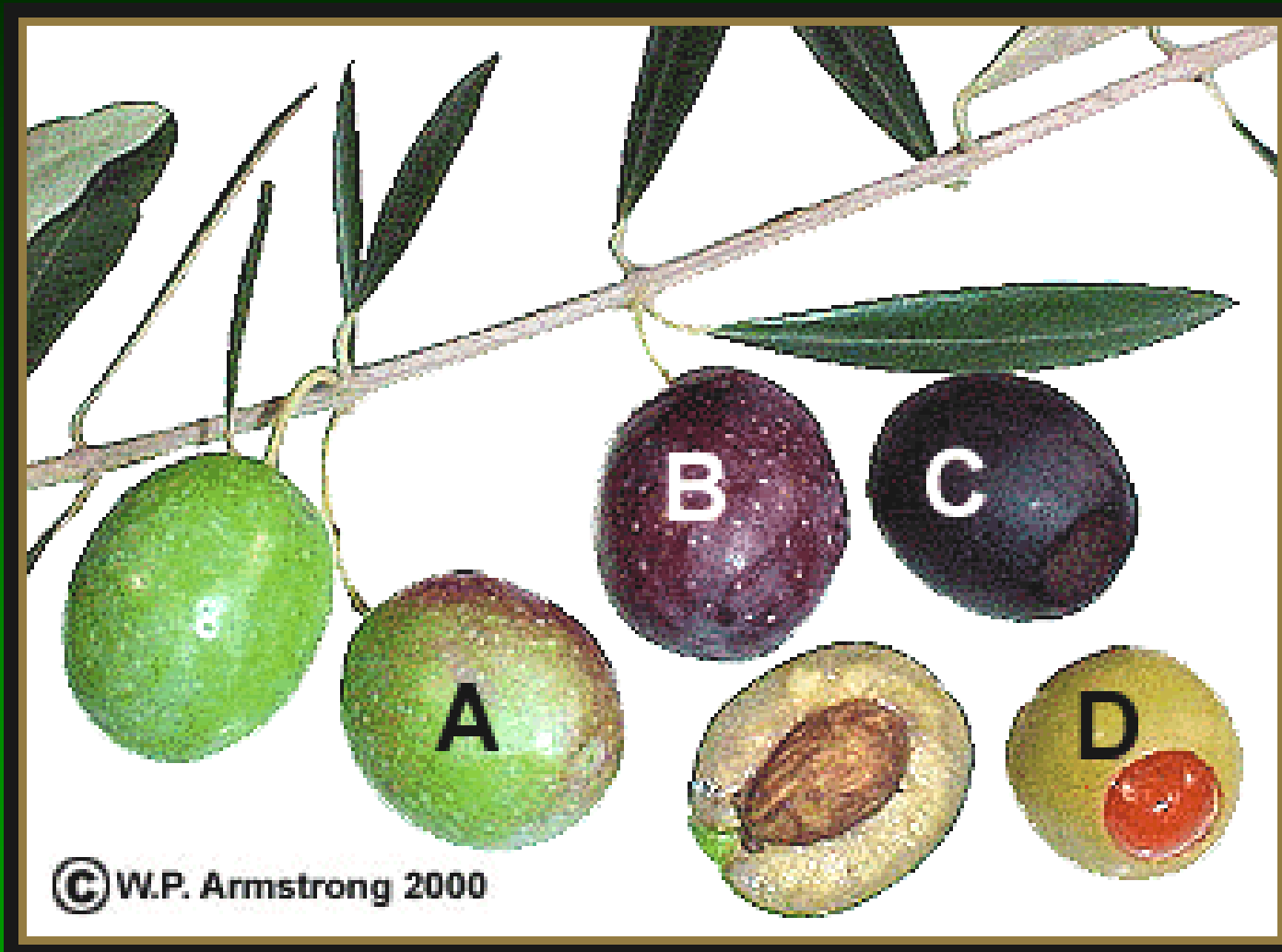

– např. u růžovitých
(*Rosaceae* – meruňka –
Armeniaca)

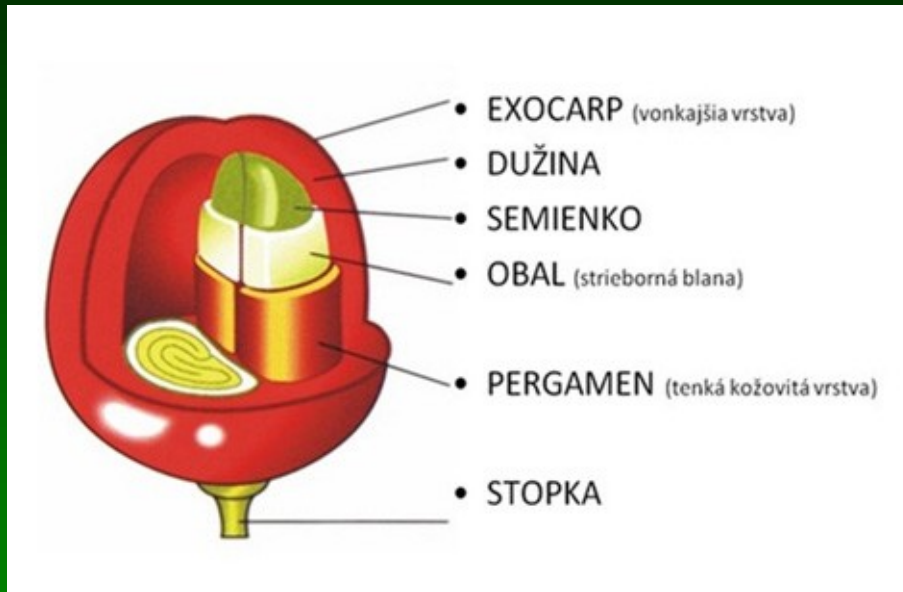
Broskev, třešeň

Někdy vzniká peckovice z cénokarpního gynecea – např.
u olivy (*Olea*, *Oleaceae*)

Dvousemenná peckovice z cénokarpního gynecea –u kávovníku (*Coffea*, *Rubiaceae*)

Některé suché cénokarpní plody se rozpadají podél plodolistů, pak se nazývají poltivé (schizokarpium) – jsou to např. tvrdky u brutnákovitých (*Boraginaceae*)

Tvrdky u užanky (*Cynoglossum*, *Boraginaceae*)

Tvrdky jsou typické také pro hluchavkovité (*Lamiaceae*)

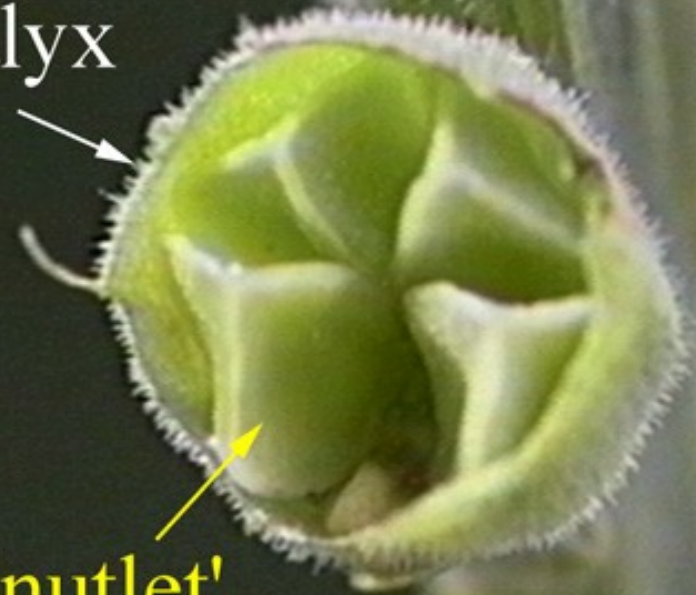
Lamiaceae

Dracocephalum parviflorum

calyx

'nutlet'

Jiným typem suchého poltivého plodu, rozpadajícího se na plůdky (mericarpia) – jsou dvounažky u miříkovitých (*Apiaceae*)

Poltivým plodem jsou také okřídlené dvounažky u javoru
(*Acer*, *Sapindaceae*)

Poltivým plodem jsou také dvounažky u svízelu (*Galium*,
Rubiaceae)

Poltivé plody rozpadající se v mnoho merikarpií má i sléz
(*Malva*, *Malvaceae*)

Rozpadavé plody, které rozpadají jinak než podél plodolistů nazýváme lámavé – vznikají jen z cénokarpných gyneceí. Je to např. struk u ředkve (*Raphanus*, *Brassicaceae*)

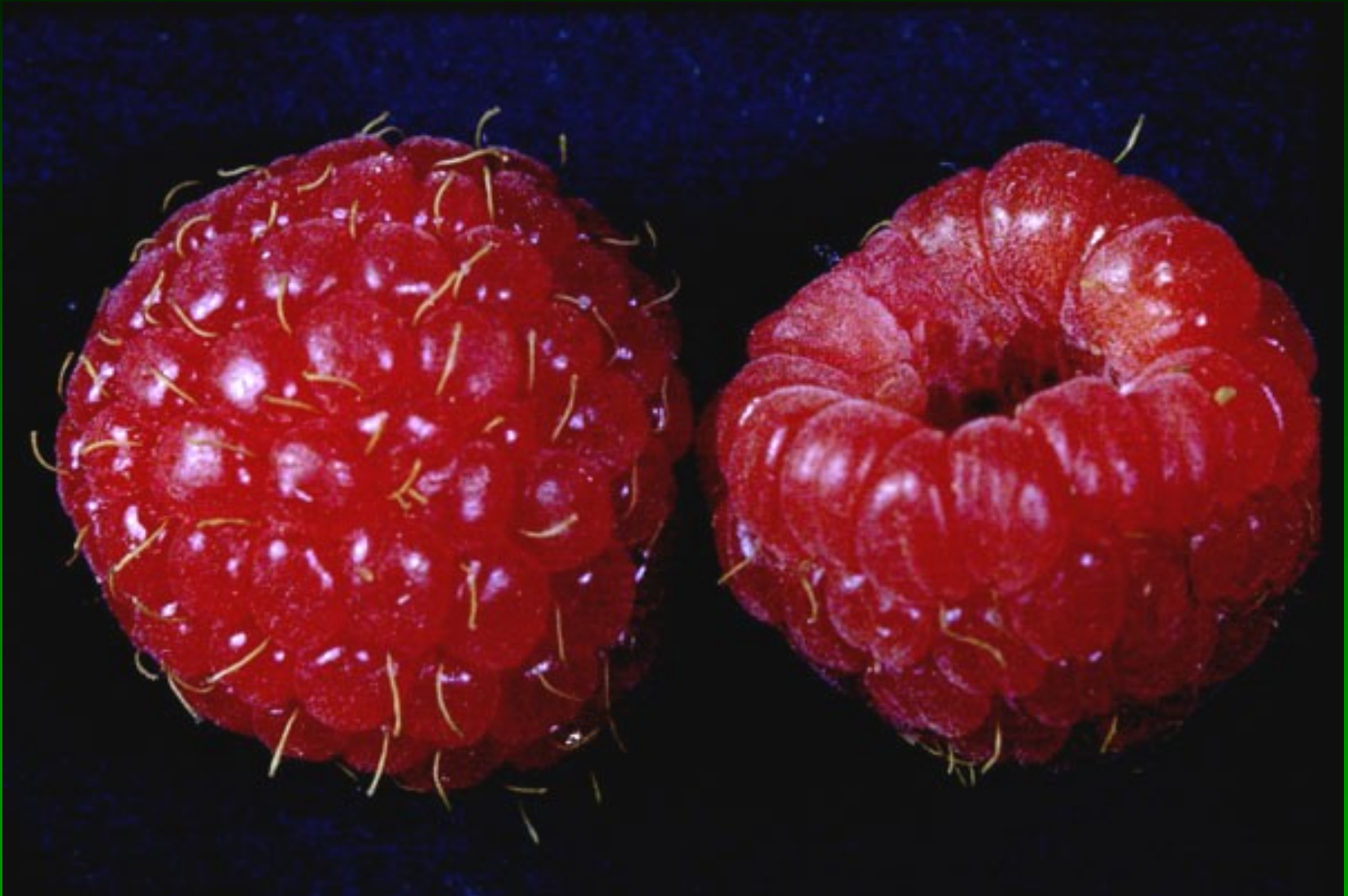

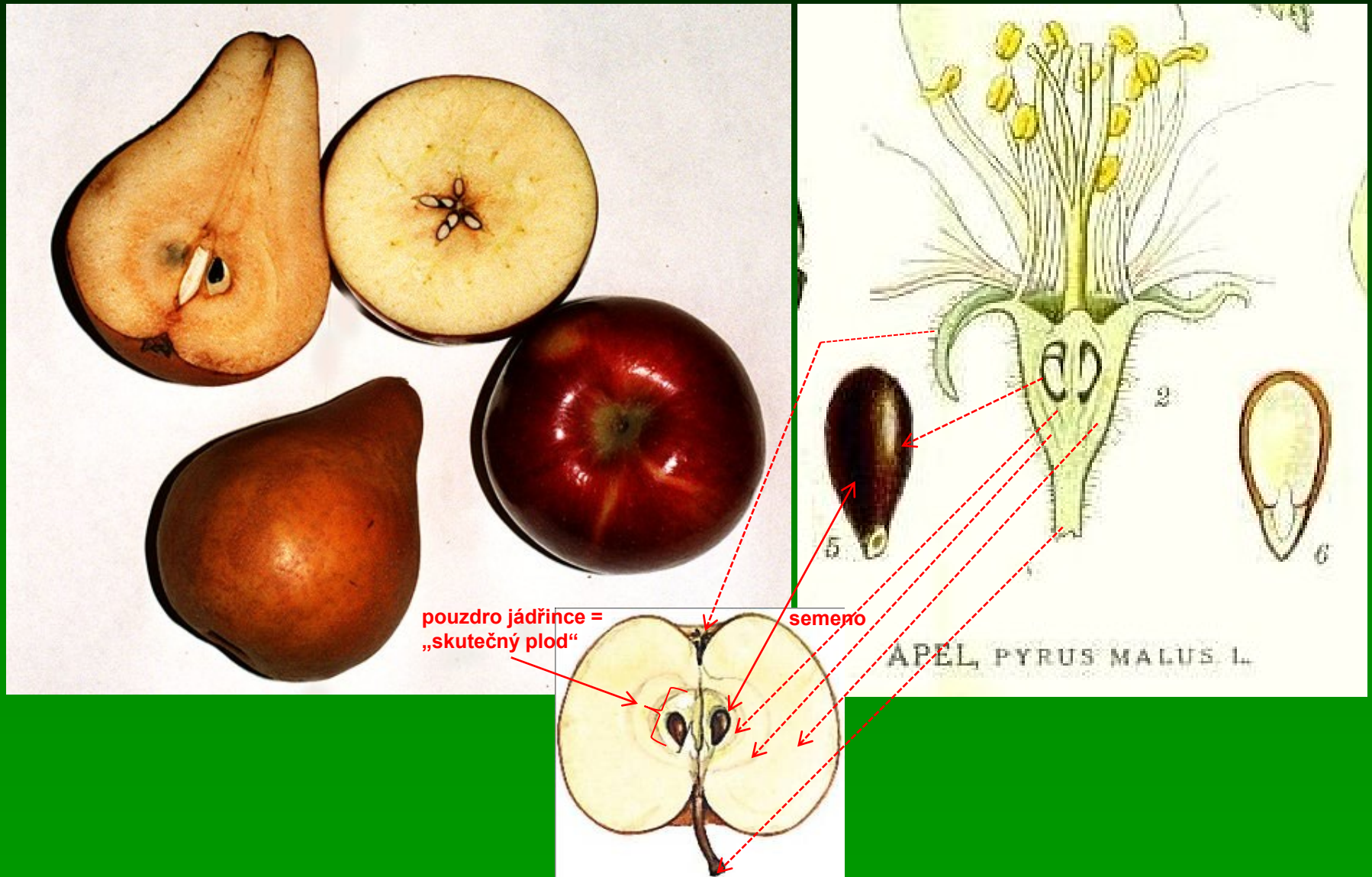
Souplodí je útvar vzniklý spojením apokarpních plodů obvykle květním lůžkem např. mnohoměchýřek u magnolie (*Magnolia*, *Magnoliaceae*)

Souplodí peckoviček tvoří malina (*Rubus*, *Rosaceae*)

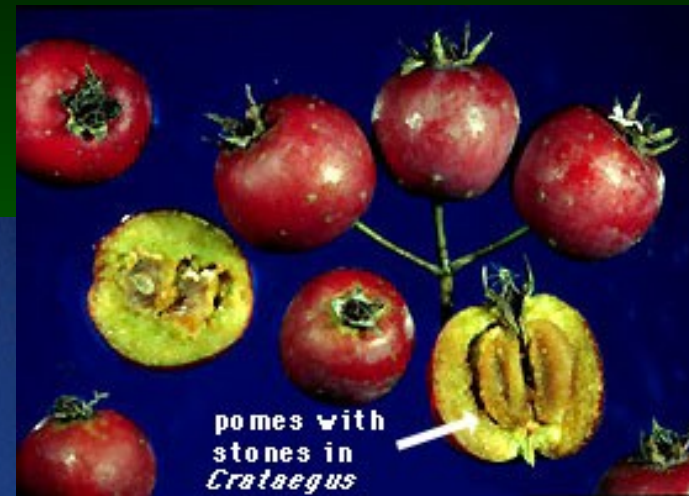
Zdužnatělá češule obalující souplodí nažek (jádřinec) dává vznik souplodí zvanému malvice

Také jeřabiny (*Sorbus*, *Rosaceae*) jsou drobnými malvicemi

Malvice má také hloh (*Crataegus*)

Strukturou a vznikem jsou malvicím blízké šípky (*Rosa*, *Rosaceae*)

Souplodím nažek na zdužnatěném květním lůžku jsou také jahody (*Fragaria*, *Rosaceae*)

[Květní lůžko = receptaculum]

Plodenství je plod vyniklý přeměnou celého květenství –
např. fík (*Ficus*, *Moraceae*)

Plodenstvími jsou také plody moruší (*Morus*, *Moraceae*)

Plodenstvím, vzniklým
přeměnou celého květenství
spolu s listy jke také
ananas (*Ananas*,
Bromeliaceae)

**Šíření semen, plodů a jiných diaspór – rozšiřování se děje
buď vlastním aktivním přičiněním rostliny = autochorie – např. u
netýkavky (*Impatiens*, *Balsaminaceae*) katapultováním semen**

Anemochorie u javoru, pampelišky, břízy a plaménku (*Clematis*), u
katránu (*Crambe*) se větrem šíří celé rostliny jako stepní běžci

Hydrochorie – kostec žlutý (*Iris pseudacorus*), kokos (*Cocos nucifera*)

Endozoochorie při níž sehrála, stejně jako u entomogamie, úlohu koevoluce.

Pomocí háčků se plody či celá květenství zachycují v srsti zvířat a šíří se - epizoochorie

Masíčka na semenech (caruncula) či tuková tělíska na plodech (elaiosomy) jsou některých druhů adaptací na šíření mravenci – myrmekochorie

Vznik krytosemenných

hlavní aspekty jejich
evolučního úspěchu

Evoluce diverzity krytosemenných

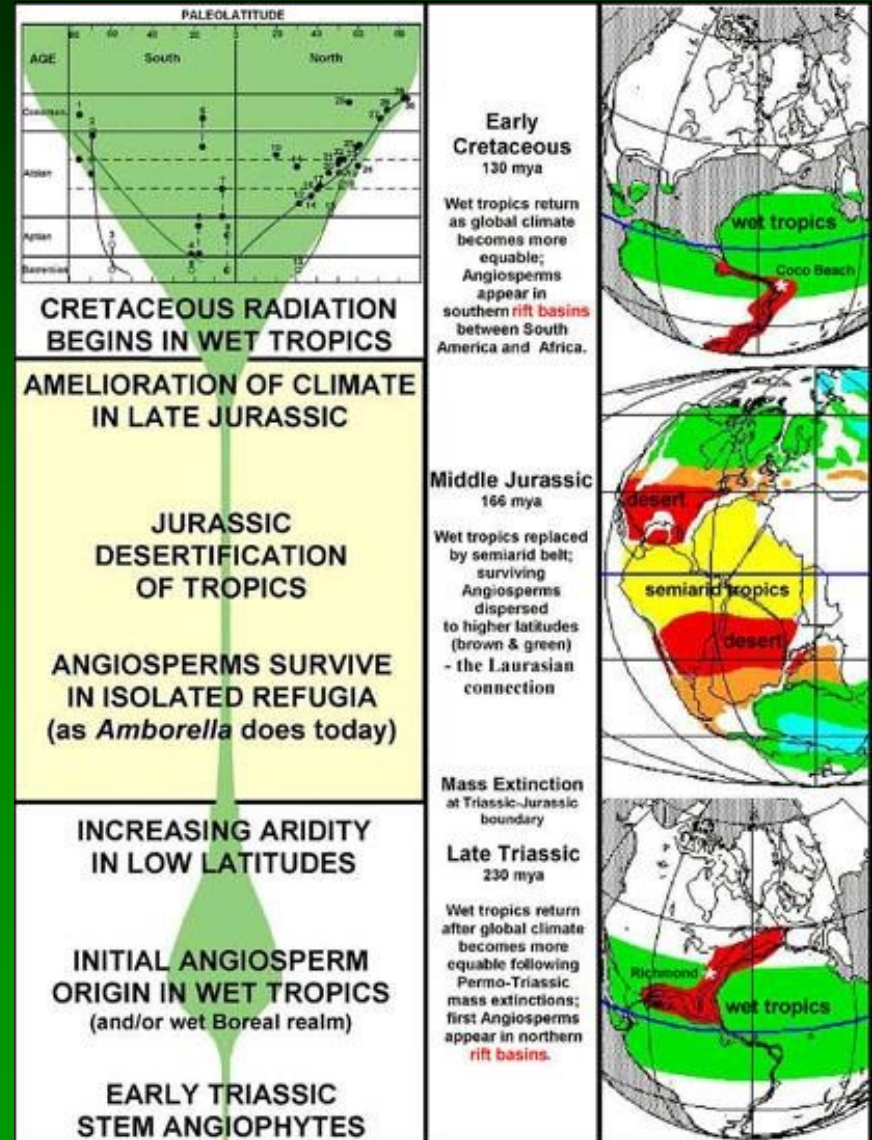
křída: diverzifikovalo ca 98 % dnešních čeledí

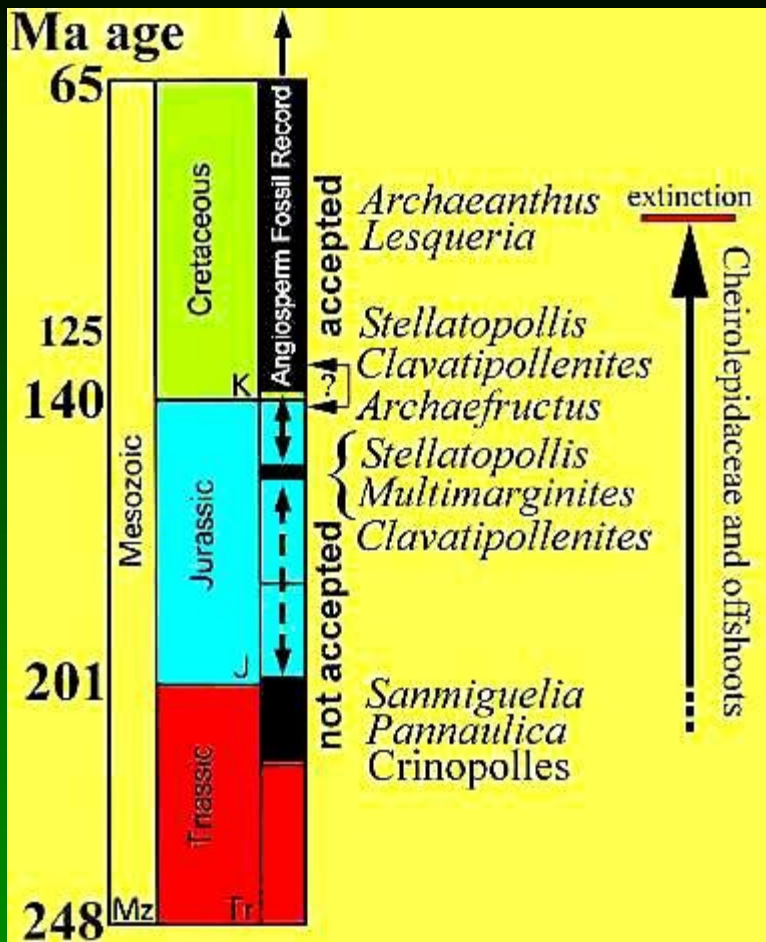

jura: prošly (úzkým hrdlem láhve) = vymírání

trias: podle molekulárního datování již tehdy vznikly hlavní skupiny = bazální, dvouděložné i jednoděložné krytosemenné rostliny

Sanmiguelia: rekonstrukce nejstarší fosílie krytosemených. Objevena 1956 ve vrstvách svrchního triasu v Coloradu u řeky San Miguel

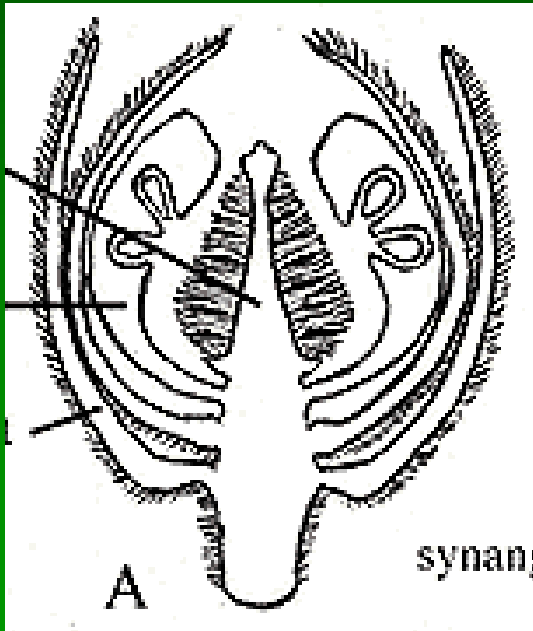
„Jednoděložné“ listy, jednopohlavné „gnetoidní“ květy s rudimenty opačného pohlaví v šiřticovitých „květenstvích“

Evoluční původ krytosemenných není zcela jasný, jejich ancestry je možno hledat mezi megafylními typy nahosemenných – *Cycadeoideopsida* nebo *Gnetophyta*

Williamsonia

Magnolia

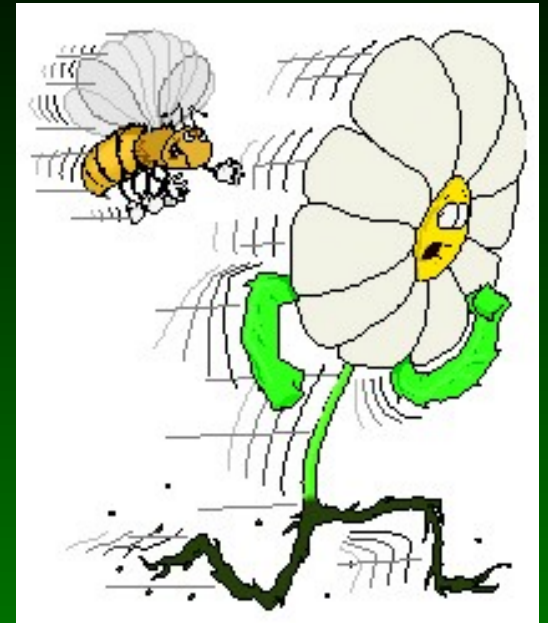
Lilium

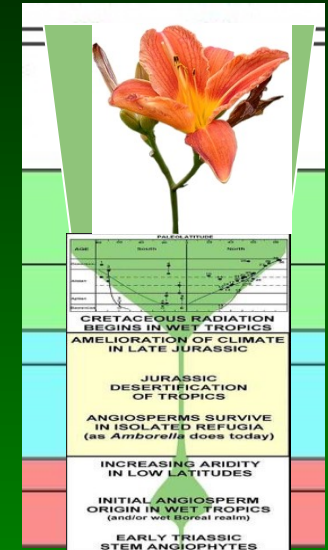
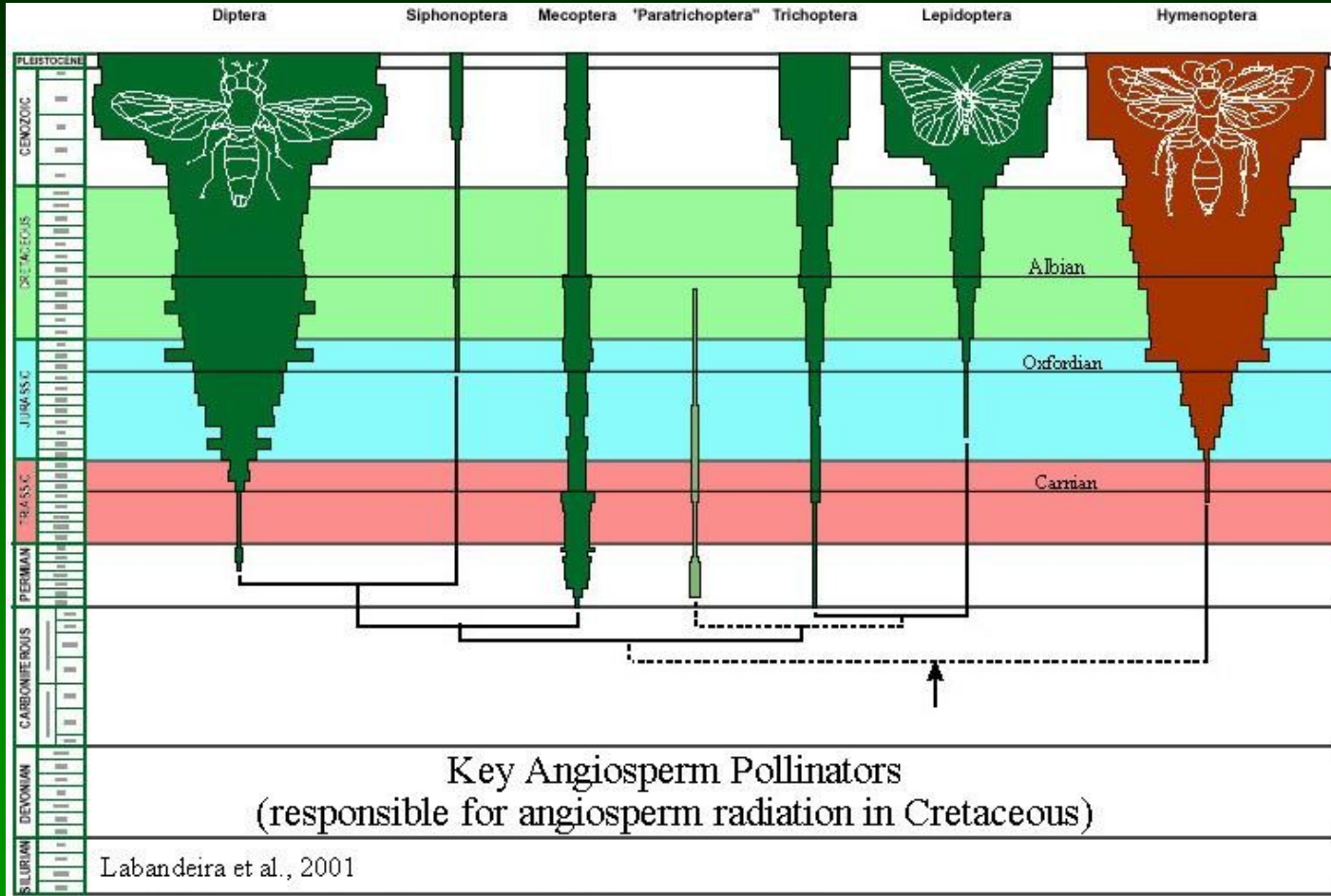
Křídovou expanzi krytosemenných podmínila:

- » velká rozmanitost fyzicko-geografických podmínek
- » vysoká konkurenční schopnost v nejrůznějších biotopech (včetně vodních)
- » kratší životní cyklus než u nahosemenných skýtající možnost rychlejšího tempa evoluce
- » rozmanitost životních forem (stromy, keře, polokeře, byliny, liány, epifyty, popř. poloparaziti, paraziti a saprofyty),
- » schopnost vytvářet složité vícevrstevné (vícepatrové) rostlinné formace a společenstva, a tedy úspěšně obsazovat a využívat i takové ekologické niky, které byly jejich rostlinným současníkům nedostupné

koevoluce krytosemenných a hmyzu
vedla k morfologické diverzifikaci hlavně
květních částí

Diverzifikace hlavních typů opylovačů a krytosemenných v geologickém čase

Geografické rozšíření jsou rozšířeny na celém povrchu Země s výjimkou arktických a antarktických ledových pustin

